

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

ดีเยี่ยม

ดีมาก

ดี

ปานกลาง

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐาน
ของตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว

ชื่อเรื่อง

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐาน
ของตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

โดย

นฤพร เวศอุไร

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิลา หนูผล)

วันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 2552

กรรมการที่ปรึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร.นำชัย หนูผล)

วันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 2552

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์โชคชัย จรุงคนธ์)

วันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 2552

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา)

วันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 2552

สำนักงานบัณฑิตศึกษารับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 2552

ชื่อเรื่อง	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
ชื่อผู้เขียน	นางสาวนฤพร เวศุโร
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิลา ทนุผล

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ระบุถึงลักษณะส่วนบุคคลและสังคมของประชาชนท้องถิ่นผู้มีส่วนได้เสียกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนจาก 8 หมู่บ้านในตำบลบ้านเรือน จำนวน 63 คน ที่มาด้วยความสมัครใจ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยนำกระบวนการยอมรับและชื่นชม การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การนำวิธีการมาเป็นแผนปฏิบัติการ (AIC) มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ได้ดำเนินการตามกรอบของรูปแบบข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limits of Acceptable Change : LAC Model) มาใช้ในกระบวนการวิจัยด้วย การเก็บข้อมูลได้ดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2551 ถึงเดือนมกราคม 2552 ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมีประสบการณ์การฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรอบปี 2550 แต่มีจำนวนครั้งที่เข้าร่วมโดยเฉลี่ย 2 ครั้ง

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐาน ของตำบลบ้านเรือน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้เลือกแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือน 3 แห่ง จาก 7 แห่ง ได้แก่ วัดเกาะกลาง วัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว และชุมชนทอผ้าฝ้ายทอมือ โดยดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเรื่อง การปรับปรุงภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้จัดทำเส้นทางการศึกษาธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและมีลักษณะพิเศษ โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ได้

กำหนดแผนกิจกรรมการสาธิตการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ พร้อมจัดสถานที่แสดงการสาธิตขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือที่ครบวงจร รวมทั้งสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์อีกด้วย

Title	The Management of Community-based Tourism and Tourism Activities in Tambol Baan Roen, Pasang District, Lamphun Province
Author	Miss Narueporn Vesurai
Degree of	Master of Arts in Recreation and Tourism Management
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Sunila Thanupon

ABSTRACT

This study on “The Management of Community-based Tourism and Tourism Activities in Tambol Baan Roen, Pasang District, Lamphun province,” was conducted with the following objectives: 1) to describe the socio-economic characteristics of the local people involved in the development of tourist attractions in Ban Reuan sub-district, Pasang district, Lamphun province, and 2) to study the management of tourist attractions and activities by community based tourism in Baan Reuan sub-district, Pasang district, Lamphun province. Respondents for this independent / research study were 63 individuals from eight (8) villages who volunteered and without random sampling. The type of this study is Participation Action Research (PAR) which was about acceptability and satisfaction, creativity skills, appreciation influence control (AIC) used as tools in collecting data. Thus, a model called Limits Acceptable Change Model (LAC Model) was applied in the research. Data were collected from February 2008 to January 2009.

Results of the study showed that there were more female than male respondents and aged 50 years on average. Majority of the respondents had attended primary education and training in tourism twice on average in the year 2007.

Concerning the management of tourist attractions and activities by community-based tourism in Baan Reuan sub-district, Pasang district, Lamphun province, the study showed that respondents preferred three tourist attractions from seven places as follows: 1) Goh Glang Temple, 2) Ban Lao Prajow Takeeo Temple, and 3) Thopafai-Thomeu community. Management of the tourist attractions were done by conducting tourist activities such as improvement of the landscapes and convenience services. Concerning

(6)

management of tourist activities, respondents prepared natural education routes and presented their prominent culture in which there were local tourist guides for convenience facilitating. Besides, there was a determination of hand-made cotton production, a demonstration section, and a cotton product selling section as a one stop service.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิลา ทนุผล ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ช่วยเหลือแนะแนวทางที่ถูกต้อง และ ทุ่มเทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด และกรรมการที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนุผล และอาจารย์โชคก จรุงคนธ์ ที่ให้ข้อคิด คำแนะนำ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องเกี่ยวกับงานวิจัยในครั้งนี้ทุกขั้นตอน จนงานนี้สำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสามท่านเป็นอย่างสูง รวมทั้งรองศาสตราจารย์ ดร.วรทัศน์ อินทร์คัมพร ประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ ทำให้วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล เอกสารประกอบการทำวิจัย พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกและให้การอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่ ในการจัดประชุมเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ อบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ข้าพเจ้า ขอขอบคุณญาติ พี่น้อง และเพื่อนนักศึกษาสาขาการ จัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว (รุ่นที่ 2-3) ที่คอยให้กำลังใจ คำแนะนำ คำปรึกษา และให้ ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณของนายสุจินต์ เวศอุไร และนางพรนภา วงศ์สุฤทธิ์ บิดาและมารดาที่เป็นผู้อบรมเลี้ยงดู วางรากฐานการศึกษา และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่มีได้กล่าวนามในที่นี้ ที่ได้ให้ความรัก ความห่วงใย และเป็นกำลังใจด้วยดี ต่อเนื่องมาเสมอ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้การศึกษาของข้าพเจ้าบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายและ ขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งหลายอีกครั้ง ณ โอกาสนี้

นฤพร เวศอุไร

สิงหาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	3
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ข้อจำกัดของการวิจัย	6
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนารท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	8
แนวคิดและทฤษฎีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	16
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนารท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	22
แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐาน	31
หลักการและแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	36
กรอบแนวคิดในการวิจัย	46
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	49
สถานที่ดำเนินการวิจัย	49
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	49
ตัวแปรและการวัดตัวแปร	50
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	50
วิธีการรวบรวมข้อมูล	51
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	58

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	59
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางสังคมของผู้ให้ข้อมูล	59
ตอนที่ 2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมี ชุมชนเป็นฐาน ของตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน	62
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	98
สรุปผลการวิจัย	98
อภิปรายผลการวิจัย	100
ข้อเสนอแนะ	102
บรรณานุกรม	105
ภาคผนวก	109
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	110
ภาคผนวก ข แผนที่	112
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	115

สารบัญตาราง

ตาราง

หน้า

1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลและสังคม

61

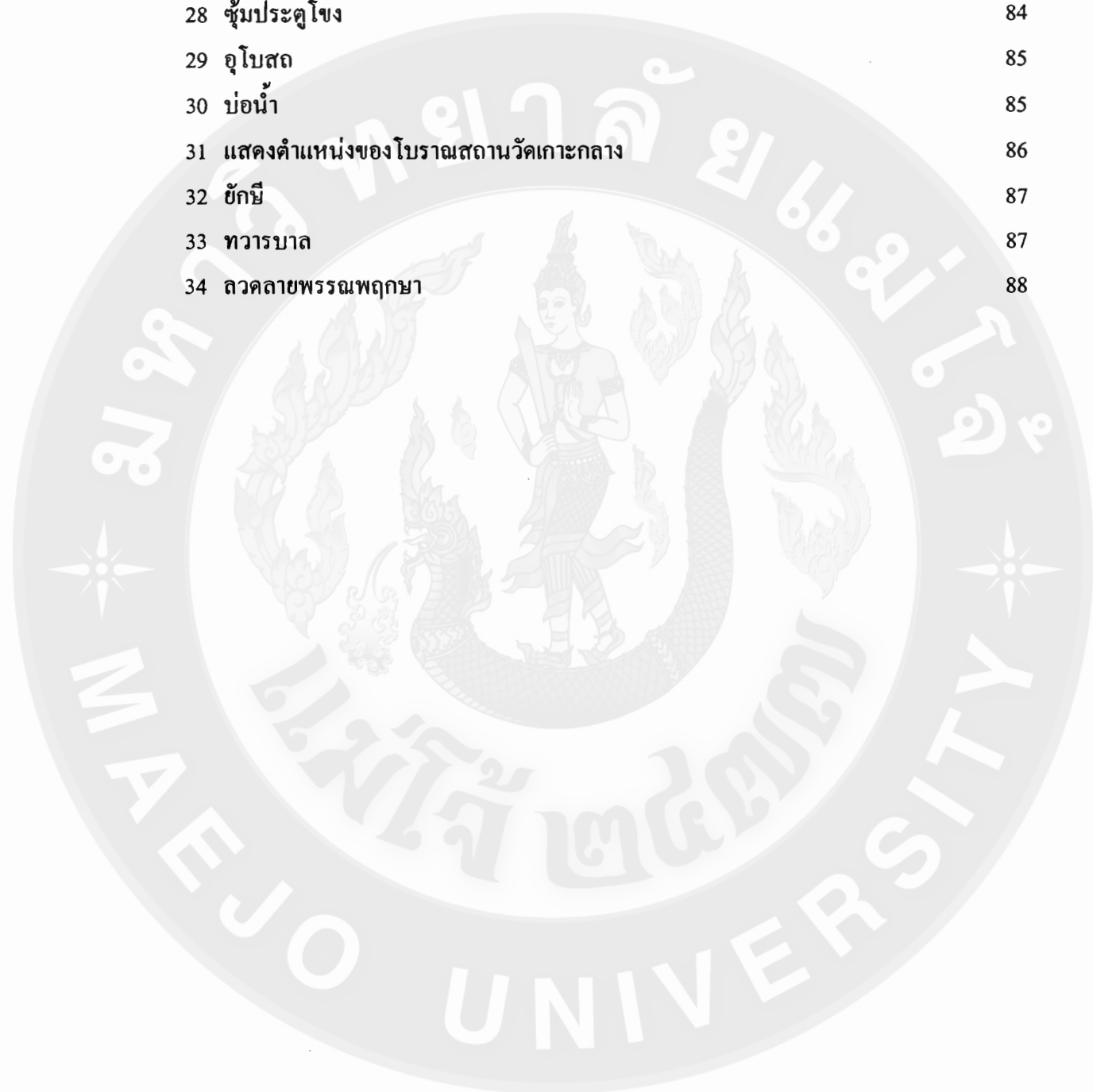
สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
2 ระบบของรูปแบบการวางแผนแบบ LAC MODEL	29
3 ระบบของการท่องเที่ยว	30
4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้านก่อนและ หลัง PAR	39
5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	48
6 ตัวแทนประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุม	55
7 ผู้เข้าร่วมประชุมซักถามข้อสงสัย	55
8 แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม	56
9 ผู้ร่วมประชุมร่วมกันระดมความคิด	57
10 ผู้ให้ข้อมูลกำหนดทางเลือก	57
11 แสดงวิธีการทอผ้าฝ้ายทอมือ	65
12 กี่ทอผ้าขนาดใหญ่ที่ใช้คนทอพร้อมกัน 2 คน	65
13 แสดงแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง	66
14 แสดงแหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตร	67
15 แสดงวิหารวัดบ้านเหล่าพระเจ้าดาเขียว	68
16 แสดงวิหารวัดต้นแก้ว	69
17 แสดงภูมิทัศน์ของวัดเกาะกลาง	71
18 แนวฐานอุโบสถด้านทิศเหนือ	71
19 แสดงวิหารวัดหนองคู่	72
20 พระเจ้าดาเขียว	77
21 ครุบาถิ่งม้า	78
22 ศิลปะลวดลายปูนปั้น	79
23 ลายปูนปั้นบริเวณหน้าประตูวิหาร	79
24 เจดีย์หมายท่า	81
25 เจดีย์ประธานวัดเกาะกลาง	82
26 บริเวณเนินแม่หม้าย	83

ภาพ

หน้า

27	เจดีย์ทรงปราสาทและแนวกำแพงวัด	84
28	ซุ้มประตูโขง	84
29	อุโบสถ	85
30	บ่อน้ำ	85
31	แสดงตำแหน่งของโบราณสถานวัดเกาะกลาง	86
32	ชักรี้	87
33	ทวารบาล	87
34	ลวดลายพรรณพฤกษา	88

บทที่ 1

บทนำ

วิสัยทัศน์ของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้พัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society)” ซึ่งได้มีการกำหนดโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพ คุณค่าของสินค้า การบริการบนฐานความรู้ และความเป็นไทย ในส่วนโครงสร้างภาคบริการเน้นให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศโดยพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค บนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และความเป็นไทย อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อขยายฐานการผลิตที่มีการตลาดธุรกิจบริการครอบคลุมระดับภูมิภาคบนฐานการสร้าง ความแตกต่าง และความชำนาญเฉพาะด้าน พื้นที่ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถานในเชิงกลุ่มพื้นที่ รวมถึงการเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย ทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อสร้างสินค้าท่องเที่ยวใหม่ๆ แก่ธุรกิจการท่องเที่ยวไทย เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตลาดการท่องเที่ยวโลก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : ระบบออนไลน์) ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมในการเดินทางท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เดินทางท่องเที่ยวเพียงเพื่อพักผ่อนหย่อนใจกลับมาเป็นการเดินทางที่มีความเฉพาะตัวหรือมีความสนใจเฉพาะเรื่องเฉพาะกิจกรรมมากขึ้น ดังนั้น สินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยว ความสนใจพิเศษ อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ จึงมีแนวโน้มที่จะได้รับความสนใจและเป็นทางเลือกใหม่ซึ่งมีโอกาสขยายตัวสูงยิ่งขึ้นในอนาคต (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547 : ระบบออนไลน์) โดยในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นเงิน 323,484 ล้านบาทจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด 10.8 ล้านคนซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้พยากรณ์ไว้ว่าในปี ค.ศ. 2010 (พ.ศ.2553) จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลกเดินทางระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,000 ล้านคน และก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 60 ล้านล้านบาท พร้อมทั้งคาดการณ์ต่อไปอีกว่า ในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,600 ล้านคน และจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 100 ล้านล้านบาท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 1)

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวต้องปรับตัวสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วยและจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรให้คงไว้ยาวนานที่สุด ทรัพยากรในที่นี้ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature Tourism) การท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) (นำชัย ทนุผล, 2542 : 23) จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ยังได้นำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อีก 2 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือชมงานต่าง ๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งยังได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวรวมถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 : 12-14) ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสการเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้คือ 1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว 2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว 3) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 : 270-271)

ปัญหาการวิจัย

อำเภอป่าซางเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดลำพูน อยู่ห่างจากตัวอำเภอออกไปประมาณ 11 กิโลเมตร เป็นเมืองเก่าชุมชนโบราณ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ส่วนที่ตั้งของอำเภอป่าซางนั้นตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่ทากับแม่น้ำปิง อำเภอป่าซางถือได้ว่าเป็นอีกอำเภอหนึ่งที่มีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น วัดพระพุทธรบาท, ถ้ำเอราวัณ, แหล่งทอผ้าบ้านหนองเจือก, อุทยานธรรมะและหอศิลป์ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2547 : ระบบออนไลน์) ในอำเภอป่าซางมี ตำบลที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ ตำบลบ้านเรือน ในตำบลบ้านเรือนมีแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานที่มีชื่อเสียง คือเวียงเกาะกลาง ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานวัดเกาะกลาง ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ให้เป็นสถานที่ศึกษาและสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน ทั้งนี้ยังรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมอญ ที่อยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านเรือนที่ควรจะอนุรักษ์ไว้สืบต่อไป (ศูนย์กลางท่องเที่ยวและกีฬาและนันทนาการ จังหวัดเชียงใหม่, 2549 : 82) ทำให้เห็นว่าในตำบลบ้านเรือน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพและสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่นได้ แต่จากการสำรวจพบว่าในพื้นที่ตำบลบ้านเรือน ได้มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างไร้ทิศทางและไม่มีการคำนึงถึงขีดความสามารถของพื้นที่ รวมทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดแก่ชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งชุมชนยังไม่มีความรู้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในพื้นที่ และการจัดการการท่องเที่ยวทางภาครัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ทำให้การกำหนดแนวทางเป็นเพียงแนวทางของภาครัฐเท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่ใช่ว่าความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ เมื่อคนในพื้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการอาจทำให้ผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียจากการพัฒนาไม่สนใจที่จะรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่ หรือการพัฒนาเป็นประโยชน์อยู่เพียงแก่กลุ่มคนกลุ่มเดียว ซึ่งถ้าไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านลบที่มีต่อทรัพยากรท่องเที่ยวแล้วอาจจะทำให้แหล่งท่องเที่ยววันนั้นเสื่อมโทรมลง ทั้งนี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดการการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และให้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวคงอยู่ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรที่จะต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ในตำบลบ้านเรือน โดยให้ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา

พื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวมากเกินไป รวมทั้งให้มีการดำเนินการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ของพื้นที่ เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยเสนอเป็นแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกำหนดมาตรการป้องกันสถานการณ์หรือผลกระทบที่จะอาจเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคล และสังคมของประชาชนท้องถิ่นผู้ที่มีส่วนได้เสียกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและหน่วยงานดังนี้

1. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้วางแผนดำเนินงานและจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ
2. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถนำข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
3. นักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องงานวิจัยนี้สามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่อาศัยและมีรายชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของตำบลบ้านเรือนจาก 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองคู บ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว บ้านเรือน บ้านศรีชุม บ้านเหล่าสันปิง บ้านเจดีย์สามยอด บ้านทรายทอง และบ้านบ่อควา
3. การศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ในครั้งนี้ได้ใช้กรอบการดำเนินงานของรูปแบบข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ หรือ LAC Model (Limits of Acceptable Change Model : LAC Model) ของ Nilsen and Talyer ใน นำชัย ทนุผล (2542:71-78) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 9 ขั้นตอนคือ
 - ขั้นตอนที่ 1 การระบุพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและผลที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ (Identify Aarea Concerns and Issues)
 - ขั้นตอนที่ 2 การระบุและอธิบายกลุ่มชั้นของโอกาสทางด้านนันทนาการในพื้นที่ป่าเปลี่ยว (Define and Describe Wilderness Recreation Opportunity Classes)
 - ขั้นตอนที่ 3 เลือกตัวชี้วัดของทรัพยากรและสภาพทางสังคม (Select Indicators of Resource And Social Conditions)
 - ขั้นตอนที่ 4 สำรวจแหล่งหรือตำแหน่งของทรัพยากรและสภาพทางสังคมที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน (inventory of resource and social conditions)
 - ขั้นตอนที่ 5 กำหนดมาตรฐานสำหรับตัวชี้วัดผลกระทบทางชีวภาพและทางสังคมของพื้นที่ (Specify Standard for Resource and Social Conditions)
 - ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดทางเลือกของโอกาสกลุ่มชั้นของพื้นที่ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Identify Alternative Opportunity Class Allocation)
 - ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดแผนการจัดการในทางปฏิบัติของแต่ละทางเลือก (Identify Management Actions for Each Alternative)
 - ขั้นตอนที่ 8 การประเมินผลและคัดเลือกทางเลือก (Evaluation and Selection of an Alternative)
 - ขั้นตอนที่ 9 การนำแผนไปปฏิบัติการและการติดตาม (Implementations and Monitor Conditions)

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเสวนา รวบรวมความคิด หรือร่วมกันและอาศัยการสังเกตโดยผู้วิจัยควบคู่กันไปด้วย โดยนำกระบวนการยอมรับและชื่นชม (Appreciation) การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Influence) และการนำวิธีการมาเป็นแผนปฏิบัติการ (Control) มาใช้ในการรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2552 ดังนั้นข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมได้จะเป็นจริงในช่วงเวลาดังกล่าวเท่านั้น จึงไม่สามารถที่จะนำไปใช้เป็นหลักสากล (Generalization)
3. การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านของเวลาในการทำวิจัย จึงทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบการดำเนินงานของ LAC Model ในขั้นตอนที่ 9 การนำไปปฏิบัติการและการติดตาม (Implementations and Monitor Conditions) ได้
4. ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้มีจำนวนน้อย เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมประชุมในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนไม่มาก ผู้วิจัยจึงต้องเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่มาร่วมประชุมที่มาจากความสมัครใจและไม่มีการสุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ประเด็นที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ใช่การยินยอมพร้อมใจของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยจะเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท คือธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ที่มีรูปแบบ อนุรักษ์โดยองค์กรที่รับผิดชอบ หรือโดยนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการจัดการและบริหารทรัพยากร ให้คงมีอยู่อย่างยั่งยืนตามนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะมีการนำทรัพยากรมาใช้อย่างมากมาย จนทำให้เสียสมดุลของธรรมชาติและส่งผลต่อการดำรงชีวิต และพัฒนาประเทศได้อย่างต่อเนื่อง (วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ, 2548: 81)

การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐาน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล และคณะ, 2546: 12)

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นล่วงหน้าว่าจะดำเนินงานอะไร จะดำเนินงานไปทำไม จะดำเนินงานที่ไหน จะดำเนินงานอย่างไร จะดำเนินงานเมื่อไหร่ และใครจะเป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีพื้นฐานในการพัฒนาคือ การดำเนินการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องการการสำรวจ การวิเคราะห์ และการพิจารณาในทุกอย่างที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง เหมาะสม และช่วยเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด (พลอยศรี โปราณานนท์, 2545: 6-7)

อำเภอป่าซาง อำเภอป่าซางตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดลำพูน ห่างจากตัวเมืองประมาณ 11 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 350-450 เมตร มีภูเขาเตี้ย ๆ ไม่สูงมากนักกระจายตัวอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอ อำเภอป่าซางจัดเป็นอำเภอชั้นสอง แบ่งการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 88 หมู่บ้าน ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองเดิมเชื้อสายของ ซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ปัจจุบันมีชาวไทยหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาอยู่ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 85 ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน การปศุสัตว์ นอกเหนือจากนั้น ได้แก่ การทำหัตถกรรมทอผ้า การค้าขาย และตัดเย็บผ้าประเภทต่าง ๆ (เทศบาลตำบลป่าซาง, 2548)

ประชาชนในพื้นที่ หมายถึง ประชาชนที่มีภูมิลำเนาและตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตพื้นที่ มีที่อยู่ที่เป็นหลักเป็นแหล่งเป็นสำคัญ กล่าวคือที่พักหลับนอน หรือที่ประกอบกิจการงานของเขา สามารถติดต่อหรือพบหาตัวได้ตามหลักฐานที่ปรากฏทางทะเบียน (ตามเจตนาของกฎหมาย)

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงการจัดการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยผู้วิจัยได้ตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แนวคิดและทฤษฎีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเป็นฐาน
5. หลักการและแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) นั้นนับว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักท่องเที่ยวและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แม้แต่ประเทศไทยเองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายว่าเป็นรูปแบบทางเลือกที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นรูปแบบหลัก และควรมีการจัดการที่เหมาะสมที่มุ่งสู่หรือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมและการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดยผ่านทาง การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลวิธีที่สำคัญในการคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ใหม่ของการท่องเที่ยวที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนา และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งถูกมองว่าเป็นแรงผลักดันใหม่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งธรรมชาติและจุดหมายปลายทางของการพัฒนา (นำชัย ทนุผล, 2542: 29-30)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแม้ว่าจะมีคำเรียกมากมายก็ตาม แต่ราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัตินิยามของ Ecotourism หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน จากนิยามดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่าลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะมุ่งเน้นการประสานความพึงพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแตกต่างจากประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

(Cultural Tourism) และไม่ใช่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Tourism) อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีความเกี่ยวเนื่องกันในบางส่วน ในขณะที่ วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ (2548: 81) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน นอกจากนี้แล้ว เสรี เวชชบุษกร (2545: 314-315) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ คือ

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมากกว่าการเสริมแต่งธรรมชาติ หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ทำลายและไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อมโทรม
- 3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ หรือได้รับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง ซึ่งนอกจากจะสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

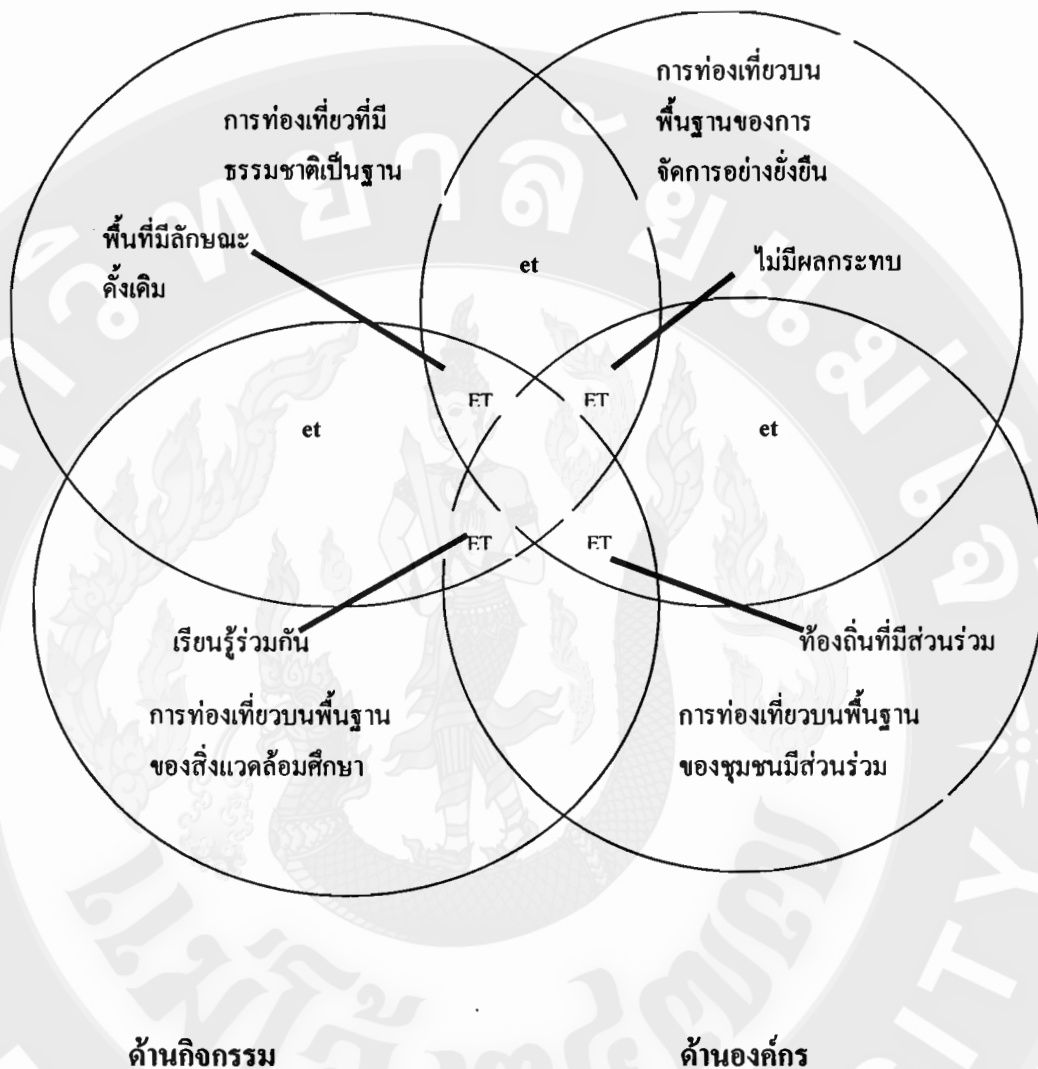
จากแนวคิดของนักวิชาการ และหน่วยงานการท่องเที่ยว จึงสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจต่อสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น Buckley (1993) อ้างใน นำชัย ทัศนผล (2542: 32-34) ได้ระบุขอบเขตที่ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key elements) จำนวน 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

- 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (authentic or endemic) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (nature – based tourism)
- 2) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว (environmental and ecological system education) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และความประทับใจ ทั้งนี้เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmentally education-based tourism)
- 3) องค์ประกอบด้านองค์การ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นตลอดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีความหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (local benefit) และการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน และในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ คำว่าท้องถิ่นในที่นี้หมายถึงเริ่มต้นจากระดับล่างหรือระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงระดับปกครองท้องถิ่นและรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation based tourism)
- 4) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) โดยมีการจัดการอย่างยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวมีขอบเขตโดยมีการคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับ จึงเป็นท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainably managed tourism)

ด้านพื้นที่

ด้านการจัดการ

ภาพ 1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมายเหตุ : ET , ET และ et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวใดที่มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าวแล้วจัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจต้องจัดการส่งเสริมหรือทำให้การท่องเที่ยวรูปแบบนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ

ต่อไป ในขณะที่ เสรี เวชชบุษกร (2545: 137-138) ระบุไว้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญ (Key elements) ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีจุดเด่นที่น่าสนใจหลากหลาย เช่น ทิวทัศน์ ปราณูการณ์ทางธรณีวิทยา พรรณไม้ พรรณพืช สัตว์ป่า ปะการัง รวมทั้งอากาศที่เย็นสบาย ฉะนั้น การวางแผน การพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเน้นที่การป้องกันและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ธรรมชาติเป็นจำนวนมากจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย เช่น วัฒนธรรมของคนท้องถิ่น เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เป็นต้น แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเน้นที่คุณค่าทางธรรมชาติ แต่อันที่จริงแล้วเราก็ไม่สามารถที่จะแบ่งแยกคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมออกจากกันได้ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ธรรมชาติจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงครอบคลุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรม

2. ความยั่งยืนด้านระบบนิเวศและวัฒนธรรม กิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำลายสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น ไม่ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ฉะนั้น จะต้องจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดผลกระทบเสียน้อยที่สุด แต่ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องสร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการทางธุรกิจมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการติดตามผลงานวิจัยช่วยฟื้นฟูสภาพธรรมชาติหรือบริจาคเงินเพื่อป้องกันรักษาพื้นที่อนุรักษ์ การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ถ้ามีผลกระทบเสียน้อยต่อพื้นที่มากจนเกินขีดความสามารถที่จะรับได้ หรือมีการเปลี่ยนแปลงสภาพของสิ่งแวดล้อมจนหมดศักยภาพของการท่องเที่ยวแล้ว โอกาสที่จะพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็จะหมดไป แต่การพัฒนาต่าง ๆ เราสามารถป้องกันมิให้เกิดผลกระทบเสียน้อยต่อสิ่งแวดล้อมได้ โดยเน้นการออกแบบสิ่งก่อสร้างและระบบกำจัดของเสียที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

3. การศึกษาและการสื่อความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาสัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ฉะนั้น ผู้ประกอบการจะต้องว่าจ้างมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ความสามารถมาบริการนักท่องเที่ยวและนอกจากนี้ควรจะให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวทั้งก่อนและระหว่างการเดินทางด้วย ระดับและประเภทของการบริการให้ความรู้ขึ้นอยู่กับความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยว เทคนิคการให้ความรู้และสื่อความหมาย มีทั้งการใช้บุคคลและการใช้สื่อเรื่องราวที่สื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่

ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมทั้งประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร และทัศนคติของชุมชนท้องถิ่นด้วย

4. การให้ผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นและภูมิภาคต่าง ๆ ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องกระจายสู่ชุมชนท้องถิ่น และธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับมีหลายประการ เช่น การจ้างมัคคุเทศก์ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การขายสินค้า การใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก การขนส่ง และการเป็นลูกจ้างในเขตอนุรักษ์ ประโยชน์ดังกล่าวจะต้องเห็นได้ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบที่มีต่อท้องถิ่นที่อาจมีบ้างเพียงเล็กน้อยซึ่งสามารถแก้ไขได้

โดยทั่วไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะให้ประโยชน์ในแง่การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร รวมทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นวิธีการที่เกิดผลในแง่บวกแก่แหล่งท่องเที่ยว และอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ หลักการในการสร้างความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวการอนุรักษ์และวัฒนธรรม แต่เราจะนำหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวในธรรมชาติทั้งหมดไม่ได้ ควรเริ่มต้นในพื้นที่ขนาดเล็ก แล้วดำเนินการอย่างจริงจัง ยึดหลักการและให้เน้นเฉพาะกลุ่มที่รักษารธรรมชาติเท่านั้น ข้อสำคัญควรเริ่มต้นในพื้นที่ซึ่งมีปัญหา ก่อนโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าไปแก้ไขปัญหาทรัพยากร การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของแนวทาง 5 ประการคือ (นำชัย ทนผล, 2542: 35)

- (1) ต้องเกิดจากการบูรณาการบนความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
 - (2) การวางแผนโครงการต้องมีความระมัดระวังและเป็นการดำเนินการพัฒนาไปอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป
 - (3) การให้การศึกษาและการฝึกอบรมจำเป็นต้องมีการดำเนินการให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
 - (4) แผนงานและโครงการต้องได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่น และ
 - (5) ควรมีการติดตามและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นทุกระยะของการดำเนินการ
- นอกจากนี้ เสรี เวชชบุษกร (2545: 320-321) ได้สรุปแนวคิดพื้นฐานที่ควรพิจารณาในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและท้องถิ่นเดิม : ด้วยเหตุที่จุดขายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นกับสภาพธรรมชาติและเอกลักษณ์ของพื้นที่ และนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotouris) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้

แสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังนิยมที่จะเดินไปยังแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำท่าย และมักไม่สนใจกับความสะดวกสบาย แต่ให้ความสำคัญกับการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ดังนั้น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจึงเน้นเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบกิจกรรมเท่านั้น และเป็นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก (small scale) ที่กลมกลืนกับธรรมชาติและส่งผลกระทบท่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (low impact)

2. การจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องมองการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบคือ (1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่รองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงกายภาพ และเชิงนิเวศวิทยา โดยไม่ก่อผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม (2) การจัดการด้านการตลาดอย่างยั่งยืน โดยให้มีนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและบริการ (3) การจัดการด้านบริการ ทั้งการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริการสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนการสื่อความหมายธรรมชาติและ (4) ความยั่งยืนในการสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น

3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับความกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศนั้นเสื่อมโทรมลง หรือถูกทำลายด้อยค่าไปก็มีอยู่สูง ดังนั้น การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นในการป้องกันรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสร้างจิตสำนึกที่ดีในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังต้องรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่นๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยววันด้วย การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมักจะเน้นที่การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมาย เช่น การจัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการข้อมูล และความรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติที่หลากหลายแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการ

ฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

4. การสร้างเสริมความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว : ดังที่กล่าวมาแล้วว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเป็นกลุ่มท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาและแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ และแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น นิยมที่จะเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากและท้าทายความสามารถ และมักไม่สนใจกับความสะดวกสบาย กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากกว่า ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงควรต้องพิจารณาถึงการจัดให้มีบริการสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งก็เป็นวิธีการเดียวกันกับการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมาแล้ว

5. การยอมรับและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น : การได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนนั้น เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งหรือการต่อต้านจากชุมชนในภายหลัง ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวควรได้รับการพิจารณาให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อการอยู่รอดของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้นในระยะยาว ผลต่อเนื่องตามมาจากที่ชุมชนได้รับประโยชน์คือ ราษฎรในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเท่าเทียมเป็นการช่วยส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนร่วมอีกทางหนึ่ง

แนวคิดและทฤษฎีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยว สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ แหล่งธรรมชาติซึ่งเน้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพและมีลักษณะความดั้งเดิม และแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่ แหล่งทรัพยากรเหล่านี้อาจมีสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นอยู่ก่อนแล้ว หรือเป็นแหล่งธรรมชาติ หรือแหล่งวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามภายในแหล่งวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะสามารถจัดการเพื่อให้มีการท่องเที่ยวได้มากกว่าหนึ่งรูปแบบ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่เป็นการนำทรัพยากรที่สำคัญในระบบนิเวศมาเสนอต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้นหากแต่ยังรวมถึงการสงวนรักษา พื้นฟู ควบคุม และดูแลทรัพยากรเหล่านั้นให้คงสภาพไว้ให้ดีที่สุด เป็นการเสริมมาตรการการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นานที่สุดหรือตลอดไป วัตถุประสงค์หลักของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีการจัดการทรัพยากรอย่างถูกต้องเหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาสัมผัสเรียนรู้แก่นแท้ของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในระบบนิเวศที่ปราศจากการทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรบนพื้นที่ท่องเที่ยววนั้น ๆ ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรม (นำชัย ทนุผล , 2542: 82-83)

การจัดการการท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้น มักประสบปัญหาที่สวนทางระหว่างการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ จนทำให้นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าการท่องเที่ยวไม่สามารถประสานกับการอนุรักษ์ได้ อีกด้านหนึ่งก็มีบางท่านเสนอว่าการท่องเที่ยวสามารถเดินไปพร้อมกับการอนุรักษ์ได้ รวมทั้งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ไปพร้อมกันเพียงแต่มีการจัดการและการสำนึกที่ดีเท่านั้น (วัฒนาพร สุญาษา, 2545: 8)

หลักการสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นพื้นที่อนุรักษ์ มี 5 ประการ คือ

1. การกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวบนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทั่วไปแล้วรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวและการพักผ่อนบนพื้นที่อนุรักษ์มีการวิวัฒนาการเป็นรูปแบบ 3 รูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และความสามารถในการจัดการของพื้นที่แต่ละพื้นที่ ซึ่งได้แก่

1.1) การจัดการบนฐานของกิจกรรม (activity-based management) รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ต้องการพักผ่อนเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะ เช่น การตกปลา ดูนก ดำน้ำ เดินป่า และแคมป์ปิ้ง เป็นต้น การจัดการจึงเน้นที่ความสามารถของพื้นที่ในการรองรับ กิจกรรมพักผ่อนที่หลากหลายเท่านั้น

1.2) การจัดการบนฐานของการมีประสบการณ์ (experience – based management) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เป็นการรวมพฤติกรรมและประสบการณ์เข้ากับกิจกรรมทำให้เกิดคำจำกัดความใหม่ขึ้น กล่าวคือ โอกาสที่จะพักผ่อนเป็นโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ชื่นชอบในสิ่งแวดล้อมที่เลือกสรรแล้ว เพื่อที่จะร่วมมีประสบการณ์ที่ต้องการและมุ่งหวัง วิธีการเช่นนี้มุ่งเน้นที่ประสบการณ์ของผู้มาเยือน (visitor) ว่าต้องการประสบการณ์ประเภทใด เช่น ต้องการเรียนรู้ความหลากหลายของธรรมชาติ หรือ ประสบการณ์การมีชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มกับผู้อื่น

1.3) การจัดการบนฐานของการแสวงหากำไรจากส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ (benefits-based management) การจัดการรูปแบบนี้จุดมุ่งหมายของการจัดการพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวคือ การแสวงหากำไรจากส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ในการที่จะสามารถจัดการพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการต้องมีความเข้าใจว่านักท่องเที่ยวที่พื้นที่นั้นทำไม พวกเขามีวัตถุประสงค์อะไร ทำไมจึงต้องเจาะจงมาท่องเที่ยวในพื้นที่แห่งนี้ ที่แห่งนี้ขาดความสะดวกสบายอะไรบ้าง ประสบการณ์ไม่เป็นที่พึงพอใจหรือไม่

2. กำหนดความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยว ในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยบริษัทนำเที่ยวจะเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระบบตลาดกับทรัพยากรหรือนักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการกระจายข้อมูล และข้อเสนอไปยังนักท่องเที่ยว และเป็นองค์ประกอบที่มีศักยภาพมากที่สุดในการควบคุมพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นส่วนที่ส่งเสริมให้เกิดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น มัคคุเทศก์เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน เนื่องจากมัคคุเทศก์คือผู้มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูล และรายละเอียดของทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้นักศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีความร่วมมือกับบริษัทนำเที่ยว แต่ควรร่วมงานกับบริษัทนำเที่ยวที่มีรูปแบบการนำเที่ยวที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หรือบริษัทที่มีบทบาทชัดเจนในการอนุรักษ์ทรัพยากร

3. สร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีลักษณะเฉพาะตัวที่ว่ากระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปเกี่ยวข้องกับ

หลายฝ่าย หลายส่วนหลายภาคแต่ละกลุ่มชนท้องถิ่น ทั้งที่อยู่บนพื้นที่อนุรักษ์และนอกพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งมักจะไม่ได้มีโอกาสเข้ามาเกี่ยวข้องกับพัฒนาท่องเที่ยวในพื้นที่ และโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ได้รับการเสนอแนะให้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น เราอาจทำให้เกิดการกระจายรายได้บนพื้นที่ห่างไกลซึ่งเราต้องการอนุรักษ์จากการทำลายของการพัฒนาที่มุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นเพียงหนทางเดียวของการพัฒนาที่ยั่งยืนระยะยาว ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีความคิดที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติกับนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นต้องเชื่อว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้น ซึ่งรวมถึงการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในชนบท หนึ่งชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของที่ดินนongเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อาจมีความคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเองบนพื้นที่ในปริมาณที่อาจมีมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมและเรียนรู้ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอาจมีส่วนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่น และสามารถเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านศึกษาวิถีชีวิตผู้คน ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือร่วมทำกิจกรรมประจำวัน เช่น การท่องเที่ยวเกษตร (agro-tourism) ซึ่งจะมีผลให้เกษตรกรท้องถิ่นสามารถอนุรักษ์วิถีชีวิตเดิมและมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ดังนั้นควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ในการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขนาดเล็กให้บริการเข้าสู่ชุกกันมารวมกับโปรแกรมของบริษัทนำเที่ยว โดยอาศัยการตลาดของบริษัทนำเที่ยวได้

4. กำหนดระดับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่อย่างเหมาะสม ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวหมายถึงปริมาณนักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะสามารถรองรับได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวและประสบการณ์นักท่องเที่ยวที่ได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

5. ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการการท่องเที่ยว การเที่ยวชมธรรมชาติจัดได้ว่าเป็นเสมือนการบริโภคสินค้า หรือบริการอย่างหนึ่งที่ทำให้ความสุข ความพอใจแก่นักท่องเที่ยว (ผู้บริโภค) สินค้าประเภทนี้มีคุณสมบัติที่แตกต่างจากสินค้าประเภทอื่นตรงที่ว่า ความสวยงามของธรรมชาตินั้นมีลักษณะเป็นสินค้ากึ่งสาธารณะ (limited nonrival goods) หมายความว่า การเข้าชมธรรมชาตินั้นตามปกติจะไม่ทำให้ทัศนียภาพสูญหายไป หรือสัตว์ พรรณพืชที่นักท่องเที่ยวชื่นชมลดจำนวนลงและผู้อื่นก็ยังสามารถใช้ประโยชน์หรือเข้าชมธรรมชาติได้ แต่ถ้าหากมีการปล่อยให้จำนวนนักท่องเที่ยวเข้าชมธรรมชาติในจำนวนที่ขึ้นและไม่มีควบคุมอย่าง

จริงจัง อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติถูกทำลาย และส่งผลให้นักท่องเที่ยวรายอื่น ๆ ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้อีก

6. ตรวจสอบผลกระทบของการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวตามขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้น จำเป็นต้องมีการติดตามตรวจสอบการจัดการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถปรับปรุงกระบวนการจัดการและการร่วมมือประสานงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (นำชัย ทนุผล 2542: 82-100)

ทั้งนี้ (เสรี เวชชบุษกร, และคณะ 2544: 320) ได้ให้หลักการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ประการดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและท้องถิ่น ด้วยเหตุที่จุดขายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นกับสภาพธรรมชาติและเอกลักษณ์ของพื้นที่ และกลุ่มนักท่องเที่ยวมักเป็นกลุ่มที่สนใจจะศึกษาเรียนรู้ และแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น มักไม่สนใจความสะดวกสบาย ดังนั้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจึงเน้นเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบกิจกรรมเท่านั้น

2. การจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องมองการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ คือ 1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้รองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ก่อผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม 2) การจัดการด้านการตลาดอย่างยั่งยืนโดยให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและบริการ 3) การจัดการด้านบริการ ทั้งการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริการสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนการสื่อความหมายธรรมชาติและ 4) ความยั่งยืนในการสร้างรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นในการป้องกันรักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสร้างจิตสำนึกที่ดีในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ เพราะหากธรรมชาติและระบบนิเวศถูกทำลายหรือได้รับความกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศนั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายด้วยค่าไปก็มีสูงมาก

4. การเสริมสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาและแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ และแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงควรพิจารณาถึงการจัดให้มีบริการสื่อความหมายธรรมชาติ

เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

5. การยอมรับและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนนั้น เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งหรือการต่อต้านจากชุมชนในภายหลัง ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยวจึงควรที่จะได้รับการพิจารณาให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้นในระยะยาว

อีกทั้ง คณะวนศาสตร์ (2545 อ้างใน กนกวรรณ คงศรีแก้ว, 2549: 28-29) กล่าวถึง องค์ประกอบของระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การจัดการด้านการท่องเที่ยวต้องครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้านได้แก่

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ สักยภาพของทรัพยากร การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม และความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเพื่อให้ทรัพยากรท่องเที่ยวยังคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยไม่เสื่อมโทรมลงไปอย่างถาวรและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการด้านการตลาด นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความปรารถนาที่จะได้ท่องเที่ยวในสถานที่ที่เป็นธรรมชาติ หรือมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แปลกแตกต่างไปจากชีวิตประจำวัน มีความประสงค์ที่จะได้รับรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความสนุกสนาน และมีความตั้งใจที่จะเดินทางท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตท้องถิ่น พร้อมทั้งจะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ไม่ต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกสบายในลักษณะเช่นเดียวกับถิ่นที่ตัวเองอยู่อาศัยหรือคุ้นเคย หรือในลักษณะที่ได้รับจากการบริการในเมืองใหญ่การท่องเที่ยวจะยั่งยืนประสบผลสำเร็จทางเศรษฐกิจได้ ต้องอาศัยการตลาดเป็นเครื่องมือในการติดต่อประชาสัมพันธ์เป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยว และการตลาดยังเป็นเครื่องมือในการเลือกสรรคุณภาพและประเภทของนักท่องเที่ยว โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่ควรคาดหวังจากการท่องเที่ยว (expectation) อย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

3. การบริการด้านต่าง ๆ การบริการสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครอบคลุมการบริการตั้งแต่ ที่พัก อาหาร ขานพาหนะขนส่งนักท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการกิจกรรมท่องเที่ยว การนำเที่ยว และการสื่อความหมายธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยว การบริการที่พักหรืออาหารอาจไม่จำเป็น ขึ้นอยู่กับสภาพหรือลักษณะเฉพาะของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการบริการด้านสื่อความหมายและการให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชนนมาชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การบริการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวข้ออื่น ๆ เช่น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกควรมีขนาดเล็กและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นนั้น ๆ การบริการนั้นไม่ควรยึดถือมาตรฐานการบริการที่จัดในสภาพแวดล้อมเมือง โดยเปลี่ยนแปลงสภาพของวิถีชีวิตหรือธรรมชาติเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาจากสภาพแวดล้อมเมืองมีความสุขสบายตามความเคยชิน แต่ควรเน้นการบริการที่สะอาด ประหยัด และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน

4. การบริหารจัดการ เป็นแกนหรือกลไกสำคัญในการควบคุมดูแลและจัดการให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามวัตถุประสงค์ การบริหารจัดการนี้ประกอบด้วยองค์กรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมไปถึงแผนงาน โครงการ มาตรการและกฎระเบียบต่าง ๆ ในการควบคุมดูแลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามหลักการถูกต้อง และยังเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ

ในขณะที่ มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 อ้างใน สุชาดา งวงษ์ภูมิ, 2551:41) ได้กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวหมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลัก ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึง กรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการการท่องเที่ยวก็จะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง และประสบความสำเร็จ

จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเรื่องระบบนิเวศเกี่ยวกับทรัพยากรการ ท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ ป่าไม้และแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนคุณค่า ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจที่ดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงให้ ความร่วมมือและกลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือของชุมชนนั้น โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อมหรือต่อสังคมหรือต่อชุมชนนั้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวางแผน เป็นการคิดล่วงหน้าเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งรวมกันในลักษณะของระบบรวม โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการศึกษาวิเคราะห์ถึงผลดีและผลเสียทั้งทางตรงและทางอ้อมของแนวทางในการดำเนินงานแต่ละด้าน ในขณะเดียวกันก็มีการกำหนดวิธีการในการติดตาม ควบคุม และประเมินผลแนวปฏิบัติดังกล่าวให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ส่วนจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการจัดให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่ได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของพื้นที่ การดำเนินงานใด ๆ นั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลคือการวางแผนเพื่อให้ได้แผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจนรัดกุมและรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ชุมชน หลีกเลี่ยงผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้น การวางแผนเป็นงานที่ต้องอาศัยการระดมความคิดและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ในเชิงวิชาการ การวางแผนเป็นงานในลักษณะสหวิทยาการ (multi-disciplinary) ที่อาศัยผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลรวมทั้งระดมสมองในการกำหนดแนวทางปฏิบัติ ทั้งในแง่การกำหนดเป้าหมายรวม (common goal) และแนวทางดำเนินการไปสู่เป้าหมาย การวางแผนเป็นงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนทุก ๆ กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) จากการนำเอาแนวทางที่กำหนดขึ้นไปปฏิบัติจริง หากเป้าหมายและแนวทางทุกส่วนเกิดจากการระดมสมอง โอกาสที่แผนงานจะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็เป็นไปได้มาก ปัญหาในแง่ของการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติก็น่าจะน้อยลง (นำชัย ทนุผล, 2542: 65-67)

ในขณะที่ อูทิส ชาวเรียร์ (2549: 18) ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนเป็นเครื่องมือที่ช่วยชี้นำแนวทางการตัดสินใจของผู้บริหารทุกระดับขององค์กร โดยเป็นแนวทางในการชี้นำที่เกิดจากการระดมความคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีส่วนร่วมเป็นการคิดก่อนทำ โดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบถึงสถานะแวดล้อม เพื่อจัดลำดับความสำคัญยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ตลอดจนนำแนวคิดหลักการบริหารที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการวางแผน ในขณะที่ สุภาพร พิศาลบุตร (2548: 15) ได้ให้ความหมายของการวางแผนว่าเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนที่ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่จะนำมา

ปฏิบัติ ตลอดจนเตรียมพร้อมและมีแนวทางในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ สมยศ นาวิกาน (2545: 6) ที่ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนคือกระบวนการกำหนดเป้าหมายและวิธีการเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร เป็นการประเมินสถานการณ์ในปัจจุบันเพื่อกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ และระบุการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

การวางแผนเป็นการพิจารณาและกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ปรารถนา ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนในกระบวนการวางแผนดังนี้ (เศกสรร พงษ์โสภา, 2546: 32)

1. กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้รู้ถึงแนวทางในการดำเนินงานต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจไปในแนวทางเดียวกันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน
2. พัฒนาข้อตกลงที่เป็นตัวกำหนดขอบเขต ในการวางแผนเพื่อสามารถคาดการณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตได้อย่างใกล้เคียง
3. พิจารณาถึงข้อกำหนดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในการวางแผนเพื่อจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้เหลือน้อยที่สุด
4. พัฒนาการเลือกในการวางแผนควรแสวงหาทางเลือกต่าง ๆ ที่จะเป็แนวทางในการดำเนินงานตามแผนนั้น ซึ่งจำเป็นต้องคิดแนวทางต่าง ๆ หลาย ๆ แนวทางมา กำหนดกิจกรรมในการวางแผน
5. ประเมินทางเลือกเพื่อให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุด
6. เปลี่ยนแปลงแผนสู่การปฏิบัติ

ในขณะที่ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 48) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ว่า ต้องประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการคือ

1. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการวางแผนในลักษณะของแผนรวมมากขึ้น คือ ต้องมีความรับผิดชอบต่อความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
2. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรที่จะมีการปรึกษาแบบประชาธิปไตยมากขึ้น คือ การวางแผนควรที่จะมาจากความคิดของหลาย ๆ คน ซึ่งแต่ละคนอาจมีแนวคิดไม่เหมือนกัน จึงต้องนำข้อแตกต่างของแนวคิดเหล่านี้มาก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการวางแผนพัฒนา
3. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรกำหนดรูปแบบให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ คือ การวางแผนไม่ควรชักนำนักท่องเที่ยวทั้งหมดให้เข้ามาให้

เดินทางในช่วงเวลาเดียวกัน ควรกระจายไปในช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อมิให้เกิดความแออัดเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

4. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถวัดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้ คือ การวางแผนจะต้องป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงต้องมีการทบทวนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งโครงการเล็กและโครงการใหญ่

5. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจได้ คือ การวางแผนพัฒนาย่อมต้องการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยต้องเป็นตัวจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

6. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว คือ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องไม่ก่อผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม จึงต้องกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสมดุลเป็นข้อจำกัดของการพัฒนา

การวางแผนพัฒนาเป็นการกำหนดแนวทางขึ้นล่วงหน้า เพื่อให้แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว แล้วกำหนดออกมาในรูปของแผนที่จะพัฒนาองค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป การวางแผนมีหลายระดับ นักวางแผนส่วนใหญ่จัดระดับของการวางแผนออกเป็น 3 ระดับ คือ การจัดระดับโดยอาศัยการมองพื้นที่เป็นหลัก (area approach) หรือการมองจากวัตถุประสงค์เป็นหลัก (objective approach) สำหรับการจัดระดับของแผนจากการพิจารณาพื้นที่เป็นหลักสามารถจำแนกได้เป็นแผนภูมิภาค แผนระดับพื้นที่ และแผนระดับบริเวณ ในขณะที่การจัดระดับของการวางแผนจากการพิจารณาวัตถุประสงค์สามารถจำแนกได้เป็น แผนนโยบาย แผนการจัดการพื้นที่ และแผนโครงการ ทั้งนี้การจัดระดับของลักษณะการพิจารณาหลักการจำแนกทั้งสองลักษณะต่างมีระดับของรายละเอียดและเนื้อหาที่ใกล้เคียงกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (นำชัย ทนุผล, 2542: 67-69)

1. แผนนโยบายและแผนระดับภูมิภาค คือกรอบและทิศทางในการดำเนินงานในลักษณะกว้าง ๆ ซึ่งมักมีหลายวัตถุประสงค์หรือหลายแผนงาน (programs) รวมกัน ซึ่งมักเป็นลักษณะนามธรรม แผนนโยบายนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหรือทางเสื่อให้แก่ผู้บริหารระดับสูงในการตัดสินใจดำเนินงานด้านต่าง ๆ หน่วยงานใดขาดแผนในระดับนี้มักจะประสบปัญหาในแง่ทิศทางการดำเนินงานของหน่วยงานไม่ชัดเจนและไม่มีความต่อเนื่อง ดังนั้นแผนนโยบายจึงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรทุกองค์กร

2. แผนการจัดการพื้นที่และแผนระดับพื้นที่ เป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยการเอา นโยบายมาประยุกต์เข้ากับเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการและแนวทางการจัดการที่สอดคล้องกับนโยบายและเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่ แผนในระดับนี้จะประกอบไปด้วยแผนงานย่อย ๆ หลายแผนงาน ส่วนจำนวนและสาระของแผนงานนี้จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะพื้นที่ ความซับซ้อนของปัญหาในการจัดการ ตลอดจนข้อจำกัดในการบริหารงานของแต่ละพื้นที่ แผนการจัดการพื้นที่และแผนระดับพื้นที่จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และระดับความสำคัญของการดำเนินงานในแต่ละส่วนให้กับผู้บริหารระดับกลางหรือผู้จัดการที่ทำหน้าที่บริหารจัดการในพื้นที่ได้ยึดถือปฏิบัติ

3. แผนโครงการและแผนระดับบริเวณ สำหรับแผนโครงการและแผนระดับบริเวณกลับมีรายละเอียดของเนื้อหาและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนที่แตกต่างกัน โดยแผนโครงการ เป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยนำเอาโครงการและ/หรือกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ภายใต้แผนงานต่าง ๆ ในแผนการจัดการระดับพื้นที่มาจัดทำรายละเอียดเพื่อขออนุมัติงบประมาณมาดำเนินการ และกำหนดผู้รับผิดชอบโครงการ วิธีดำเนินโครงการ ระยะเวลาในการดำเนินงาน งบประมาณที่จำเป็น ตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับและแนวทางในการติดตามประเมินผล การจัดทำแผนโครงการเป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยาก เพียงแต่ผู้ปฏิบัติหรือผู้ทำหน้าที่หัวหน้าโครงการมีความเข้าใจในแผนงานและโครงการที่ผู้วางแผนบรรจุไว้ในแผนการจัดการพื้นที่ และเข้าใจระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานในการเสนอของบประมาณก็สามารถจัดทำแผนโครงการได้ ส่วนแผนระดับบริเวณเป็นแผนชั้นรายละเอียดเช่นเดียวกับแผนโครงการหากแต่การนำเสนอเนื้อหาจะปรากฏในรูปของผังภาพเป็นหลัก (sketch of drawing) การวางแผนระดับบริเวณจึงเป็นงานออกแบบที่อาศัยผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน เช่น ภูมิสถาปนิก สถาปนิก และวิศวกรโยธา มาวิเคราะห์พื้นที่วิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดโปรแกรมในการพัฒนา จากนั้นจึงออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก จัดวางระบบสาธารณูปโภค ระบบทางสัญจร การออกแบบและตกแต่งภูมิทัศน์ เมื่อได้รับการอนุมัติจึงจัดทำแผนโครงการพัฒนาพื้นที่ตามแผนระดับบริเวณ เพื่อขออนุมัติงบประมาณมาดำเนินงานพัฒนาต่อไป

การวางแผนโครงการพัฒนาพื้นที่หรือบริเวณชุมชนที่มีพื้นที่ธรรมชาติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นตามรูปแบบการวางแผนข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้หรือ LAC Model นั้น Nilsen and Tayler อ้างใน นำชัย ทนุผล (2542: 71-78) ได้ระบุขั้นตอนของการวางแผนงานตาม LAC Model ว่าประกอบด้วยขั้นตอน 9 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การระบุพื้นที่เกี่ยวข้องและผลที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ (identify area concerns and issues) ในขั้นตอนแรกนี้ผู้ประกอบการหรือผู้จัดการของพื้นที่อนุรักษ์ต้องมีการ

พบปะหารือและอภิปรายร่วมกันกับประชาชนท้องถิ่น (local people) และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) กับการพัฒนาครั้งนี้ เพื่อร่วมกันกำหนดขอบเขตของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและผลที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ ขั้นตอนนี้จะนำไปความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตของพื้นที่ดำเนินงานที่ชัดเจนและโอกาสความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่นั้น ๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 การระบุและอธิบายกลุ่มชั้นของโอกาสทางด้านนันทนาการในพื้นที่ป่าเปลี่ยว (define and describe wilderness recreation opportunity classes) พื้นที่ป่าหรือพื้นที่อนุรักษ์ในแต่ละพื้นที่มักมีเขตป่าเปลี่ยวอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งพื้นที่เหล่านี้ต้องการความเอาใจใส่เป็นพิเศษและต่างมีขีดความสามารถในการรองรับประเภทของกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันไป ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่โดยวิเคราะห์ทรัพยากรนันทนาการหรือแหล่งนันทนาการแต่ละแหล่ง ซึ่งจะมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) เพื่อบ่งชี้จุดเด่น/จุดดึงดูดใจที่สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและกำหนดกิจกรรมนันทนาการเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับศักยภาพที่มีอยู่ 2) เพื่อบ่งชี้ถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความเปราะบางของพื้นที่โดยธรรมชาติ และเนื่องจากการพัฒนาเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ และ 3) เพื่อบ่งชี้โอกาสด้านการสื่อความหมาย เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจ และเพลิดเพลินไปกับธรรมชาติและวัฒนธรรมทางชุมชน อันจะส่งผลให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลส่งเสริมให้พวกเขาเหล่านั้นให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 เลือกตัวชี้วัดของทรัพยากรและสภาพทางสังคม (select indicators of resource and social conditions) ซึ่ง จำแนกตัวชี้วัดศักยภาพของทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

(1) ปัจจัยทางธรรมชาติของพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชีวภาพ (สังคมพืช พืชหายาก พืชท้องถิ่น และความหลากหลายของสัตว์ป่าและนกป่า) ความโดดเด่นเฉพาะตัวของพื้นที่ (การเป็นระบบนิเวศที่หายาก) และลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่น เช่น ธรณีสัณฐานที่พบเพียงแห่งเดียวในประเทศ เป็นต้น

(2) ปัจจัยด้านสุนทรียภาพ ซึ่งเป็นลักษณะทางธรรมชาติที่มีคุณค่าด้านสุนทรียภาพ เช่น โขดหิน หน้าผา น้ำตก แหล่งน้ำธรรมชาติ มุมมองและวิว ฯลฯ

(3) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและสังคม เช่น มีสิ่งก่อสร้างหรือหลักฐานทางกายภาพที่หลงเหลือ หรือแม้แต่บริเวณพื้นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่

ตัวชี้วัดเหล่านี้ควรชี้วัดออกมาในเชิงปริมาณ เช่น ความกว้างของหุบเขาบริเวณขอบทางเดินศึกษาธรรมชาติ จำนวนของกลุ่มคนที่เข้ามาในพื้นที่แต่ละวัน หรือความถี่ในการพบ

เห็นสัตว์ป่าที่ถิ่นอาศัยในละแวกใกล้เคียงของพื้นที่ ตัวชี้วัดเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดระดับของผลกระทบที่ยอมรับได้ในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 4 สำรวจแหล่งหรือตำแหน่งของทรัพยากรและสภาพทางสังคมที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน (inventory of resource and social conditions) ตัวชี้วัดแต่ละตัวชี้วัดที่กำหนดในขั้นตอนที่ 3 ควรถูกกำหนดจุดหรือตำแหน่งลงในแผนที่ว่าอยู่ ณ แห่งใดในพื้นที่และมีสภาพเป็นอย่างไรในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดมาตรฐานสำหรับตัวชี้วัดผลกระทบทางชีวภาพและทางสังคมของพื้นที่ (specify standard for resource and social conditions) การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับเป็นการกำหนดระดับของผลกระทบหรือระดับของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limit Of Acceptable Change , LAC) ในแต่ละกลุ่มชั้นของพื้นที่โดยวิธีการกำหนดมาตรฐานระดับผลกระทบที่ยอมรับได้ (standard – based approach to carrying capacity) มาตรฐานระดับผลกระทบที่ยอมรับได้หมายถึง ปริมาณผลกระทบที่ยอมให้เกิดได้ในแต่ละชั้นของพื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ปริมาณนักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งจะสามารถรองรับได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวและประสบการณ์การศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและการนันทนาการของนักท่องเที่ยวควรจะได้รับ การไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

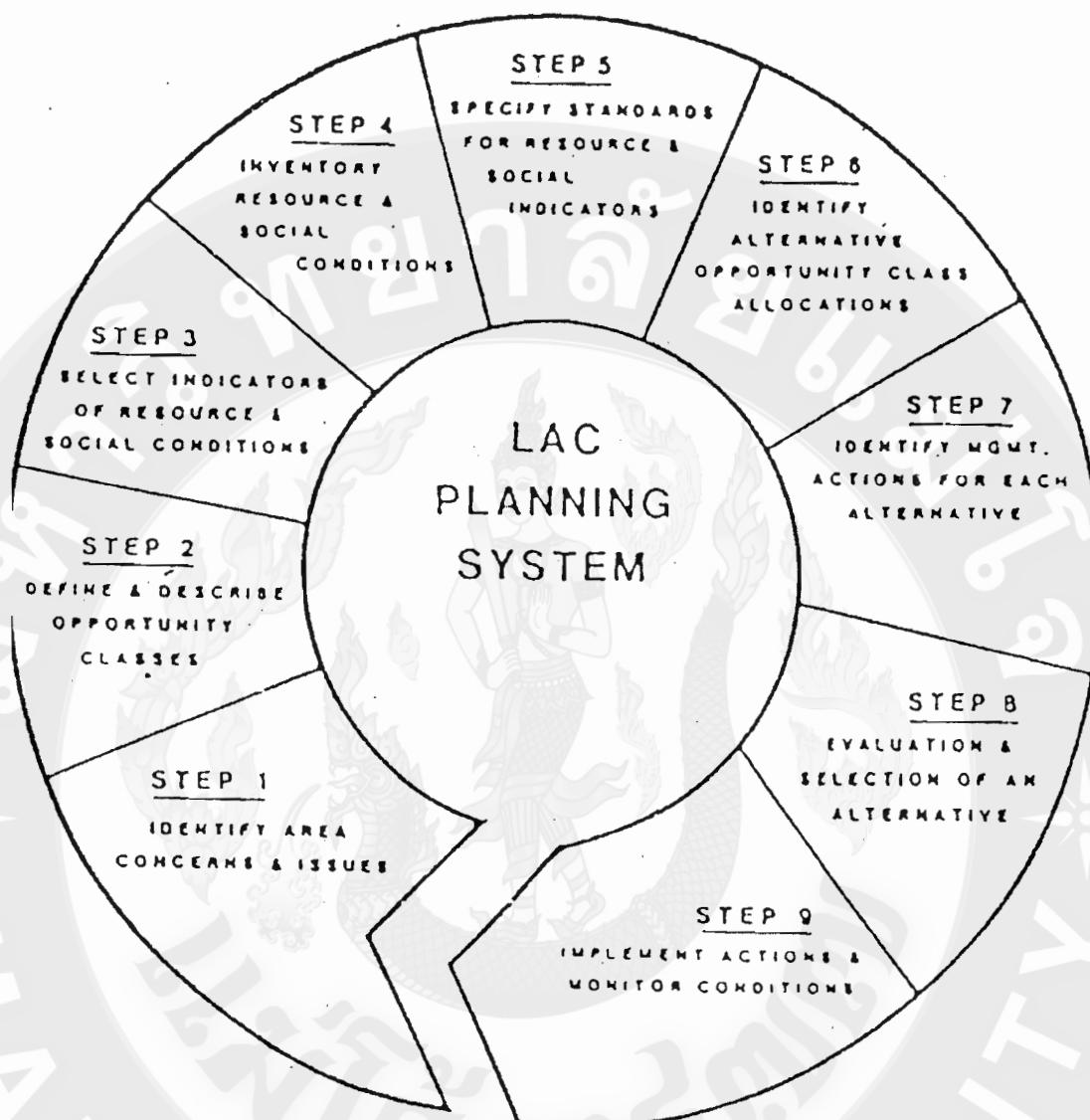
ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดทางเลือกของโอกาสกลุ่มชั้นของพื้นที่ในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (identify alternative opportunity class allocation) ทางเลือกในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวควรสะท้อนถึงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและสภาพของปัญหาที่ระบุไว้ในขั้นตอนที่ 1 ซึ่งมีระดับของสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน ดังนั้นทางเลือกแต่ละทางเลือก ควรมีการประเมินด้วยความเคารพในสภาพของพื้นที่และปัญหาของสภาพพื้นที่ ขั้นตอนนี้เป็น การกำหนดแนวคิดในการพัฒนา กิจกรรมโดยการนำเอาผลของการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ประมวลเข้ากับผลการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่มา กำหนดแนวคิดเป็นรูปแบบทางกายภาพในการใช้พื้นที่และการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว ประเภทต่าง ๆ ในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดแผนการจัดการในทางปฏิบัติของแต่ละทางเลือก (identify management actions for each alternative) แผนการจัดการเป็นการระบุถึงวิธีการดำเนินงานในแต่ละทางเลือก ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติงานและปริมาณการลงทุนที่แตกต่างกันซึ่งในการวางแผนควรมีการพิจารณากันอย่างกว้างขวางและรอบคอบ แผนการจัดการนี้เป็นแผนการปฏิบัติงานเพื่อจัดกิจกรรมให้ประสบการณ์การเรียนรู้และเพลิดเพลินที่มีคุณภาพกับนักท่องเที่ยว

และแผนการควบคุมจำนวนและพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบที่จะไม่สร้างผลกระทบในทางลบ (negative impact) กับพื้นที่

ขั้นตอนที่ 8 การประเมินผลและคัดเลือกทางเลือก (evaluation and selection of an alternative) ขั้นตอนนี้ผู้จัดการพื้นที่หรือผู้จัดการโครงการและประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมกันประเมินผลทางเลือกที่กำหนดขึ้นมาในขั้นตอนที่ 7 โดยยึดหลักการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อคัดทางเลือกที่ดีที่สุด คุ่มค่าที่ดีที่สุดและมีโอกาสเป็นได้มากที่สุดเป็นแผนงานการดำเนินงานของโครงการ เพื่อนักวางแผนจะได้นำไปเขียนแผนโครงการ (project plan) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน วิธีดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงานและงบประมาณที่จะเป็นต้องใช้ในแต่ละงาน รวมทั้งแนวทางและตัวชี้วัดในการติดตามและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 9 การนำแผนไปปฏิบัติการและการติดตาม (implementations and monitor conditions) หลังจากแผนงานในขั้นตอนที่ 8 ถูกคัดเลือกมาแล้ว แผนงานต้องนำไปสู่การปฏิบัติงานและในช่วงของการปฏิบัติงานตามแผน จำต้องมีการติดตามและตรวจสอบถึงผลที่เกิดขึ้น หากผลของการติดตามตรวจสอบพบว่าเงื่อนไขของพื้นที่หรือปริมาณของตัวชี้วัดความเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ของพื้นที่เกินกว่าปริมาณมาตรฐานที่กำหนด นั่นหมายถึงแนวทางการจัดการทางเลือกนั้นจำเป็นต้องมีการปรับปรุง/เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพ 2 ระบบของรูปแบบการวางแผนแบบ LAC MODEL

ทั้งนี้ พลอยศรี โปราณานนท์ (2545: 1) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยปราศจากการวางแผนที่รอบคอบและรัดกุมมักจะก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น นำความเสียหายและความเสื่อมโทรมมาสู่ชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และอาจนำมาซึ่งความไม่พอใจของนักท่องเที่ยวอันจะส่งผลกระทบต่อการตลาดการท่องเที่ยวรวมถึงทำให้เศรษฐกิจลดต่ำลง ดังนั้นการ

วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกระดับจึงมีความสำคัญที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว อีกทั้งยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นแนวคิดในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นระบบที่เกี่ยวข้องเนื่องระหว่างปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทาน ปัจจัยด้านอุปสงค์หมายถึง ตลาดนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศและประชาชนในท้องถิ่นผู้ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านอุปทานประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พักแรม สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งอุปทานทางการท่องเที่ยวเหล่านี้มักถูกเรียกว่า “สินค้าทางการท่องเที่ยว”

ปัจจัยด้านอุปสงค์

- ตลาดนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ
- ตลาดนักท่องเที่ยวในประเทศ
- คนท้องถิ่นที่ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยด้านอุปทาน

- แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม
- ที่พักแรม
- สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ และบริการ
- การขนส่ง
- สาธารณูปโภคพื้นฐานอื่น ๆ
- องค์กรประกอบพื้นฐานอื่น ๆ

ภาพ 3 ระบบของการท่องเที่ยว

ความสำคัญสำหรับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาอย่างผสมผสานกับทุกส่วนในระบบ ทั้งปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทาน ปัจจัยด้านกายภาพและองค์กร ระบบการท่องเที่ยวนี้จะนำมาซึ่งผลประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากมีการวางแผนอย่างผสมผสานและความร่วมมือในการพัฒนากับทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในระบบ ในบางครั้งการดำเนินการของระบบผสมผสานนี้ถูกเรียกว่า “การดำเนินการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน” เนื่องจากได้มีการพิจารณาเอาทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเข้ามารวมอยู่ในกระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การวางแผนอย่างผสมผสานนี้นำมาซึ่งการใช้สาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อบริการความต้องการของชุมชนและเพื่อใช้ในการท่องเที่ยวด้วย พลอยศรี ไปราณานนท์ (2545: 5-6)

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน

คำว่าความร่วมมือโดยชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล Would Health Organization/UNICEF (1978; 11) อ้างใน ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 136) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ก่อให้เกิดกระบวนการและ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญในการเข้าร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท สอดคล้องกับ สมยศ นาวิการ (2545: 1) กล่าวว่า การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล การบริการงานแบบมีส่วนร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาของการบริหาร ที่สำคัญการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ การบริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ให้เข้ากับผู้ได้บังคับบัญชา ประการสุดท้าย การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมต้องการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ ในขณะที่ Franklyn Link(1985) อ้างใน ชินรัตน์ สมสืบ (2539: 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยชุมชนไว้ว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรม ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ แนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริหาร การประเมินผลของแผนงานและโครงการที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึง ทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู้คนรุ่นหลานและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 12)

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน การพิจารณาในประเด็นนี้เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของทรัพยากรอันหลากหลาย จึงตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันออกไป โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร อันรวมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการพิจารณาในประเด็นที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและการกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไขระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศอย่างเดียวกัน ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ภายใต้หลักที่ว่า คนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลนั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดกระบวนการทัศนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นรวมทั้งมีการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเป็นการกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้างไม่เพียงแต่ชุมชนเท่านั้นหากรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของคนอีกด้วย

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรมการพิจารณาในประเด็นนี้เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้

ประสบการณ์ ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่อาจจะจำกัดตนเองอยู่แต่เพียงชุมชนหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากร หรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายในการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยว องค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน การพิจารณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและหมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ในทางปฏิบัติท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้าจนกระทั่งถึงองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงจะเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน การพิจารณาในบริบทนี้ เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน การสนับสนุนโครงการวิจัยแบบนี้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่ และกำลังจะดำเนินการต่อไปนั้นเป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นกระบวนการในการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น

อีกทั้ง พจนานุกรม (2540: 14-15) ยังได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็น การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้

เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ทั้งมีการกำหนดองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีอยู่ 4 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์
- มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. องค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย
- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. การจัดการ

- มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ

ชุมชน

4. การเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง

- มีระบบการจัดการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

- สร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

ในขณะที่ นำชัย ทนุผล (2542: 158-159) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นนับว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบและจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นครอบคลุมการมีส่วนร่วมขององค์กรอื่น ๆ ด้วย แต่ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่นในการที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล และ

ควบคุมทรัพยากรและการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมากขึ้นและสามารถให้ประชาชนท้องถิ่นดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

การมีส่วนร่วมของชุมชนควรเริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่น การระบุปัญหาและทางเลือกในการแก้ปัญหา การเตรียมการจัดการ การระบุแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อมของชุมชน ดังนั้นองค์กรของชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรชุมชนนี้หมายถึงองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชนเพื่อเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ฉะนั้นการมีส่วนร่วมที่ดีจึงให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าปัจเจกบุคคล

ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพรวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การที่ภาคเอกชนบางแห่ง ได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นในด้านการสร้างรายได้และการเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว และบางครั้งได้ส่งผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน จึงมีความจำเป็นที่จะมีการกำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547: 1)

หลักการและแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) เริ่มเกิดขึ้นเมื่อประมาณกลางปี ค.ศ. 1970 และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง เช่น Investigation Action Participative (IAP), Research Participative, Research Action หรือ Collaborative Action Research (พันธุทิพย์ รามสูต, 2540: 33) การวิจัยในรูปแบบนี้ เกิดขึ้นจากการที่นักวิชาการและนักพัฒนาได้พยายามสังเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของงานวิจัยส่วนหนึ่ง และงานพัฒนาอีกส่วนหนึ่งแล้วพยายามเชื่อมโยงสาระสำคัญของการพัฒนาและการวิจัยออกมาเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ในเบื้องต้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการวิจัยและพัฒนารูปแบบหนึ่งที่ทำกับชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงส่วนที่เป็นการวิจัยและการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาในชุมชนเข้าด้วยกัน (สิทธิธัญ ประพุทธนิติสาร, 2545: 16) Mikkelsen (1995) อ้างใน ประพนธ์ ปิยะรัตน์ (2535: 45) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาแบบเดิมมีปัญหามากมายและไม่อาจเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้คนที่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องปรับวิธีคิดและวิธีปฏิบัติเป็น “การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม” เพื่อให้ผลของการพัฒนาใกล้เคียงกับสถานการณ์ที่สุดและก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเกิดจาก 2 แนวคิด คือ แนวคิดการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่น (Local People) ในการเลือกการออกแบบ การวางแผน และการสนับสนุนโครงการที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน โดยต้องมั่นใจว่าการรับรู้ของท้องถิ่น ทักษะคิด คุณค่า และองค์ความรู้ เป็นสิ่งนำมาใช้และเป็นไปได้ และแนวคิดเกี่ยวกับการทำความเข้าใจ ความต่อเนื่องและผลสะท้อน (Feedback) ในการบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาตามวิธีคิดแบบนี้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในประเด็นนี้ ประพนธ์ ปิยะรัตน์ (2535: 46) ได้อธิบายไว้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระทำร่วมกันของบุคคลในกระบวนการพัฒนาได้ 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมเป็นมรรค (Participation as Means) หมายถึง การมีส่วนร่วมเป็นมรรควิธีของการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ และอีกลักษณะหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมเป็นเป้าประสงค์ (Participation as An End) ซึ่งหมายถึง เป้าประสงค์ที่ให้ประชาชนทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง และมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในกระบวนการแก้ปัญหา การร่วมกันทำ กิจกรรมซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำ นั้น แม้โครงการจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่การมีส่วนร่วมจะยังคงอยู่ตลอดไป ทำให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์อย่างถาวรและยั่งยืน

ส่วนการวิจัย นอกจากจะเป็นรูปแบบหนึ่งในการแสวงหาความรู้ที่เป็นระบบแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์อีกด้วย แต่วิธีวิจัยที่ผ่านมามีพบว่า ประโยชน์ของงานวิจัยตกอยู่เฉพาะกลุ่มผู้ทำวิจัยและผู้อ่านงานวิจัยเพียงไม่กี่คน ไม่ได้มีผลต่อ ชุมชนที่เข้าไปศึกษา งานวิจัยจึงห่างไกลจากการปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนที่เป็น เป้าหมายในการพัฒนา (อรอนงค์ ดิเรกบุษราคม, 2536: 39-40) ดังนั้น นักพัฒนาและนักวิชาการ จึงนำเอา “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Research) มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม การ วิจัยแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นการศึกษาชุมชนโดยให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งร่วมเป็นผู้วิจัย แต่ยังไม่มีการปฏิบัติการใด ๆ และยังไม่มีการ นำไปประยุกต์แก้ปัญหา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538: 8) ในขณะเดียวกัน ได้มีข้อ เรียกร้องให้นำองค์ความรู้จากการวิจัยเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติมากขึ้น จึงได้มีการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ (Action Research) ที่พยายามมุ่งหาความรู้ภาคปฏิบัติ โดยบทบาทหลักยังเป็นของ นักวิจัย (สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร, 2545: 16) กล่าวคือ เป็นกระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยจะเลือก หรือกำหนดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว จากนั้นนำกิจกรรมนั้นมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามสมมติฐานของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะ กำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติ และนำผลนั้นมา ปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นนำไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538: 8) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงมีการปรับปรุงรูปแบบ การวิจัยเพื่อใช้ในการพัฒนาโดยการรวมแนวคิดการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เข้าด้วยกัน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือองค์กรต่าง ๆ อย่างได้ผล และเริ่มมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531: 70)

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกรมการ ศึกษานอกโรงเรียน (2538: 11) พบว่าวัตถุประสงค์และความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยทั่วไปจะมีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกในชุมชน ดังนี้

1. เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ชาวบ้าน ประชาชน ได้ตระหนัก ปัญหาของตนเอง และเกิดความตระหนักในบทบาทความรับผิดชอบของตนให้มีส่วนร่วมแก้ไข ปัญหาของตนเองและชุมชน
2. เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจกำหนดปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ

3. เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

4. เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาดและพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

เจเลียว นูร์กัตตี และคณะ (2545: 239) ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ใกล้เคียงกัน 3 ประการ คือ

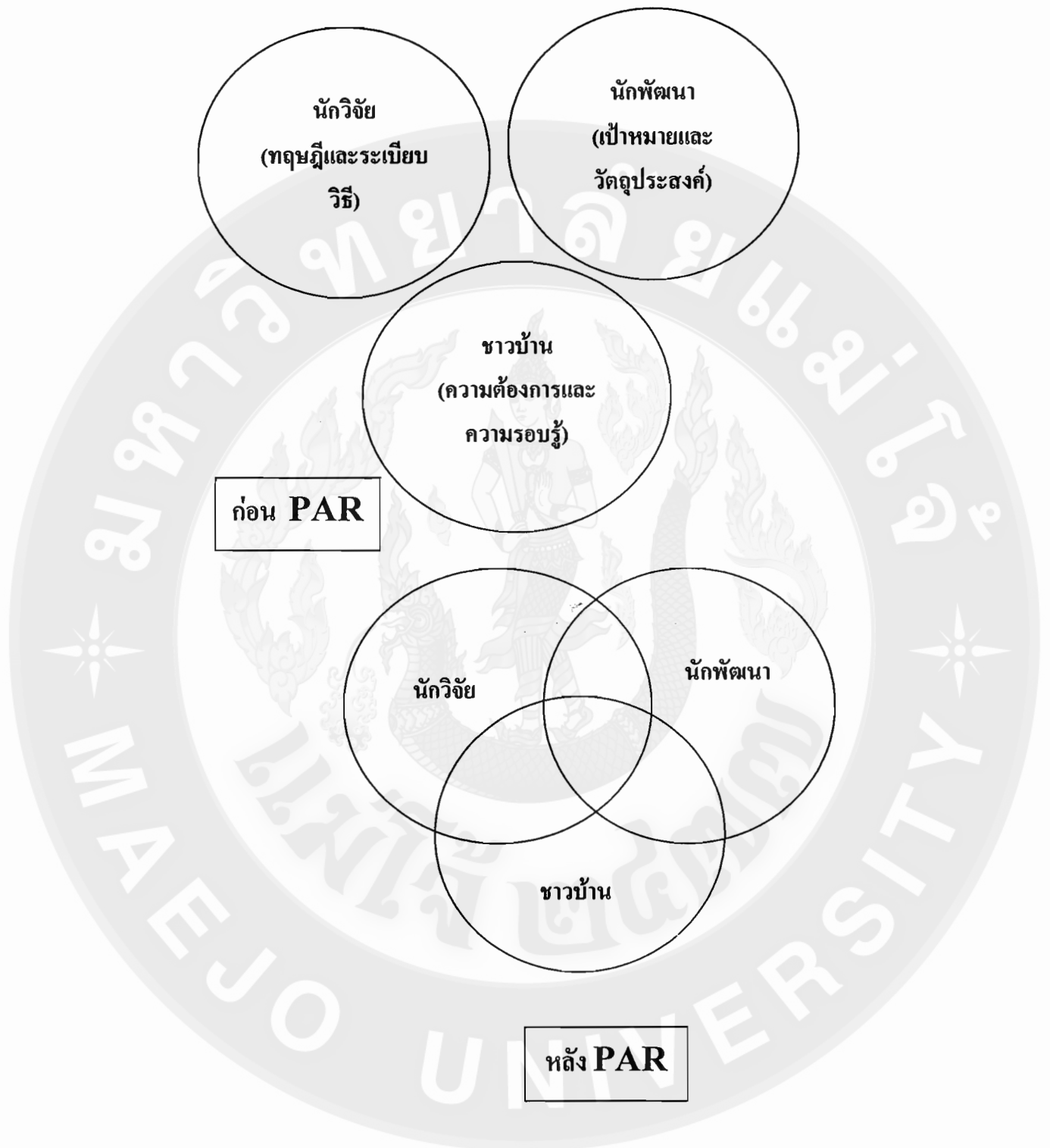
1. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง เข้ามาร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ตลอดจนประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาดของชุมชนของตน มิใช่รอคอยนักวิจัยและนักพัฒนาจากภายนอกมาดำเนินการให้ตน

2. เพื่อให้ได้ข้อมูลความจริงที่เป็นจริง และแนวทางพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับสภาพบริบทท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะประชาชนในท้องถิ่นได้สัมผัสกับบริบทของท้องถิ่นตนเองมาตลอด ย่อมรู้จักสภาพของท้องถิ่นของตนเองดีกว่าบุคคลภายนอก

3. เพื่อให้มีการขับเคลื่อน (Mobilization) มวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของผู้ที่มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้และแก้ปัญหาดไปด้วยกัน

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการหาความรู้ ความจริง หรือแนวทางในการพัฒนาอย่างเหมาะสมเท่านั้น แต่ยังเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหา เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาด ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับนักวิจัยนักวิชาการ หรือนักพัฒนาที่เข้ามาทำงานในชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมในทุกด้าน

นอกจากนี้สุภางค์ จันทวานิช (2531: 69-70) ได้อธิบายถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมระหว่างบุคคลแต่ละฝ่ายในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า บทบาทของชาวบ้าน นักวิจัยและนักพัฒนาในการวิจัยรูปแบบนี้ มีความเท่าเทียมในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติการ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนักพัฒนา และความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน

ภาพ 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้านก่อนและหลัง PAR
ที่มา: สุภางค์ จันทวานิช (2531: 70)

จากแผนภาพ วงกลมแต่ละวงคือ โลกทัศน์หรือวิธมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จะเห็นว่าก่อนวิจัยโลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ หลังจากที่ได้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้วคนทั้ง 3 กลุ่ม จะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนา ซึ่งความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันระหว่างผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยนี้ เป็นรากฐานสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นอกจากนี้การทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ยังต้องอาศัยเทคนิค AIC ที่เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, และคณะ 2543: 92-93)

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A)

เป็นขั้นตอนในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็นรับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็นแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน 2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I)

คือขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้พัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ 1) การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ 2) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภทคือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอจากภาครัฐโดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C)

คือการนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงได้แก่

1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ 2) การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิคอย่างง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและการกำหนดแผนปฏิบัติ รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวมความคิดและความต้องการไว้ในแผนได้ ดังนั้นจึง

สรุปได้ว่า เทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ทั้งนี้ สิทธิรัฐ ประพุทธินิติสาร (2545: 26-27) อธิบายถึงจุดเน้นหรือลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. เน้นการศึกษาชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดเห็นของชาวบ้านการเก็บข้อมูล เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในชุมชนหรือความต้องการของชุมชน (Need Assessment)
2. เน้นการหาแนวทางในการแก้ปัญหา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาศึกษาทรัพยากรในท้องถิ่นว่ามีอะไรบ้าง เพื่อจะนำไปสู่วิธีการแก้ไข
3. เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการ เพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติหากในชุมชนมีปัญหาหลายปัญหา และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นหลายวิธีต้องมีการพิจารณาร่วมกัน
4. เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน และสามารถดำเนินงานได้เองหลังจากสิ้นสุดกระบวนการ หรือเมื่อนักวิจัยออกจากพื้นที่ โดยวิธีการให้ชาวบ้านค้นหาผู้ที่ผู้นำ ในการดำเนินงานได้ต่อไป ซึ่งมักเป็นแกนนำ ที่ร่วมกระบวนการตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดการวิจัย

สรุปได้ว่า ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เน้นการปฏิบัติการแก้ปัญหของชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินงานบนพื้นฐานความเชื่อในศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ ในการปฏิบัติการร่วมกันนี้ ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายจะได้เรียนรู้ในการจัดการใช้ความรู้ ความคิดของตนเพื่อการเปลี่ยนแปลง ศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้ดีขึ้น เรียนรู้จากกระบวนการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งเรียนรู้ที่จะสะท้อนความคิดวิพากษ์ตนเองในสิ่งที่ได้กระทำร่วมกัน

การดำเนินการในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ย่อมมีปฏิบัติการหรือกิจกรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรียกว่า เกณฑ์ของการปฏิบัติหรือวงจรของการวิจัย (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล, 2543: 188) ซึ่งประกอบด้วยวงจรหลักสำคัญ 3 ประการ วงจรแรก เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ข้อเท็จจริงและความต้องการของชุมชนรวมทั้งสาเหตุของปัญหาหรือความต้องการนั้น วงจรที่สอง เป็นขั้นการสำรวจความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหของชุมชนเพื่อประเมินทางเลือกในการปฏิบัติการแก้ปัญหให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และวงจรสุดท้าย เป็นการลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา

ซึ่งเริ่มตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติการหรือคิดโครงการ ลงมือปฏิบัติตามแผนหรือโครงการ จนกระทั่งถึงการประเมินผลการปฏิบัติ โดยทุกวงจรต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นประการสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในการแบ่งขั้นตอนดำเนินการในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของนักวิชาการยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป เช่น อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2545: 11-14) ได้สรุปขั้นตอนสำคัญในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การพิจารณาหาปัญหา โดยเปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่มีภูมิปัญญาความรู้ ตลอดจนมุมมองและวิธีการวิเคราะห์ปัญหาที่แตกต่างกัน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาหาปัญหา

2. การจัดกลุ่มและประเภทของปัญหา โดยแบ่งเป็นประเด็นหลักหรืออาจแตกประเด็นย่อย ๆ ได้อีก แต่ต้องมีความเชื่อมโยงกับประเด็นหลัก

3. การเลือกวิธีการและออกแบบการวิจัยโดยเลือกปัญหาและวิธีการวิจัยที่เหมาะสม ผ่านการใช้กระบวนการกลุ่มแบบไม่ชี้นำ และให้กลุ่มเป้าหมายหรือชาวบ้านมีส่วนร่วมในการออกแบบการวิจัย โดยเฉพาะเครื่องมือการรวบรวมข้อมูล

4. การจัดเก็บและการรวบรวมข้อมูล หลังจากมีการทดสอบและปรับปรุงเครื่องมือวิจัยในสนามแล้วจึงดำเนินการ ดังนี้

4.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันโดยอาศัยความร่วมมือ และเรียนรู้กันระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนัก และเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4.2 ศึกษาสถานการณ์ที่คาดหวังภายใต้ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยนักวิจัยควรเปิดใจให้กว้าง และอดทนต่อการเรียนรู้ของชาวบ้านในการศึกษาสถานการณ์ดังกล่าว การด่วนสรุปอาจทำให้เกิดความผิดพลาดเนื่องจากข้อมูลแต่ละเรื่องสามารถพิจารณาได้หลายมุมมอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสภาพปัจจุบันและที่คาดหวัง ต้องอาศัยข้อมูลอย่างหลากหลายและคัดเลือกข้อมูลที่เหมาะสม กลุ่มเป้าหมายต้องใช้ความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ และอาจต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมอีก ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ ชุมชนจะได้รับความต้องการปัญหา อุปสรรค และข้อมูลอื่น ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจหรือกำหนดแนวทางในการดำเนินการต่อไป

6. การรายงานและการนำเสนอเพื่อให้ทุกคนในชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการได้มีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งอาจนำเสนอในรูปแบบเอกสาร แผนภูมิหรือการออกรายการวิทยุกระจายเสียงในชุมชนหรือรูปแบบอื่นตามความเหมาะสม

7. การวางแผนอย่างมีส่วนร่วมหลังจากการนำเสนอผลการวิจัยแล้ว กลุ่มผู้ร่วมทำวิจัยจำเป็นต้องมีความเห็นสอดคล้องกัน เพื่อนำไปสู่การวางแผนอย่างมีส่วนร่วมอันประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

- 7.1 การจำแนกปัญหา
- 7.2 กำหนดจุดประสงค์และเป้าหมาย อาจเป็นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
- 7.3 กำหนดทรัพยากร และวางแผนงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้
- 7.4 เตรียมแผนปฏิบัติ ทั้งด้านกลุ่มเป้าหมาย เวลา สถานที่ เทคนิค
- 7.5 ขั้นตอนของงานธุรการและวิชาการ

8. การจัดการและดำเนินการ โดยช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีทักษะในการจัดการและเกิดการตื่นตัว มีความตระหนัก และติดตามงานอย่างใกล้ชิด มีโอกาสในการเพิ่มศักยภาพในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานอื่น ๆ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีแรงบันดาลใจความสามารถ และความพร้อมที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ และนักวิจัยต้องลดการต่อต้านหรือไม่ต่อต้านสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายตัดสินใจ และร่วมดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของกลุ่มการจัดการและดำเนินการในขั้นตอนนี้มักมีกิจกรรม 6 ขั้นตอน คือ

- 8.1 ศึกษาแผนและเตรียมขั้นตอนปฏิบัติ
- 8.2 ดำเนินการในภาคปฏิบัติ
- 8.3 ติดตามและทบทวนการปฏิบัติงาน
- 8.4 แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติงาน
- 8.5 จัดการผลผลิตและแบ่งสรรผลประโยชน์
- 8.6 ประเมินผลและรายงานต่อผู้เกี่ยวข้อง

9. การติดตามและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายมีส่วนให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่องว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยครอบคลุมทุกกระบวนการเช่น กระบวนการทำงาน กิจกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพปัจจัยป้อนที่ใช้และจำเป็น ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการ ผลลัพธ์ที่ได้และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม มักมี 5 ขั้นตอน คือ

9.1 กำหนด จัดระบบ และลำดับความสำคัญของเรื่องที่ตาม
ประเมินผล

9.2 สร้างตัวชี้วัดที่บอกถึงความเปลี่ยนแปลง ตามจุดประสงค์ของ
โครงการ

9.3 สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการติดตามประเมินผล และจัดแบ่ง
ความรับผิดชอบ

9.4 รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล โดยการ
ดำเนินการร่วมกัน

9.5 การรายงานและเผยแพร่ผลงานวิจัย

อรอนงค์ คิเรกบุษราคม (2536: 43-51) ได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัยเชิง
ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ 2 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนเตรียมการ และขั้นตอนดำเนินงานในชุมชน
ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1.1 การเตรียมตัวของนักวิจัย นักวิจัยต้องเตรียมความพร้อมก่อนการ
ปฏิบัติงาน 2 เรื่อง คือ การปรับวิธีคิดหรือฐานความคิดให้เข้ากับชุมชนได้ และสามารถระดมการ
มีส่วนร่วมได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ นักวิจัยต้องฝึกทักษะบางประการที่มักจะได้ใช้ในการ
ดำเนินงานในชุมชน เช่น ทักษะในการแก้ปัญหา การสื่อสาร และการสร้างทีมงาน เป็นต้น

1.2 การศึกษาสถานการณ์ชุมชน โดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มี
ข้อมูลอยู่แล้วทั้งข้อมูลที่เป็นเอกสารหรือสอบถามจากผู้รู้ในชุมชน หรือหากข้อมูลเดิมไม่เพียงพอ
ที่จะรายงานสถานการณ์ชุมชนได้ อาจหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการที่เหมาะสม ทั้งนี้
สถานการณ์ชุมชนที่ควรศึกษาและรายงาน ได้แก่ องค์ประกอบทางสังคมของชุมชน ปัญหาและ
ความต้องการของชุมชนและการดำเนินการที่ผ่านมา

1.3 ค้นหาผู้นำและการสร้างกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญเนื่องจากการ
การวิจัยรูปแบบนี้ การเรียนรู้หรือการแสวงหาคำตอบขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของกลุ่ม การสร้าง
และพัฒนากลุ่มจึงเป็นขั้นตอนที่จะทำให้การดำเนินงานวิจัยมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาชุมชน
อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

2. ขั้นตอนการดำเนินงานในชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

2.1 การศึกษาและร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน เป็นการร่วมกัน
ของผู้วิจัยทุกฝ่าย เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของชุมชน สถานการณ์ที่ชุมชน
คาดหวัง ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถเป็นไปตามที่คาดหวังได้

2.2 การค้นหาและกำหนดปัญหาร่วมกัน การค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นอาจทำได้หลายวิธี เช่น ศึกษาจากเอกสารในชุมชน การสังเกต สัมภาษณ์ การแสดงประจักษ์ หรืออาจสร้างเครื่องมือง่าย ๆ ร่วมกัน เพื่อใช้ในการค้นหาปัญหาของชุมชนซึ่งอาจมีหลายปัญหา ส่วนการกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนานั้น ต้องผ่านการพิจารณาของกลุ่ม โดยการมองภาพรวมและความเชื่อมโยงของแต่ละปัญหา แล้วร่วมกันคัดเลือกปัญหาที่ทุกคนเห็นว่ามี ความสำคัญและเหมาะสมในทางปฏิบัติ

2.3 การหาสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาลำดับความสำคัญเร่งด่วนที่ชุมชนต้องการพัฒนาแล้ว จึงร่วมกันหาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหามาใช้วิธีการระดมสมอง โดยให้สมาชิกทุกคนได้เสนอความคิดเห็น ซึ่งควรส่งเสริมให้กลุ่มคิดอย่างสร้างสรรค์หรือคิดนอกกรอบที่เคยปฏิบัติ เพื่อหาวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการกับปัญหา

2.4 การวางแผนกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหามา กำหนดเป็นแผนโครงการพัฒนา ซึ่งเป็นการวางแผนร่วมกันเพื่อกำหนดจุดประสงค์ของแผน ผู้รับผิดชอบ วิธีการ ทรัพยากรที่จะใช้ และผลที่คาดหวัง

2.5 การนำแผนไปปฏิบัติ ควรมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานให้ชัดเจน และในบางครั้งการที่ต้องเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ชุมชนควรใช้การอบรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความตระหนักและทักษะในการดำเนินงานต่อไป

2.6 การติดตามประเมินผล ต้องอยู่ในรูปแบบของการติดตามการประเมินเพื่อพัฒนาซึ่งเป็นการประเมินผลร่วมกันของผู้วิจัยทุกฝ่ายในขณะปฏิบัติงาน หากพบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงาน กลุ่มจะร่วมกันวิเคราะห์และปรับแผนดำเนินการติดตามประเมินผลลักษณะนี้เป็นการสร้างกำลังใจในการทำงาน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นที่จะช่วยในการจัดการแก้ปัญหา อุปสรรคในช่วงดำเนินงาน อีกทั้งยังเป็นการทบทวนวัตถุประสงค์การวิจัยให้สอดคล้องกับความเห็นของชุมชน ตลอดจนเป็นการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยภายนอกกับสมาชิกในชุมชนอันจะเป็นการนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงอีกด้วย

นอกจากนี้ กมล สุคประเสริฐ (2540: 12) ได้ชี้ให้เห็นว่าปฏิบัติการหรือกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถแบ่งออกเป็น 2 จุด คือกิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการหรือ PAR ของผู้ประสานงานหรือผู้อำนวยการวิจัย และกิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการหรือ PAR ของชุมชน ซึ่งอธิบายได้ว่ากิจกรรมในส่วนของผู้ประสานงานหรือผู้อำนวยการวิจัยนั้น เป็นกิจกรรมแสวงหาความรู้ของนักวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อสร้างรูปแบบ PAR ที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักการวิจัยและสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ ส่วนกิจกรรมวิจัยปฏิบัติการของชุมชน คือ กิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ปัญหาชุมชนของนักวิจัยกับ

ชุมชน โดยนักวิจัย จะค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลงจนเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว สมาชิกในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

จากความเห็นของนักวิชาการข้างต้นจะเห็นว่า การแบ่งขั้นตอนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนหลัก 3 ประการ ได้แก่ ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ข้อเท็จจริง และความต้องการของชุมชน รวมทั้งสาเหตุของปัญหาหรือความต้องการนั้น ขั้นการสำรวจความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อประเมินทางเลือกในการปฏิบัติการแก้ปัญหาให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และขั้นตอนการลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ทั้งนี้ อาจมีการเพิ่มขั้นตอนของการเตรียมการ เตรียมชุมชน หรือสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ในระยะเริ่มต้นหรือระยะแรกของการวิจัย ในกรณีที่ผู้วิจัยไม่คุ้นเคยกับชุมชนหรือไม่ใช่คนในท้องถิ่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การท่องเที่ยว นับว่าเป็นเป็นธุรกิจหลักอย่างหนึ่งที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมาก มาตรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ในปัจจุบัน ได้มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวต้องมุ่งสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันจะเอื้อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันการพัฒนาพื้นที่จำเป็นต้องมีที่ยังจะต้องมุ่งเน้นในด้านของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาด โดยใช้อย่างประหยัดและเกิดคุณค่ามากที่สุด และต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกด้วย ทั้งผลกระทบทางด้านชีวภาพ ด้านสังคม และศิลปวัฒนธรรม เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว สังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ปัญหาการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในทางที่ผิด

ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด เราจึงควรที่จะมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร

และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะมีการวางแผนในการพัฒนา โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่สำคัญ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการวิจัยครั้งนี้ควรมุ่งศึกษาถึง ลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะสังคมของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ และศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยอาศัยเทคนิค AIC , PAR และใช้กรอบการดำเนินงานของ LAC Model ในกระบวนการรวบรวมข้อมูล โดยจัดให้มีประชุม พูดคุยกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนเสนอความคิดเห็น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่พร้อมจะนำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวต่อไป อีกทั้งยังทำให้ชุมชนรักและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยวที่ตนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบล บ้านเรือน อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน ระดม ปัญหาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

โดยอาศัยกระบวนการเทคนิค A-I-C , PAR มาใช้ร่วมกับกรอบการดำเนินงานของ LAC Model ในการดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พร้อมจะนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยว

ภาพ 5 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การวิจัย เรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้กำหนดวิธีการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอป่าซาง ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 7 กิโลเมตร ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 8.11 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและมีพื้นที่บางส่วนติดริมน้ำปิง ประกอบด้วย 8 หมู่บ้านคือ บ้านหนองคู บ้านเหล่า บ้านเรือน บ้านศรีชุม บ้านเหล่าสันปิง บ้านเจดีย์สามยอด บ้านทรายทอง บ้านบ่อควา มีประชากรทั้งสิ้น 3,713 คน เหตุผลที่เลือกตำบลบ้านเรือนเพื่อทำการวิจัยมีดังนี้

ตำบลบ้านเรือน มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยอยู่อย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อนมากกว่าชุมชนใด ๆ ทั้งยังมีวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้ง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ อีกทั้งในตำบลบ้านเรือนยังมีชุมชนมอญหรือที่ทางเหนือเรียกว่าชุมชน “เม็ง” ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางภาษาพูดและภาษาเขียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี เป็นของตนเองที่ท้องถิ่นควรจะอนุรักษ์สืบทอดให้คนรุ่นหลังเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นต่อไป

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่มีภูมิลำเนาและตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่ใน 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองคู บ้านเหล่าพระเจ้าคาเขียว บ้านเรือน บ้านศรีชุม บ้านเหล่าสันปิง บ้านเจดีย์สามยอด บ้านทรายทอง และบ้านบ่อควา ผู้วิจัยได้เข้าพบกับผู้นำชุมชนและชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยพร้อมทั้งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากผลการวิจัยให้ผู้นำชุมชนทราบ พร้อมทั้งร้องขอให้ผู้นำชุมชนช่วยเหลือผู้วิจัยในการทำความเข้าใจกับประชาชนและเชิญชวน

ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมงานวิจัยโดยความสมัครใจ จากผลการดำเนินงานได้มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 63 คน

ตัวแปรและการวัดตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาและวิธีการวัดตัวแปรไว้ดังต่อไปนี้

เพศ หมายถึง ลักษณะที่แตกต่างกันทางสรีระของบุคคล ที่จำแนกออกเป็น เพศชายกับ เพศหญิง

อายุ หมายถึง จำนวนปีที่เกิดมาของผู้ให้ข้อมูล นับตั้งแต่เกิดจนถึงเวลาบันทึกข้อมูล

ระดับการศึกษา หมายถึง คุณวุฒิทางการศึกษาสูงสุดของผู้ให้ข้อมูล ที่ได้รับการศึกษาในระบบจากสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน

ประสบการณ์การฝึกอบรม หมายถึง จำนวนความถี่ที่ผู้ให้ข้อมูลเคยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในรอบปี พ.ศ. 2550

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรื่อน ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยนำกระบวนการยอมรับและชื่นชม (Appreciation) การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Influence) การนำวิธีการมาเป็นแผนปฏิบัติการ (Control) มาเป็นเครื่องมือในการวิจัย ส่วนการศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคลและสังคมของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ในการรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานในตำบล บ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัด ลำพูน ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยเทคนิค AIC และดำเนินการตามกรอบของ LAC Model ของ Nilsen and Taylor ใน นำชัย ทนุผล (2542: 71-77)

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจข้อมูลพื้นที่ในตำบลบ้านเรือน ถึงความเป็นไปได้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ทั้ง 8 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองคู, บ้านเหล่า, บ้านเรือน, บ้านศรีชุม, บ้านเหล่าสันปิง, บ้านเจดีย์สามยอด, บ้านทรายทอง, และบ้านบ่อควา ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้พบปะพูดคุยกับผู้นำหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อที่จะสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้อธิบายให้ผู้นำชุมชนทราบถึงข้อดีของการท่องเที่ยว รวมทั้งผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว เมื่อได้ทำความเข้าใจกันตรงกันแล้ว ผู้วิจัยได้นัดหมายผู้นำชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้าน ในการประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนในพื้นที่แต่ละหมู่บ้านที่สนใจในเรื่องการท่องเที่ยว และมีความพร้อมในการที่จะร่วมกันคิด ร่วมกันหาคำตอบของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ทั้งนี้ได้เห็นพ้องตรงกันว่าน่าจะจัดประชุมในวันที่ 8 เมษายน 2551 เวลา 9.00-12.00 น. โดยจัดให้มีขึ้นที่ห้องประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ในการเข้าไปสำรวจพื้นที่ทั้ง 8 หมู่บ้านของผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก นายวิจิต ทิพย์ใหม่ ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน และนายทองคำ ท้ายนาวา รองนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลบ้านเรือน

ขั้นที่ 2 ในวันที่ 8 เมษายน 2551 เวลา 9.00-12.00 น. ผู้วิจัยรวมทั้งผู้ช่วยผู้วิจัยได้เข้าไปเตรียมความพร้อมในการประชุมร่วมกับผู้ให้ข้อมูล ในขั้นตอนนี้มีผู้สนใจเข้าร่วมประชุมในครั้งแรกทั้งสิ้น 128 คน ผู้วิจัยได้แนะนำตัวให้ชาวบ้านรู้จักผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยพร้อมทั้งชี้แจงความเป็นมาและจุดประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งลักษณะของการทำวิจัยเพื่อให้เป็นที่เข้าใจแก่ผู้ให้ข้อมูลและได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากนั้นผู้วิจัยได้ทำความคุ้นเคยกับผู้เข้าร่วมประชุม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมซักถามในข้อสงสัย เมื่อผู้วิจัยได้ทำความคุ้นเคยกับผู้เข้าร่วมประชุมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ถามถึงความสมัครใจของผู้เข้าร่วมประชุม ว่าผู้ใดสมัครใจที่จะร่วมประชุมและร่วมกันจัดการ

แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลบ้านเรือนจนครบกระบวนการตามที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ เมื่อสอบถามถึงความสมัครใจของผู้เข้าร่วมประชุมแล้ว สามารถที่จะจำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่จะเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ได้ทั้งสิ้น 63 คน เมื่อได้ตัวแทนประชาชนในพื้นที่แล้วนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามความต้องการในการเข้าประชุมครั้งต่อไปของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 63 คน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เห็นพ้องตรงกันว่าควรที่จะทำการประชุมครั้งต่อไปในวันที่ 17 เมษายน 2551 เวลา 13.00-16.00 น.

การประชุมในวันที่ 17 เมษายน 2551 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของเทคนิค AIC ในขั้นตอน A (Appreciation) การทำให้ทุกคนยอมรับและรับรู้ชื่นชม ผู้วิจัยได้ดำเนินงานโดยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่มย่อยเพื่อง่ายต่อการเก็บข้อมูล รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ให้สมาชิกแต่ละกลุ่มตั้งชื่อกลุ่มของตนเองเพื่อให้ง่ายต่อการเสนอข้อคิดเห็น ทั้ง 4 กลุ่มสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มบ้านเรือนพัฒนา

1. นางบัวผาย กุลณะ
2. นางอริวรรณ วรรณหนอง
3. นายทองสุข บุญแก้ว
4. นางสุมาลี อุปกรณ์
5. นายภาสกร กรมหลวง
6. นายชวิศ ดวงสมบัติ
7. นางสาวจันทร์ฉาย นันตา
8. นางทองม้วน ขวัญเขียว
9. นายกรกฎ ประทีปทอง
10. นายแก้ว เขียวพันธ์
11. นางทัศนีย์ อินทะจักร์
12. นางบุภา กองทองกาย
13. นางรัตนา เอกเรือง
14. นางทองคำ ผืนเชียงคอง
15. นางบุพา ชุมภูศรี
16. นางอรุณี วงศ์เดือน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มบ้านเรือนร่วมใจ

1. พระสภาวุฒิ ขสวทญ โน
2. นางฟองแก้ว ไชยหมื่นของ
3. นายบุญมี ชมพูศรี
4. นางลำควน ไชยหมื่นของ
5. นางสมศรี แสงจันทร์
6. นางเกสร จิวแก้ว
7. นายใจ พุกกล้า
8. นางอรวรรณ ภูระหา
9. นางนิภา กิติทรัพย์
10. นายจันทร์ ทองน้อย
11. นางสาวนิตยา ปารีเสน
12. นางทองสุข มาปินดา
13. นายวิรัช เทพประชุม
14. นางดวงแก้ว ไชยเมืองของ
15. นายเกษม กัณเฑาะรินทร์
16. นายเจริญ มูลของ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มบ้านเรือนสร้างสรรค์

1. นายวิจิต ทิพย์ใหม่
2. นางบัวซอน วงศ์ยา
3. นางสาวหยุด เอกเรือง
4. นายบุญส่ง กิติทรัพย์
5. นายสุพจน์ ด้อยใหม่
6. นางเพียงฝัน คำธรรมใหม่
7. นางสมหมาย กัณทา
8. นางวาสนา อุดวงศ์
9. นายสุทิน กิติทรัพย์
10. นายศรีอู๊ด ขานवल
11. นางดวงรัตน์ ทองรัตน์

12. นางจารุณี ธรรมขัน
13. นางบุญปิ่น กุลนะแห่มง
14. นางบำเพ็ญ ศิริลาภา
15. นายพยุง ผ่องศรี
16. นายจอมจันทร์ สิทธิสุรินทร์

กลุ่มที่ 4 บ้านเรือนก้าวหน้า

1. นางสุนิรัตน์ มาเป็ง
2. นางสาววัลย์ ไชยเมืองยอง
3. นายชุมพล แก้วใส
4. นายสุทัศน์ ชัยวรรณ
5. นางก่องคำ หลวงปวงอ้าย
6. นางสาวนิภาวรรณ โทธิหงษา
7. นางสาวยุวดี ชุมภูพงค์
8. นายดวงคำ ป่าไร่
9. นางสาวจุฑามาศ ปัญญา
10. นางยุพา ชุมภูศรี
11. นายทองอินทร์ ยอดดา
12. นายอำนาจ ปารีเสน
13. นายอำนาจ โทธิหงษา
14. นางกนกวรรณ พรหมมาเบน
15. นางอัมพันธ์ ภูดอนทอง

เมื่อได้แยกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่ม ขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยได้ให้สมาชิกภายในกลุ่มแต่ละกลุ่มทำความรู้จักกันเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกันภายในกลุ่ม โดยใช้เวลาประมาณ 15 นาที หลังจากนั้นผู้วิจัยได้แจ้งถึงวัตถุประสงค์ที่ได้เข้ามาจัดประชุมในเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ให้ผู้ให้ข้อมูลทราบอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามในข้อสงสัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำวิจัยในครั้งนี้

ภาพ 6 ตัวแทนประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุม

ภาพ 7 ผู้เข้าร่วมประชุมซักถามข้อสงสัย

ภาพ 8 แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการประชุมครั้งต่อไป ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลเห็นพ้องตรงกันว่าควรจัดการประชุมครั้งต่อไปในวันที่ 22 เมษายน 2551 เวลา 13.00-16.00 น. ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ในการประชุมวันที่ 22 เมษายน 2551 เวลา 13.00-16.00 น. ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นแก่ผู้ให้ข้อมูล โดยให้ผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มร่วมกันคิดในประเด็นดังต่อไปนี้โดยอาศัย

เทคนิค I (Influence) การระดมความคิดสร้างสรรค์ในการรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ให้ผู้ให้ข้อมูลร่วมกันระบุพื้นที่และผลที่จะเกิดขึ้น : ระบุและอธิบายโอกาสทางด้านนันทนาการ : เลิกตัวชี้วัดและกำหนดมาตรฐานสำหรับตัวชี้วัดผลกระทบทางชีวภาพและสังคม โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วให้ผู้ให้ข้อมูลร่วมกันแต่ละกลุ่มร่วมกันเสนอพื้นที่เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วผู้วิจัยได้จดบันทึกข้อมูล พร้อมทั้งนัดการประชุมในครั้งต่อไป คือวันที่ 8 พฤษภาคม 2551 เวลา 13.00-15.00 น.

ขั้นที่ 3 การจัดประชุมในวันที่ 8 พฤษภาคม 2551 ผู้วิจัยได้อาศัยเทคนิค AIC ในขั้นตอน I (Influence) ในการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ให้ผู้ให้ข้อมูลร่วมกันกำหนดทางเลือกของโอกาสของพื้นที่ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว : ประเมินผลทางเลือกและคัดเลือกลงในพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันเสนอ โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ในการ

ระดมความคิด และสามารถที่จะคัดเลือกทางเลือกได้บางส่วน จากนั้นผู้วิจัยได้ปรึกษาผู้เข้าร่วมประชุมในการประชุมครั้งต่อไปเพื่อกำหนดทางเลือกในพื้นที่ที่เหลือ คือวันที่ 12 พฤษภาคม 2551 เวลา 13.00-15.00 น.

ภาพ 9 ผู้ร่วมประชุมร่วมกันระดมความคิด

ภาพ 10 ผู้ให้ข้อมูลกำหนดทางเลือก

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยได้ให้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดแผนการจัดการในทางปฏิบัติของแต่ละทางเลือก โดยอาศัยเทคนิค AIC ในขั้นตอน C (control) ในการรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันวางแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันคัดเลือก โดยมีการกำหนดว่าใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละทางเลือก มีการกำหนดวัตถุประสงค์ จัดหางบประมาณ ในแผนงานแต่ละโครงการที่ได้กำหนดขึ้น

ภายหลังที่ได้แผนปฏิบัติมาแล้วนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้นำแผนแต่ละโครงการไปปฏิบัติจริง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ติดตามผลของแต่ละโครงการที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันวางแผน การติดตามผลผู้วิจัยได้ติดตามจากผู้รับผิดชอบโครงการในแต่ละโครงการว่ามีความก้าวหน้าเพียงใด ซึ่งใช้เวลาในการติดตามผลทั้งสิ้นเป็นระยะเวลา 3 เดือน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ 12 เดือน

บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ระบุถึงลักษณะส่วนบุคคลและสังคมของประชาชนท้องถิ่นผู้ที่มีส่วนได้เสียกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน 2) ศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือตัวแทนที่ได้รับคัดเลือกจาก 8 หมู่บ้านในตำบลบ้านเรือนจำนวน 63 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และนำกระบวนการ AIC มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยจำแนกออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลและทางสังคม ของผู้ให้ข้อมูล

เพศ

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 58.73) เป็นเพศหญิง ส่วนอีกร้อยละ 41.27 เป็นเพศชาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

อายุ

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 76 ปี และน้อยที่สุด 24 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 11.66 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุแตกต่างกัน ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่ (ร้อยละ 34.92) มีอายุอยู่ในช่วง 40-49 ปี รองลงมาร้อยละ 28.58 มีอายุอยู่ในช่วง 50-59 ปี ส่วนผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 4.76 มีอายุ 29 ปีและน้อยกว่า จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีอายุอยู่ในวัยกลางคน โดยพิจารณาจาก

อายุเฉลี่ย 50 ปี ที่น่าจะเป็นผู้ที่มากด้วยประสบการณ์อันมีประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้

ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.32) มีวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 15.87 มีวุฒิทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีวุฒิทางการศึกษาในระดับอนุปริญญา มีเพียง ร้อยละ 4.76 จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษาเท่านั้น

ประสบการณ์การฝึกอบรม

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.87) เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรอบปี 2550 ส่วนผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 22.22 ระบุว่าไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมในเรื่องดังกล่าว สำหรับจำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมของผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าเคยเข้าร่วมการฝึกอบรมนั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมมากที่สุด 11 ครั้ง และน้อยที่สุด 1 ครั้ง โดยมีจำนวนครั้งที่เข้าร่วมการฝึกอบรมเฉลี่ย 2 ครั้ง ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.22) มีจำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรม 2 ครั้งและน้อยกว่า รองลงมา ร้อยละ 16.33 มีจำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมอยู่ในช่วง 3-4 ครั้ง ส่วนผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 4.08 เท่ากันมีจำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วมอยู่ในช่วง 7-8 ครั้ง และ 9 ครั้งและมากกว่าตามลำดับ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรอบปี 2550 เนื่องจากได้รับการสนับสนุนให้มีการจัดฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวจากทั้งทางภาครัฐ และภาคเอกชนในจังหวัดลำพูนเพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดในอนาคต แต่มีจำนวนครั้งที่เข้าร่วมโดยเฉลี่ยเพียง 2 ครั้งเท่านั้น

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลและสังคม

ลักษณะส่วนบุคคลและสังคม	จำนวนผู้ให้ข้อมูล (n = 63)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	26	41.27
หญิง	37	58.73
อายุ		
29 ปีและน้อยกว่า	3	4.76
30-39 ปี	8	12.70
40-49 ปี	22	34.92
50-59 ปี	18	28.58
60-69 ปี	6	9.52
70 ปีและมากกว่า	6	9.52
$\mu = 49.78$	$SD = 11.66$	$R = 24 - 76$
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	38	60.32
มัธยมศึกษาตอนต้น	7	11.11
มัธยมศึกษาตอนปลาย	10	15.87
อนุปริญญา	3	4.76
ปริญญาตรี	5	7.94

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคลและสังคม	จำนวนผู้ให้ข้อมูล (n = 63)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์การฝึกอบรม		
เคยเข้าร่วม	49	77.78
ไม่เคยเข้าร่วม	14	22.22
จำนวนครั้งที่เคยเข้าร่วม (n=49)		
2 ครั้งและน้อยกว่า	30	61.22
3-4 ครั้ง	8	16.33
5-6 ครั้ง	7	14.29
7-8 ครั้ง	2	4.08
9 ครั้งและมากกว่า	2	4.08
$\mu = 1.73$	$SD = 1.14$	$R = 1 - 11$

ตอนที่ 2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ครั้งนี้ ได้ดำเนินการในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ ในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการตามกรอบของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ LAC Model (Limits of Acceptable Change) ของ Nilsen and Tayler ในนำชัย ทนุผล (2542: 71-78) และอาศัยเทคนิค AIC (Appreciation Influence Control) ใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 92-93) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล สำหรับการนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ประมวลผลการวิจัยตามขั้นตอนของ LAC Model ที่มีความต่อเนื่องกันเข้าไปในกลุ่มเดียวกัน โดยนำเสนอผลการวิจัย จำแนกออกเป็น 3 ตอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 : ระบุพื้นที่และผลที่จะเกิดขึ้น : ระบุและอธิบายโอกาสทางด้านนันทนาการ : ดำรวจ
แหล่งทรัพยากรและสภาพทางสังคม : เลือกตัวชี้วัดและกำหนดมาตรฐานสำหรับ
ตัวชี้วัดผลกระทบทางธรรมชาติ

การวิจัยตามขั้นตอนระบุพื้นที่และผลที่จะเกิดขึ้นระบุอธิบายโอกาสทางด้าน
นันทนาการ ดำรวจแหล่งทรัพยากร เลือกและกำหนดตัวชี้วัดผลกระทบ โดยอาศัยเทคนิค AIC
กับประชาชนในชุมชนบ้านเรือน จำนวน 63 คน ที่เป็นตัวแทนจากประชากรภายในพื้นที่ที่มี
ความสนใจ มีความพร้อม และสามารถที่เข้าร่วมประชุมได้ทุกขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้
ข้อมูลทั้งหมดต่างร่วมกันระดมความคิดในการระบุพื้นที่แหล่งทรัพยากรที่ควรจะมีการจัดการให้
เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ในกระบวนการแรกนี้ได้ข้อมูลในชุมชนบ้านเรือนจำนวน 7 แหล่ง
ท่องเที่ยว อันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทอผ้าฝ้ายทอมือ แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง แหล่ง
ท่องเที่ยวสวนเกษตร แหล่งท่องเที่ยววัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว แหล่งท่องเที่ยววัดคันแก้ว แหล่ง
ท่องเที่ยววัดเกาะกลาง และแหล่งท่องเที่ยววัดหนองคู นอกจากนั้นผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันระดม
ความคิดในการระบุและอธิบายโอกาสทางด้านนันทนาการเลือกและกำหนดตัวชี้วัดผลกระทบทาง
ชีวภาพและสังคม โดยมีการอภิปรายร่วมกันอย่างกว้างขวางและครอบคลุมทุกประเด็นตาม
รายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 แหล่ง ดังต่อไปนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทอผ้าฝ้ายทอมือ

แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 บ้านเหล่าพระเจ้าดา
เขียว แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือเกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านภายในพื้นที่จำนวน 15 ครัวเรือน
จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือ มีสมาชิกทั้งสิ้น 35 คน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านที่อยู่ในช่วง
อายุวัยกลางคนและวัยผู้สูงอายุ และเป็นผู้ว่างงานที่ต้องการสร้างรายได้บุคคลและครอบครัวให้
สูงขึ้น ในแหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือมีกี่ที่ใช้ในการทอทั้งสิ้น 7 ตัว มีขนาดเล็ก 5 ตัวและขนาดใหญ่
2 ตัว ก็ขนาดใหญ่ใช้ทอผ้าที่มีความกว้างมาก เวลาทอต้องใช้คน 2 คน ช่วยกันพุ่งกระสวยไปมา
ส่วนที่ที่มีขนาดเล็กใช้คนทอเพียงแคคนเดียว พื้นที่นี้มีปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสังคม
เนื่องจากการทอผ้าฝ้ายทอมือถือเป็นวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ควรคุณค่าแก่การอนุรักษ์ รักษาไว้ให้คง
อยู่ เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ เพราะการทอผ้าเป็นวัฒนธรรมสำคัญของล้านนามาแต่อดีต ที่ได้มี
การสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ้าทอยังสะท้อนถึงบุคลิกลักษณะของหญิงชาวล้านนาว่าเป็นผู้มี
ความละเอียดอ่อน มีความมุ่งมั่นพยายาม จากฝีมือการทอผ้าที่ประณีตสวยงาม ในปัจจุบันการทอ
ผ้าฝ้ายทอมือโดยใช้กี่กระตุกซึ่งเป็นเครื่องมือในการทอผ้าที่ใช้มาตั้งแต่สมัยอดีตกาล อีกทั้งยังใช้
แรงงานคนในการผลิต มิได้ใช้เครื่องมืออุตสาหกรรมเข้ามาช่วยในทุกขั้นตอนการผลิตยังใช้

แรงงานคนทั้งสิ้น ลักษณะลวดลายที่ใช้ในการทอผ้ายังเป็นลวดลายดั้งเดิม ถ้าเป็นลายพื้นเมือง ลวดลายจะไม่มีความคิดบรรจงมากนักเพราะเป็นการทอเพื่อใช้กันเองภายในครอบครัว ลายที่ทอส่วนใหญ่จะเป็น ลายชั้น คือ เป็นการทอเส้นสลับชั้นสลับสีกันไป ลายดอกพิกลเล็ก ลายดอกพิกลใหญ่ และลายก้างปลา ลวดลายเหล่านี้เป็นลวดลายที่ใช้ในการทอไม่มากนัก ส่วนผ้าที่ใช้จำหน่ายลวดลายที่ใช้ทอจะมีความแตกต่างจากลวดลายพื้นเมืองเป็นอย่างมาก คือจะมีความคิดบรรจงในการทอมากกว่า และเน้นความสวยงามของลวดลาย โดยจะมีการทำลวดลายคั่นเงินหรือคั่นทองเพื่อให้เกิดความสวยงาม ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ในการตัดเย็บเพื่อเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ผ้าทอในพื้นที่นี้มีชื่อเสียงมากในเรื่องของผ้าทอลายขกดอก ลักษณะผ้าทอขกดอกในบริเวณนี้จะแตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากการทอเป็นไปเพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่ ลวดลายที่ใช้ทอมี ลายดอกพิกลเล็ก ลายดอกพิกลใหญ่ ลายก้างปลา ลายคันสน ในบางผืนอาจมีการทอผสมกันหลาย ๆ ลาย ในพื้นที่แหล่งทอผ้าสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ทั้งทางด้านชีวภาพ เพราะพื้นที่บริเวณดังกล่าวไม่มีทรัพยากรทางด้านชีวภาพ ทั้งนี้ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน เนื่องจากการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ และไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและวัฒนธรรม และจากการระบุและอธิบายโอกาสทางด้านนันทนาการทำให้ทราบว่า แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือวัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว เป็นเขตพัฒนาหรือเขตการใช้ประโยชน์ เขตนี้สามารถกำหนดขึ้นให้เป็นจุดศูนย์กลางของการบริหารจัดการพื้นที่ และให้บริการแก่ผู้มาเยือน โดยทั่วไปเขตนี้จะมีการสร้างและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้มข้นที่สุดในพื้นที่ เขตบริการนี้ต้องเป็นเขตที่สามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก ทั้งนี้ในพื้นที่มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก อีกทั้งพื้นที่ยังเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นทางระบบนิเวศ ไม่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์หายาก อีกทั้งยังสามารถที่จะเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้อีกด้วย

ภาพ 11 แสดงวิธีการทอผ้าฝ้ายทอมือ

ภาพ 12 กี่ทอผ้าขนาดใหญ่ที่ใช้คนทอพร้อมกัน 2 คน

2. แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง

แหล่งท่องเที่ยวริมฝั่งแม่น้ำปิงตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านศรีชุม เป็นพื้นที่งอกที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เกิดจากการพัดพาของกระแสน้ำที่กัดเซาะพื้นที่ชายฝั่ง แม่น้ำปิงได้ไหลผ่านมาจากทางบ้านปากบ่อ อำเภอบ้านป่าสัก พื้นที่ดังกล่าวเป็นบริเวณพื้นที่โล่งกว้าง ดินฝั่งแม่น้ำปิงพื้นที่โดยรอบยาวประมาณ 150 ตารางเมตร พื้นที่อยู่ติดกับถนนทางเข้าหมู่บ้านศรีชุม ทำให้การเดินทางเข้าถึงสะดวก พื้นที่ถูกปล่อยให้รกร้างไม่มีการใช้ประโยชน์ภายในบริเวณมีต้นไม้ใหญ่ที่ให้ความร่มรื่นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พื้นที่นี้มีปัจจัยทางด้านสุนทรียภาพ ซึ่งเป็นลักษณะทางธรรมชาติที่มีคุณค่าด้านสุนทรียภาพ เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ มีมุมมองและวิวที่สวยงาม พื้นที่นี้สามารถชื่นชมความงามบริเวณสองข้างทางของฝั่งแม่น้ำปิงได้ กิจกรรมที่สามารถทำได้มีเพียงกิจกรรมทางน้ำเท่านั้น เช่น การล่องแพ การตกปลา การจะพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง จำเป็นที่จะต้องขออนุญาตจากกรมเจ้าท่า ในการดำเนินงาน เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่สาธารณะและเป็นพื้นที่ที่คิดริมน้ำที่เป็นแม่น้ำสายหลัก ที่หล่อเลี้ยงประชาชนในภาคเหนือการพัฒนาจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงในเรื่องของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ เพราะเมื่อพื้นที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ หรือเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรหรือไม่

ภาพ 13 แสดงแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง

3. แหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตร

แหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตร ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 บ้านเรือน พื้นที่สวนเกษตร มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่เศษ ภายในพื้นที่ประกอบด้วยต้นลำไยและพืชเศรษฐกิจ เช่น ต้นลิลาวดี ต้นปาล์ม ต้นจิ้ง ที่เจ้าของพื้นที่ได้นำมาปลูกเสริมในพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างรายได้ เส้นทางรถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตร ถนนเป็นถนนคอนกรีตเส้นหลักเข้าไปยังบ้านเรือน จากนั้นจะต้องแยกไปตามถนนลูกรังดินแดงเพื่อเข้าสู่พื้นที่สวนเกษตร เส้นทางเข้าถึงจึงเป็นไปค่อนข้างลำบาก ภายในบริเวณสวนเกษตรเจ้าของพื้นที่มีต้นลำไยประมาณ 50 ต้น โดยได้ปลูกลำไยพันธุ์อีดอ และพันธุ์สีชมพู ที่มีเนื้อเป็นสีชมพู ผลใหญ่ เม็ดเล็ก การสำรวจแหล่งและสภาพทางสังคมทำให้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตรนอกจากจะมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อให้เกิดความสดชื่น รื่นรมย์ ยังเป็นที่รวมองค์ความรู้ เทคโนโลยี กระบวนการถ่ายทอด รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนหรือเยี่ยมชม ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตรเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีขีดความสามารถในการรองรับทางด้านชีวภาพและทางด้านสังคม-วัฒนธรรม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวไม่มีความเปราะบางทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งไม่เป็นที่ที่พบเห็นสัตว์ที่หายากในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมหรือการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

ภาพ 14 แสดงแหล่งท่องเที่ยวสวนเกษตร

4. แหล่งท่องเที่ยววัดเหล่าพระเจ้าตาเขียว

วัดเหล่าพระเจ้าตาเขียว ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 บ้านเหล่า มีพื้นที่โดยรอบประมาณ 1 ไร่เศษ เส้นทางคมนาคมเข้าถึงได้สะดวก โดยใช้เส้นทางถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน บริเวณวัดมีพื้นที่ไม่ใหญ่มากแต่มีสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจและมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน อีกทั้งเป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าตาเขียวที่มีความงดงาม และเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในพื้นที่ ภายในวัดยังมีสถาปัตยกรรมที่สวยงามที่มีการแกะสลักลวดลายปูนปั้นที่เป็นฝีมือของคนในพื้นที่และตำบลใกล้เคียง ที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่ที่สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่และกำหนดกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสม จากการสำรวจแหล่งและสภาพของพื้นที่ทำให้ทราบว่าพื้นที่วัดเหล่าพระเจ้าตาเขียวสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายในพื้นที่ มีขีดความสามารถในการรองรับทั้งทางด้านชีวภาพและทางวัฒนธรรมและสังคม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความเปราะบาง เป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งสถาปัตยกรรมเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่พอสมควรจึงไม่ก่อให้เกิดความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว

ภาพ 15 แสดงวิหารวัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว

5. แหล่งท่องเที่ยววัดต้นแก้ว

วัดต้นแก้ว ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 บ้านทรายทอง มีพื้นที่ประมาณ 700 ตารางวา เส้นทางเข้าสามารถเดินทางโดยถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน มีพระเจ้าพรหมทั้งสิ้น 3 รูป ภายในบริเวณวัดพบแนวอิฐเก่าระเกะระกะทั่วทั้งบริเวณ ที่ชุมชนมีความเชื่อว่าวัดต้นแก้วน่าจะมีประวัติความเป็นมาในอดีตซึ่งทางกรมศิลปากรจะทำการขุดสำรวจต่อไป นอกจากนี้ภายในบริเวณยังมีอนุสาวรีย์เจ้าแม่จามเทวีอยู่ในบริเวณวัด ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่าวัดนี้อาจมีอายุเก่าแก่ และมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จากการร่วมกันสำรวจแหล่งและสภาพทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันของพื้นที่ทำให้ทราบว่า วัดต้นแก้วเป็นวัดที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก อีกทั้งบริเวณโดยรอบมีการพบเห็นซากโบราณสถานที่ยังไม่ถูกตรวจสอบกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัด การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวอาจเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ได้ คือ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในบริเวณต้องมีการเหยียบย่ำบริเวณโบราณสถาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายในพื้นที่ขึ้นได้ ทั้งนี้ในการบริการนักท่องเที่ยวยังต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ได้เช่นกัน

ภาพ 16 แสดงวิหารวัดต้นแก้ว

6. แหล่งท่องเที่ยววัดเกาะกลาง

วัดเกาะกลาง ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 บ้านบ่อควา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร ภายในวัดมีพระจำพรรษาอยู่ทั้งสิ้น 7 รูป การคมนาคมเข้าถึงได้อย่างสะดวก เดินทางจากถนนเส้นหลักภายในหมู่บ้านแล้วเข้ามาตามถนนลาดยาง เพื่อเดินทางเข้าสู่วัดเกาะกลาง แต่ถนนภายในบริเวณวัดยังเป็นดินลูกรัง ภายในบริเวณวัดได้พบแหล่งโบราณสถานกระจายอยู่ทั่วไปเป็นจำนวนมากและยังคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ เช่นวิหารกลางน้ำ ฐานอุโบสถ แนวกำแพง บ่อน้ำ ชุมประคูโขง เจดีย์ประธาน เสาหงษ์ศิลปะพม่า เป็นต้น ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นร่วมกันว่าในพื้นที่นี้มีปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่ที่มีสิ่งก่อสร้างและหลักฐานทางกายภาพที่ยังคงหลงเหลือไว้อย่างสมบูรณ์ บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และสามารถเป็นแหล่งให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์แก่คนในพื้นที่หรือผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา จากการร่วมกันสำรวจแหล่งและสภาพทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันของพื้นที่ทำให้ทราบว่า พื้นที่วัดเกาะกลางครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างประมาณ 2 กิโลเมตร การพัฒนาในพื้นที่ที่สามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ อีกทั้งทางวัดเกาะกลางเป็นพื้นที่ของทางสงฆ์ ดังนั้นในการเข้าชมพื้นที่ต้องเป็นไปอย่างสำรวม และไม่รบกวนพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ภายในวัด และการเข้าชมภายในบริเวณวัดนักท่องเที่ยวต้องแต่งกายสุภาพ จึงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเรื่องของค่านิยมในการแต่งกาย ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันคิดตัดสินใจว่า ควรจะมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณนี้ โดยเปิดโอกาสให้ทำกิจกรรมศึกษาโบราณสถานโบราณวัตถุที่ได้ขุดค้นพบในรูปแบบที่ไม่กระทบในทางลบต่อพื้นที่ ความปลอดภัยของพื้นที่และความคงทนทางด้านนิเวศของพื้นที่ นี้จะอนุญาตให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา ชุมน้ำนึ่ง พื้นที่กางเต็น และโครงสร้างด้านสื่อความหมาย เป็นต้น

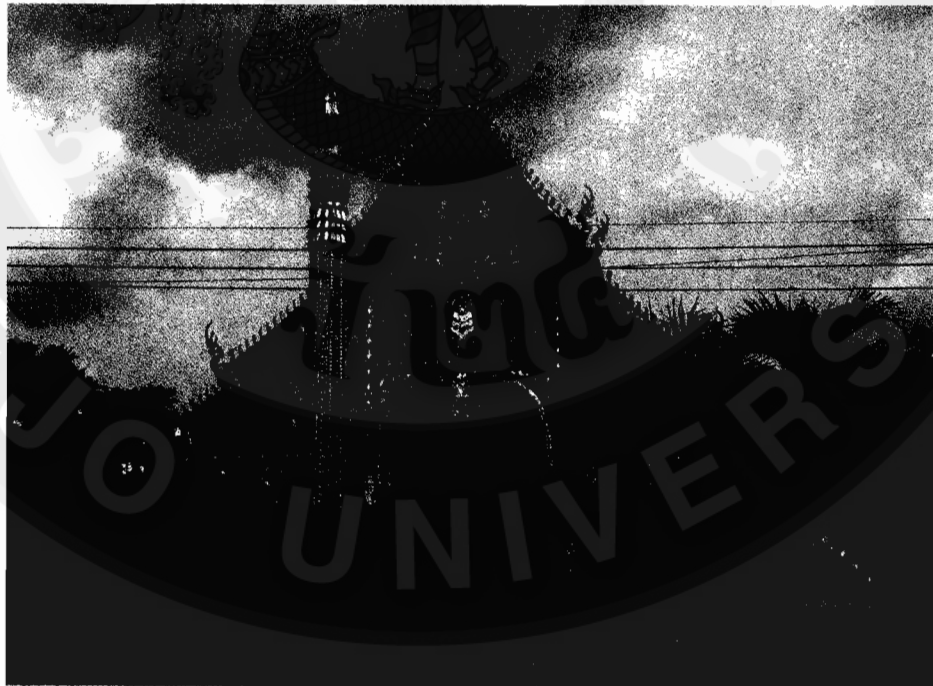
ภาพ 17 แสดงภูมิทัศน์ของวัดเกาะกลาง

ภาพ 18 แนวฐานอุโบสถด้านทิศเหนือ

7. แหล่งท่องเที่ยววัดหนองคู

วัดหนองคู ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านหนองคู ครอบคลุมพื้นที่เพียง 400 ตารางวา การเดินทางเข้าถึงสามารถใช้เส้นทางถนนสายหลัก ซึ่งเป็นถนนลาดยาง วัดหนองคูมีพระจำพรรษาอยู่ทั้งสิ้น 5 รูป ภายในวัดมีอุโบสถซึ่งมีพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะเป็นพระประธาน นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดยังมีพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนศิลปะล้านนา และพุทธเจดีย์ล้านนารามัญ ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นร่วมกันว่าในพื้นที่นี้มีปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสังคม เนื่องจากภายในบริเวณวัดสามารถพบเห็นพุทธเจดีย์ล้านนารามัญ พระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะเป็นพระประธาน นอกจากนี้ในบริเวณวัดยังมีพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ สำหรับมาตรฐานสำหรับตัวชี้วัดผลกระทบทั้งทางชีวภาพและทางสังคม จากการรวมกันสำรวจแหล่งและสภาพทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันของพื้นที่ทำให้ทราบว่า วัดหนองคูเป็นวัดที่มีพื้นที่ขนาดเล็กรวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นส่วนของทางสงฆ์แทบจะทั้งหมด การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันและการทำกิจของพระสงฆ์เนื่องจากการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก

ภาพ 19 แสดงวิหารวัดหนองคู

ตอนที่ 2 : การกำหนดทางเลือกของโอกาสกลุ่มชั้นของพื้นที่ในการพัฒนากิจกรรมการ

ท่องเที่ยว : ประเมินผลและคัดเลือกทางเลือก

การวิจัยตามขั้นตอนกำหนดทางเลือกของโอกาสของพื้นที่ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ประเมินทางเลือกและคัดเลือกรัน โดยกระบวนการ AIC เช่นเดียวกับตอนที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดทางเลือก ประเมินและคัดเลือกทางเลือกของโอกาสของพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวฝ่ายทอมือ

แหล่งท่องเที่ยวฝ่ายทอมือ สามารถจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ เนื่องจากมีความพร้อมทั้งในด้านพื้นที่ ความพร้อมในตัวบุคลากร อีกทั้งยังมีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทั้งนี้ยังรวมถึงการพัฒนาในพื้นที่ให้พร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยว คือจัดให้มีการปรับปรุงสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ให้เกิดความสวยงาม จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พื้นที่ท่องเที่ยวนี้ถือเป็นถือเป็นแหล่งที่รวบรวมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อนไว้ได้เป็นอย่างดี ในขั้นตอนของการท่องเที่ยวยังใช้อุปกรณ์ที่เป็นของดั้งเดิมคือ กิ่กระตัก ไม่ได้ใช้เครื่องจักรในการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ในพื้นที่ที่มีการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวอยู่แล้ว แต่ยังมีกรรวมกลุ่มในการท่องเที่ยวฝ่ายทอมือ แต่การผลิตจะผลิตตามที่ร้านค้าเป็นผู้สั่งตามจำนวนหรือตามแบบที่กำหนด ชุมชนได้รับคำตอบแทนในจำนวนที่น้อยกว่าที่ควรจะได้รับ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จึงตกแก่นักลงทุนมากกว่าที่จะตกแก่ชุมชน ทั้งนี้ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าถ้าเกิดการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังและร่วมกันพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน จะเป็นการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นอีกทั้งยังได้สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปอีกด้วย

2. แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง

แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง ไม่สามารถจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำได้ จากการสำรวจพื้นที่ร่วมกันของผู้ให้ข้อมูล การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่เนื่องจากการจัดการพื้นที่ต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ ซึ่งอาจทำลายสภาพแวดล้อมริมฝั่งให้เสียไปได้ อีกทั้งการเข้ามาของนักท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดความสกปรก เสียหายต่อพื้นที่ ทั้งนี้การจัดการภายในพื้นที่จะต้องได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่าเสียก่อน และอาจต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก อีกทั้งภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวริมฝั่งแม่น้ำปิงไม่มีความร่มรื่นมากนัก เนื่องจากมีต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาเพียงไม่กี่ต้น การทำกิจกรรมนั่งชมธรรมชาติอาจไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร

3. แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สวนเกษตร

แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สวนเกษตร ไม่สามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ จากการร่วมกันประเมินผลของผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า เส้นทาง การเข้าถึงพื้นที่ไม่ค่อยมีความสะดวกเท่าที่ควร อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ในการจัดการพื้นที่ทำได้ยากเนื่องจากไม่ใช่พื้นที่ของชุมชน ผลประโยชน์ที่ได้รับจะตกอยู่กับเจ้าของพื้นที่เพียงคนเดียว ชุมชนไม่ได้ประโยชน์ใดๆ จากการพัฒนา ทั้งนี้ถ้าโยที่ปลูกก็ออกผลผลิตเป็นฤดูกาล การที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ภายในพื้นที่จึงต้องมีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าชม ถ้าจะจัดให้มีกิจกรรมถือว่าเป็นไปได้ยาก และพื้นที่ที่ปลูกกล้วยในภาคเหนือมีมาก ทำให้พื้นที่สวนเกษตรถือว่าไม่มีปัจจัยที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ได้มากพอสมควร

4. แหล่งท่องเที่ยววัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว

แหล่งท่องเที่ยววัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว พื้นที่นี้สามารถที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ โดยจัดให้มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ในด้านการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว ชื่นชมความงดงามของสถาปัตยกรรม รวมทั้งลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏ ที่เป็นฝีมือของช่างในพื้นที่ รวมไปถึงการจัดให้มีการปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้พร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยววัดบ้านเหล่าพระเจ้าดาเขียวถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน เป็นที่สนใจของคนทั่วไป การจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวสามารถจัดกิจกรรมได้ในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

5. แหล่งท่องเที่ยววัดด้นแก้ว

แหล่งท่องเที่ยววัดด้นแก้ว ไม่สามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ จากการสำรวจพื้นที่ทำให้ทราบว่าวัดด้นแก้วเป็นวัดที่มีขนาดเล็ก และเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ ทำให้สถาปัตยกรรมรวมถึงประวัติความเป็นมาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันไม่มีจุดดึงดูดที่น่าสนใจ ผู้ให้ข้อมูลจึงคิดเห็นร่วมกันว่าในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นการยาก และเป็น การสิ้นเปลือง ทั้งนี้อาจทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่เกิดความเบื่อหน่ายได้เนื่องจากพื้นที่ไม่มีความน่าสนใจทั้งในด้านสถานที่และประวัติความเป็นมา อีกทั้งไม่มีผู้ใดที่สามารถบอกเล่าประวัติความเป็นมาของวัดด้นแก้วได้ ทำให้ไม่สามารถที่จะให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้

6. แหล่งท่องเที่ยววัดเกาะกลาง

แหล่งท่องเที่ยววัดเกาะกลาง สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จัดให้มีกิจกรรมทัศนศึกษาประวัติความเป็นมา รวมทั้งความสวยงามของพื้นที่ ภายในพื้นที่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งจัดให้มีโครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่อีกด้วย มีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อให้พร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว วัดเกาะกลางเป็นวัดที่พบเจอแหล่งโบราณสถานเป็นบริเวณกว้างทุกที่มีความน่าสนใจในการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาอันยาวนานของพื้นที่ อีกทั้งยังมีโบราณวัตถุที่ได้ถูกค้นพบ การพัฒนาสามารถที่จะพัฒนาได้เนื่องจากพื้นที่มีความน่าสนใจและมีจุดเด่นที่สามารถเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้

7. แหล่งท่องเที่ยววัดหนองคู

วัดหนองคู ไม่สามารถที่จะจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากวัดหนองคู ไม่มีการจดบันทึกประวัติความเป็นมาของวัดไว้อย่างชัดเจน ภายในวัดสามารถพบเห็นสิ่งก่อสร้างที่ผสมผสานระหว่างศิลปกรรมแบบมอญผสมล้านนาไทย เช่นเดียวกับที่พบที่วัดเกาะกลาง คือเสาหงส์ที่มีการสลักอักษรมอญไว้ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าถ้ามีการพัฒนาในพื้นที่วัดหนองคูมีความเป็นไปได้ยาก เนื่องจากไม่มีข้อมูลของทางวัดอีกทั้งการพัฒนาจะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองเสียมากกว่า

จากการวิเคราะห์จากข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมดเบื้องต้นทำให้สามารถที่จะคัดเลือกพื้นที่ทั้งหมดจาก 7 แหล่งเหลือเพียง 3 แหล่งที่มีความโดดเด่นที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีโอกาสเป็นไปได้และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ อีกทั้งยังมีขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่อีกด้วย จากการรวบรวมข้อมูลของแต่ละพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบว่าพื้นที่บางพื้นที่ยากแก่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งถ้ามีการจัดการไปแล้วอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่มากกว่า รวมถึงความพร้อมของพื้นที่ในการพัฒนา อาจจะต้องใช้งบประมาณที่สูง ในบางพื้นที่เป็นพื้นที่ส่วนบุคคล เช่น สวนเกษตรพืชเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าหากมีการจัดการกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์ก็จะเป็เจ้าของพื้นที่เท่านั้น อาจก่อให้เกิดปัญหาในอนาคตต่อไปได้

พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาที่ผู้ให้ข้อมูลร่วมกันคัดเลือกมีทั้งสิ้น 3 แหล่งคือ พื้นที่แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ พื้นที่วัดบ้านเหล่าพระเจ้าดาเขียว และพื้นที่วัดเกาะกลาง ทั้งนี้ผู้วิจัยของนำเสนอผลในแต่ละพื้นที่ดังนี้ พื้นที่แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ ปัญหาที่พบได้ในพื้นที่ได้แก่

ปัจจุบันคนในพื้นที่ไม่ว่าทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับการทอผ้าลดน้อยลง อีกทั้งในปัจจุบัน การทอผ้าด้วยกี่กระตุกก็ได้รับความสนใจลดน้อยลง ส่วนใหญ่จะใช้การทอผ้าด้วยเครื่องเป็นส่วน ใหญ่ เพราะทำให้สามารถผลิตสินค้าได้เป็นปริมาณที่มากกว่า จึงทำให้เห็นว่าถ้าไม่มีการสืบสาน เกี่ยวกับเรื่องการทอผ้าและไม่มีการส่งเสริมในเรื่องนี้จะทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนสูญหายไป ตามกาลเวลา การทอผ้าถือเป็นวัฒนธรรมสำคัญของล้านนามาแต่อดีตที่ได้มีการสืบทอดกันมาจาก รุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้จะใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ยังเป็นการสะท้อนถึงความ ละเอียดอ่อน ความมุ่งมั่น ความเพียรพยายามของฝีมือสตรีชาวล้านนา ที่ถ่ายทอดจากฝีมือการทอ ผ้าที่ประณีตงดงาม ทางกลุ่มสตรีบ้านเหล่าจึงได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือโดยการใช่ กี่กระตุกแทนการใช้เครื่องจักรในการทอผ้า ทางกลุ่มได้มีการฟื้นฟูและพัฒนาการทอผ้าฝ้ายทอมือให้ มีลวดลาย สี สัน และรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้ตรงกับความต้องการของ ตลาดและผู้บริโภค เช่น การทำเป็นของใช้ ของฝาก และของที่ระลึก จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้เห็นว่าแหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจาก การ ทอผ้าฝ้ายทอมือเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็น การส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นไว้มิให้สูญหาย จากรายละเอียดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าพื้นที่แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ ควรที่จะมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการ ทอผ้าฝ้ายได้รับความนิยมนอกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนให้คง อยู่

พื้นที่วัดเหล่าพระเจ้าดาเขียววัดเหล่าพระเจ้าดาเขียวเป็นวัดที่มีความโดดเด่น ทางด้านประวัติความเป็นมาอันยาวนานของวัด ปัญหาที่พบในพื้นที่แห่งนี้คือ วัดเหล่าพระเจ้าดา เขียวเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานแต่เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราว รวมทั้งประวัติความเป็นมาของวัดได้เพียงท่านเดียวคือ พระสภาวุฒิ ยสวทฺโธ ในบางครั้งมาผู้ เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่แต่ไม่มีใครสามารถที่จะบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด ได้ ทำให้ผู้ที่เข้ามาที่เพียงแต่เข้ามาสักการะพระเจ้าดาเขียวเท่านั้น ผู้เข้าร่วมประชุมจึงเห็นว่าน่าจะมี การนำเสนอเรื่องราวทั้งประวัติความเป็นมาของวัดให้แก่ผู้ที่เข้ามาเคารพสักการะพระเจ้าดาเขียว เพื่อเป็นการเผยแพร่ประวัติความเป็นมา รวมทั้งสิ่งที่น่าสนใจภายในวัดเพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลา ในการเยี่ยมชมภายในบริเวณวัดให้มากขึ้น อีกทั้งในอดีตวัดนี้ได้มีพิธีสงฆ์พระเจ้าดาเขียวแต่ใน ปัจจุบันได้เลือนหายไปผู้เข้าร่วมประชุมจึงอยากให้มีการฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมาอีกครั้ง ในด้าน ศักยภาพของพื้นที่ ผู้เข้าร่วมประชุมได้เห็นว่า วัดนี้มีตำนานบอกเล่าประวัติความเป็นมาของวัดว่า เป็นที่บรรจุพระเกศาของสมเด็จพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า และภายในวัดเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป ซึ่งเดิมมีชื่อเรียกองค์พระพุทธรูปหลายชื่อ ต่อมารองเลขาธิการสำนักงานปฏิรูปที่ดิน

เพื่อเกษตรกรรมได้มีหนังสือลงวันที่ 25 เมษายน 2537 ขอพระราชทานนามพระพุทธรูป ซึ่งราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการพระบรมมหาราชวัง มีหนังสือลงวันที่ 29 มกราคม 2538 แจ้งมาว่า “มีพระราชกระแสว่านาม “พระเจ้าตาเขียว” เป็นนามที่ประชาชนนิยมมากกว่า” จึงเห็นควรให้ใช้เป็นชื่อของพระประธานประจำวัดบ้านเหล่า ซึ่งเป็นพระประธานที่มีพระเนตรเป็นสีเขียวมรกต ซึ่งมีความสวยงามเป็นอย่างมาก ภายหลังจากการบูรณะวัดขึ้นมาใหม่ ได้รื้อโองที่ประดิษฐานองค์พระพุทธรูปออก แล้วสร้างวิหารขึ้นแทนพร้อมกับการนำชิ้นส่วนของพระเถระจากพม่า ซึ่งเป็นสีน้ำเงินเข้มมาให้ช่างเจียรไนแล้วนำมาครอบพระเนตรเดิมขององค์พระ เนื่องจากเกรงว่าพระเนตรเดิมที่เป็นอัญมณีมีค่าจะถูกลักขโมยไป นอกจากการสร้างวิหารแล้วยังได้สร้างกุฏิ และอาคารเสนาสนะอีกหลายอย่าง ทั้งยังได้สร้างกุฏิบรรจุอัฐิพร้อมทั้งรูปเหมือนของครูบาถึงม้าสำหรับเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ครูบาถึงม้านับว่าเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว และยังเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่จำพรรษาอยู่ที่วัดนี้จนกระทั่งมรณภาพลง ทั้งนี้ภายในวัดได้มีการก่อสร้างกุฏิบรรจุอัฐิครูบาถึงม้า พร้อมทั้งตั้งรูปเหมือนครูบาสำหรับเป็นที่เคารพปัจจุบันคู่และรูปเหมือนของครูบาถึงม้าตั้งอยู่ด้านหลังอุโบสถวัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว นับเป็นเวลากว่า 100 ปีแล้ว

ภาพ 20 พระเจ้าตาเขียว

ภาพ 21 ครุบกิ่งไม้

ทั้งนี้วัดเหล่าพระเจ้าตาเจียวยังเป็นวัดที่มีวิหาร อุโบสถ และจัตุรมุขที่มีการประดับประดาด้วยลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม และมีลวดลายที่หลากหลาย ที่ผสมผสานระหว่างศิลปะแบบล้านนาและแบบลวดลายไทย อันเกิดจากฝีมือของช่างที่เป็นคนในชุมชนและช่างจากท้องถิ่นใกล้เคียง อาทิ ลายพุดตาน ลายก้านขด ลายรวงผึ้ง ลายสัปประรด ลายกระจัง ลายกาบซุ้ม ลายช่อฟ้า ลายสิงห์ ลายราวเทียน กรอบพิกุล ลายดอกบัว ทั้งภายในและภายนอกวิหารโดยรอบ ได้มีการตกแต่งประดับประดาด้วยปูนปั้นผสมผสานระหว่างศิลปะไทยและศิลปะล้านนา ทางเข้าวิหารมีการปั้นรูปยักษ์ ชื่อ เท้าเวสสุวรรณ และ เท้ากุมภภัณฑ์ ส่วนของแคววิหารหรือฐานปัทม์ประดับด้วยลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายดอกพุดตาน ดอกสัปประรด ลายขดลายขอบ และมียักษ์ค้ำยันเสาของวิหารทั้งภายในและภายนอกตั้งแต่โคนถึงปลายเสา ประดับประดาด้วยลวดลายต่าง ๆ โดยเสาน้ำวิหารด้านนอกประดับด้วยลายก้านขดผสมดอกพุดตาน บัวดินเสา บัวหัวเสา และลายบัวกาบเสา ส่วนเสภายในวิหารแต่ละเสาก็มีการประดับลายปูนปั้นที่แตกต่างกันไปแต่ละเสา เป็นลายพุดตานผสมสัตว์ป่าหิมพานต์ ลายก้านขดผสมสัตว์ป่าหิมพานต์

ภาพ 22 ศิลปะลวดลายปูนปั้น

ภาพ 23 ลายปูนปั้นบริเวณหน้าประตูวิหาร

จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานและความน่าสนใจภายในบริเวณของวัดเหล่าพระเจ้าตาเขียว ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าโอกาสในการพัฒนาวัดเหล่าพระเจ้าตาเขียวให้เป็น

สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นไปได้มากเนื่องจากมีจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังสามารถที่จะได้รับความรู้และความเพลิดเพลินในการเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

พื้นที่วัดเกาะกลางตั้งอยู่ที่บ้านบ่อควา หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านเรือน จังหวัดลำพูน ประกอบด้วยพื้นที่ประมาณ 2 กิโลเมตร มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงโดยมีลักษณะเป็นถนนลาดยางภายนอกพื้นที่และเป็นดินลูกรังภายในพื้นที่กลุ่มโบราณสถาน ปัญหาที่พบในพื้นที่คือกลุ่มโบราณสถานอยู่แบบกระจัดกระจายบางแห่งอยู่ในพื้นที่ของชาวบ้านซึ่งยากแก่การพัฒนาโบราณสถานบางแห่งเกิดการทรุดโทรมขาดการดูแลเอาใจใส่ อีกทั้งผู้ที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถานส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร และคนในชุมชนเพียงไม่กี่คนที่สามารถให้ความรู้ได้ ผู้เข้าร่วมประชุมจึงเห็นว่าจะมีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านในพื้นที่ของโบราณสถานแห่งนี้ เพื่อมิให้สูญหายไปกับกาลเวลา จากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงศักยภาพในพื้นที่ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ในพื้นที่โบราณสถานวัดเกาะกลางมีความเก่าแก่ทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ซึ่งมีความโดดเด่นทั้งทางรูปทรงสถาปัตยกรรมศิลป์ ประติมากรรมปูนปั้น สถาปัตยกรรมมากมายมีอายุร่วมสมัยกับยุคล้านนาตอนต้นหรือประมาณ 700 ปี ที่มีอิทธิพลมาจากศิลปะหริภุญชัย วัดเกาะกลางสร้างก่อน พ.ศ. 1176 โดยตระกูลของท่านเศรษฐีอินตาซึ่งเป็นพระบิดาของพระนางเจ้าจามเทวีผู้ครองนครหริภุญชัย พื้นที่วัดเป็นเกาะอยู่กลางหนองน้ำจึงเป็นที่มาของชื่อวัดเกาะกลาง เวลาผ่านไปวัดเกาะกลางยังเป็นวัดร้างอยู่หลายร้อยปี ต่อมาได้มีการบูรณะขึ้นใหม่ให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาและกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศยกระดับวัดร้างแห่งนี้ขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2522 (สุวิภา จำปาวัลย์ และคณะ 2550: 7) ในปัจจุบันโบราณสถานต่าง ๆ ภายในวัดเกาะกลางกำลังได้รับการบูรณะดูแลโดยความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรและองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ซึ่งในการขุดแต่งโบราณสถานเวียงเกาะกลางนี้ทำให้พบโบราณวัตถุที่มีค่ามากมาย รวมถึงกลุ่มโบราณสถานที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ต่อไปในอนาคต โบราณสถานวัดเกาะกลางเป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตรจากการขุดพบทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งของโบราณสถานที่ถูกค้นพบจากตำแหน่งที่ตั้งของโบราณสถานสามารถที่จะแบ่งโบราณสถานวัดเกาะกลางนี้ได้เป็น 4 กลุ่มย่อยด้วยกันคือ 1) โบราณสถานทางทิศตะวันตกของวัด ประกอบด้วยโบราณสถานเจดีย์หมายท่า ซึ่งตั้งอยู่ก่อนถึงบริเวณวัดเวียงเกาะกลางเป็นเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมค่อนข้างกลม เชื่อว่าในอดีตทางด้านทิศตะวันตกเคยมีแม่น้ำไหลผ่านและใช้เป็นทิศด้านหน้าสำหรับเข้าสู่วัดเกาะกลาง เจดีย์หมายท่ามีลักษณะแปลกเนื่องจากแกนกลางของตัวสถาปัตยกรรมทำเป็นแท่งเสาขนาดใหญ่ใช้รองรับหลังคาตอนบน แท่งเสานี้เต็มไปด้วยเขม่า

ควันสีด้า ชาวบ้านจึงสันนิษฐานว่าอาจจะเคยใช้เป็นที่จุดไฟกลางคืนบอกทางสัญจรแก่ชาวเรือ ความน่าสนใจของเจดีย์หมายถึงอีกประการหนึ่งคือ เมื่อขุดลึกลงไปในดินถึง 6 เมตร ได้พบกับความพิศวงของฐานมณฑปที่วางอยู่เหนือลานประทักษิณทรงกลม (บริเวณลานนี้ยังพบผางประทีป ร่วมกว่าสองพันชิ้น) วางซ้อนทับอยู่บนแท่นฐานทรงกระบอกสูง มีบันไดทางขึ้นหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ผิวดินมีร่องรอยของการถูกสายน้ำกัดกร่อนนานหลายศตวรรษ

ภาพ 24 เจดีย์หมายท่า

2) โบราณสถานด้านทิศเหนือของวัด ประกอบด้วยโบราณสถานเจดีย์ทรงปราสาทหรือเจดีย์ประธานกลางวัด เป็นเจดีย์ก่ออิฐทรงปราสาท ขอบระฆัง มีซุ้มจรณะ 4 ด้าน ภายในอุหาซุ้มมีการตกแต่งซุ้มจรณะด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างวิจิตรงดงามเป็นรูปสัตว์ในวรรณคดีของป่าหิมพานต์เช่น กิเลน มกร นาค กบิลายบัวเชิง และลายพรรณพฤกษาประเภทลายเครือเถา หรือที่เรียกกันว่า “ลายเครือล้านนา” ตามกรอบซุ้มต่างๆ จนได้รับการฉายาว่าเป็น “แก้วเจียรไน” จากการขุดสำรวจทางโบราณคดีและบูรณปฏิสังขรณ์วัดเกาะกลาง โดยกรมศิลปากรเมื่อปี พ.ศ. 2536 นั้นทำให้ได้ข้อสรุปว่า เจดีย์ประธานองค์นี้น่าจะสร้างขึ้นตั้งแต่ปลายสมัยทวารวดีมาแล้วเป็นอย่างดี เนื่องจากได้มีการพบฐานรากชั้นในซึ่งมีความเก่าแก่มากกว่ายุคล้านนาตอนต้นแต่ต่อมาได้รับการปฏิสังขรณ์โดยสร้างเจดีย์องค์ใหม่ครอบทับองค์เดิมในสมัยล้านนาซึ่งน่าจะตรงกับ

สมัยพระเจ้าติโลกราช เนื่องจากลวดลายปูนปั้นที่ใช้ประดับซุ้มจรณะนำของที่นี่มีความใกล้เคียงกับ วัดหลายแห่งที่สร้างในสมัยพระเจ้าติโลกราช อาทิเช่น วัดโลกโมฬี วัดมหาโพธิ์ธาราม ใน เชียงใหม่ เป็นต้น

ภาพ 25 เจดีย์ประธานวัดเกาะกลาง

3) โบราณสถานทางทิศตะวันออกของวัด ประกอบด้วยโบราณสถานเนินเศรษฐีอินตา(เนินแม่หม้าย) เป็นเนินดินนอกกำแพงวัดเชื่อกันว่าเป็นแหล่งประดิษฐานของพระนางจามเทวีบนเนินโบราณสถานยังขุดค้นพบซากโบราณวัตถุที่น่าสนใจหลายชิ้น เช่น ปูนปั้นรูปตัวนาคประดับลายเม็ดประคำ และตุ้มกรฝีมือการปั้นชั้นครุคล้ายศิลปะทวาราวดี กลางเนินค่อนไปทางทิศตะวันออกมีแท่นก่ออิฐประดิษฐานอนุสาวรีย์เจ้าแม่จามเทวีซึ่งมีขนาดกว้าง-ยาวด้านละประมาณ 9 เมตร ประดิษฐานอยู่ ทั้งนี้ในบริเวณนั้นยังขุดค้นพบกลุ่มโบราณสถาน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันออกและกลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันตก โดยกลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันออกนั้นประกอบด้วยแท่นก่ออิฐในผังแปดเหลี่ยมขนาดใหญ่ 1 หลังและแท่นบูชา อาคารกลุ่มนี้มีแนวกำแพงล้อมรอบโดยมีกำแพงขนาดเล็กเชื่อมต่อมาจากกลุ่มโบราณสถานกลุ่มตะวันตก ส่วนทางทิศตะวันตกนั้นประกอบด้วยอาคารในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าจำนวน 7 หลัง และบ่อน้ำจำนวน 2 บ่อ โบราณสถานกลุ่มนี้มีแนวกำแพงล้อมรอบและมีประตูทางเข้าอยู่ทางทิศตะวันตก

ภาพ 26 บริเวณเนินแม่หม้าย

4) โบราณสถานซึ่งตั้งอยู่ในเขตแนวกำแพงวัดเกาะกลาง ประกอบด้วยเจดีย์ทรงปราสาทด้านตะวันออกของเจดีย์ประธาน, อุโบสถ, หุ้มประตูโขงและบ่อน้ำ

ภาพ 27 เจดีย์ทรงปราสาทและแนวกำแพงวัดเกาะกลาง

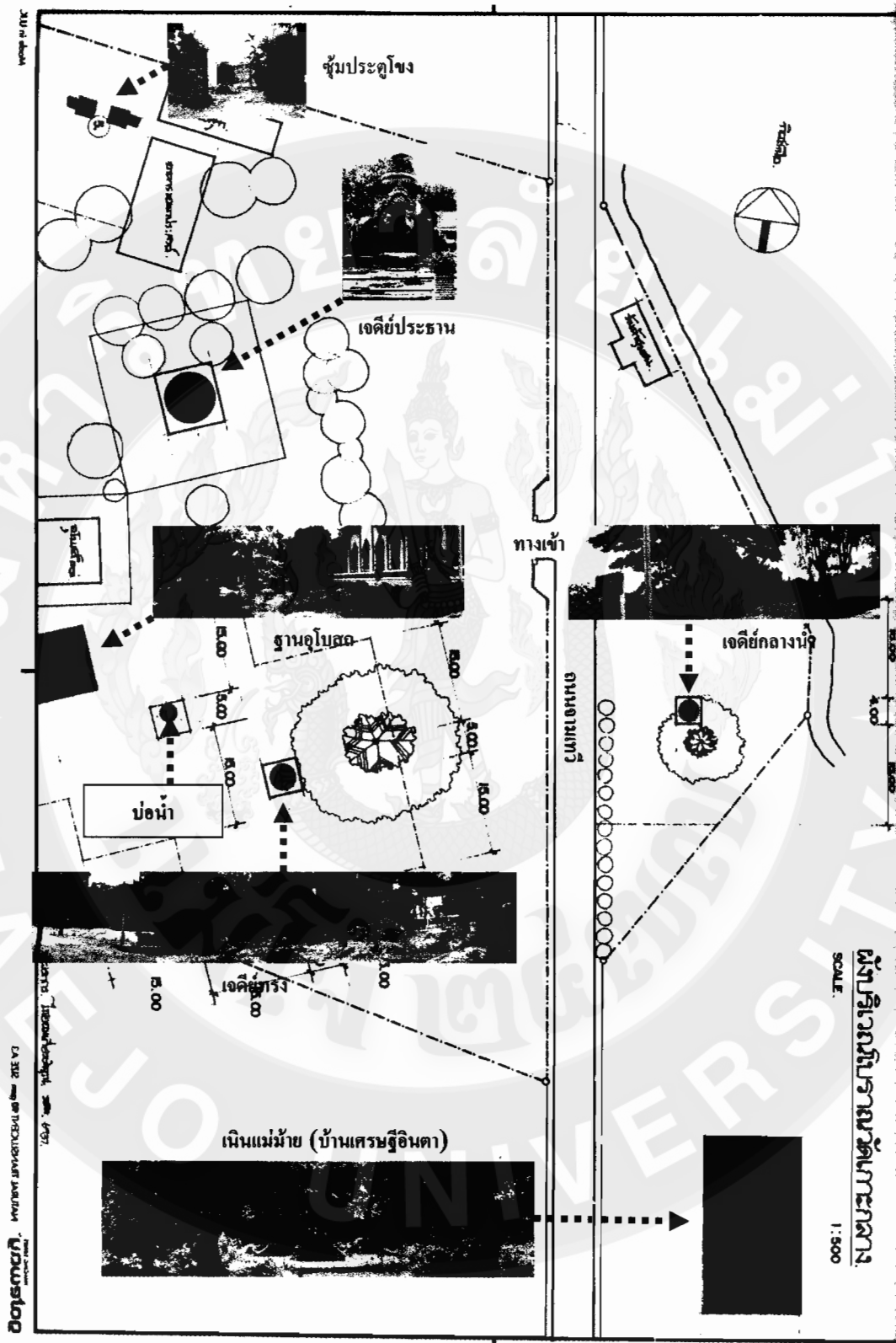
ภาพ 28 ซุ้มประตูดุโจง

ภาพ 29 อุโบสถ

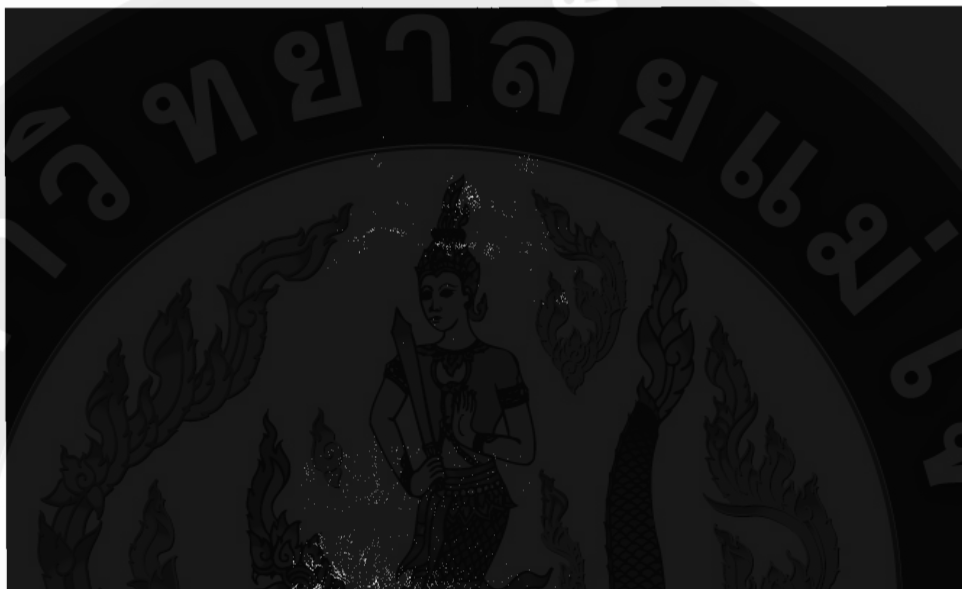

ภาพ 30 บ่อน้ำ

ภาพ 31 แสดงตำแหน่งของโบราณสถานวัดเกาะกลางที่ขุดค้นพบ

นอกจากกลุ่มโบราณสถานพบแล้ว ภายในบริเวณโบราณสถานวัดเกาะกลางยังได้
ขุดค้นพบ โบราณวัตถุที่สำคัญหลายชิ้นด้วยกัน เช่น เศียรเทวคา พระกร บันพระองค์ หน้ากาล
สัตว์ในป่าหิมพานต์ มีทั้งกนิษฐ กนิรี กิเลน มกร หงส์ นกยูง นาค และลวดลายพรรณพฤกษา

ภาพ 32 ชักยี

ภาพ 33 ทวารบาล

ภาพ 34 ลวดลายพรมพฤษยา

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้นทำให้ทราบได้ว่าวัดเกาะกลางมีความโดดเด่นทางด้านโบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นอย่างมากเหมาะแก่การพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งนี้ควรที่จะมีการวางแผนในการพัฒนาอย่างรอบคอบ เพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่

ตอนที่ 3 : ขั้นตอน การกำหนดแผนการจัดการในทางปฏิบัติของแต่ละทางเลือก

การวิจัยตามขั้นตอนของการกำหนดแผนการจัดการในทางปฏิบัติของแต่ละทางเลือก โดยอาศัยเทคนิค AIC พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดทางเลือกในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แหล่งโบราณสถานวัดเกาะกลาง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันวางแผนการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานวัดเกาะกลาง ในด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณโบราณสถานวัดเกาะกลาง โดยการจัดให้มีการทำนุบำรุงโบราณสถานวัดเกาะกลาง ดูแลรักษาความสะอาดภายในบริเวณพื้นที่ ผู้รับผิดชอบโครงการร่วมกันแผ้วถางวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมโดยรอบโบราณสถาน เพื่อความสะดวกเป็นระเบียบและสวยงามของพื้นที่ จัดให้มีการทำเส้นทางเดินเท้าในการเข้าชมพื้นที่ เพื่อที่

นักท่องเที่ยวจะได้เดินอยู่ในเส้นทางที่กำหนด เพื่อป้องกันการเหยียบย่ำแหล่งโบราณสถานซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม และเกิดความเสียหายแก่พื้นที่ได้ จัดให้มีการสร้างห้องสุขาและศาลาที่พักไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสร้างจุดบริการอาหารและเครื่องดื่มในพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และจัดให้มีที่ทิ้งขยะมูลฝอย กระจายอยู่ทั่วไปและสามารถเก็บเศษขยะได้อย่างมีคิซิค

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลารวมทั้งงบประมาณในการจัดการพื้นที่ไว้ดังนี้

ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว 280 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานประมาณ 150,000 บาท แหล่งที่มาของรายได้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนและประชาชนใน 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านเรือน

ทั้งนี้มีมติเลือกตั้งคณะกรรมการที่จะดูแลภายในพื้นที่ ดังนี้

1. นางบัวผาย กุลณะ	ประธาน
2. นางอริวรรณ วรรณหนอง	รองประธาน
3. นายทองสุข บุญแก้ว	รองประธาน
4. นางสุมาลี อุปกรณ์	เลขานุการ
5. นายภาสกร กรมหลวง	เหรัญญิก
6. นายธวัศ ดวงสมบัติ	กรรมการ
7. นางสาวจันทร์ฉาย นันตา	กรรมการ
8. นางทองม้วน ขวัญเขียว	กรรมการ
9. นายกรกฎ ประทีปทอง	กรรมการ
10. นายแก้ว เขียวพันธ์	กรรมการ
11. นางทัศนีย์ อินทะจักร	กรรมการ
12. นางบุภา กองตองกาย	กรรมการ
13. นางรัตนา เอกเรือง	กรรมการ
14. นางทองคำ ผื่นเชียงตุง	กรรมการ
15. นางบุพา ชุมภูศรี	กรรมการ
16. นางอรุณี วงศ์เคื่อน	กรรมการ

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันวางแผนจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งโบราณสถานวัดเกาะกลาง โดยจัดให้มีการจัดกิจกรรม

ชมทัศนียภาพและศึกษาประวัติศาสตร์ของแหล่งโบราณสถานวัดเกาะกลาง ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันวางแผนการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

จัดให้มีกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในสถานที่ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยต้อนรับ และบรรยายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณสถานวัดเกาะกลาง การเข้าชมโบราณสถานพอคร่าว ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว จากนั้นนำนักท่องเที่ยวเข้าชมความงดงามของโบราณสถานแหล่งต่าง ๆ ภายในพื้นที่ โดยเริ่มจากจุดที่ 1 คือการเข้าชมบริเวณเนินแม่หม้าย จุดที่ 2 บริเวณซุ้มประตูโขง จุดที่ 3 บริเวณฐานอุโบสถ จุดที่ 4 เจดีย์ทรง จุดที่ 5 เจดีย์ประธาน และจุดที่ 6 วิหารกลางน้ำ เมื่อดูแหล่งโบราณสถานทั้ง 6 จุดแล้ว ก็จะเข้าชมโบราณวัตถุที่ได้จัดแสดงไว้ในพื้นที่

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลารวมทั้งงบประมาณในการจัดการพื้นที่ไว้ดังนี้

ระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมท่องเที่ยว 190 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานประมาณ 30,000 บาท แหล่งที่มาของรายได้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนและประชาชนใน 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านเรือน

ทั้งนี้ไม่มีมติเลือกตั้งคณะกรรมการที่จะดูแลภายในพื้นที่ ดังนี้

1. นางบัวผาย กุลณะ	ประธาน
2. นางอริวรรณ วรรณหนอง	รองประธาน
3. นายทองสุข บุญแก้ว	รองประธาน
4. นางสุมาลี อุปกรณ์	เลขานุการ
5. นายภาสกร กรมหลวง	เหรัญญิก
6. นายธวัศ ดวงสมบัติ	กรรมการ
7. นางสาวจันทร์ฉาย นันดา	กรรมการ
8. นางทองม้วน ขวัญเขียว	กรรมการ
9. นายกรกฎ ประทีปทอง	กรรมการ
10. นายแก้ว เขียวพันธ์	กรรมการ
11. นางทัศนีย์ อินทะจักร	กรรมการ
12. นางชุกา กองคองกาย	กรรมการ
13. นางรัตนา เอกเรือง	กรรมการ
14. นางทองคำ ผืนเชียงตุง	กรรมการ
15. นางชุกา ชุมภูศรี	กรรมการ

16. นางอรุณี วงศ์เดือน

กรรมการ

เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดแผนทางเลือกแล้วนั้น พบว่าคณะกรรมการผู้รับผิดชอบสถานที่แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถที่จะจัดการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบบริเวณของวัดเกาะกลางให้สวยงามพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมโดยรอบทางเดิน และบริเวณแหล่งโบราณสถานแต่ละแห่ง ในส่วนของการบูรณะซ่อมแซมแหล่งโบราณสถาน ผู้ให้ข้อมูลได้ขอความร่วมมือให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนทำหนังสือถึงกรมศิลปากรในการเข้ามาบูรณะซ่อมแซมแหล่งโบราณสถานต่าง ๆ เนื่องจากการบูรณะซ่อมแซมต้องทำให้มีความกลมกลืนกับสภาพโดยรอบ และถูกต้องตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ในส่วนของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ มีการจัดที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว จัดสร้างห้องน้ำห้องสุขาให้เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว มีการจัดการเรื่องความสะอาดภายในพื้นที่ จัดให้มีที่ทิ้งขยะ มีการปรับปรุงเส้นทางในการเข้าชมโบราณสถาน ในส่วนของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยววัดเกาะกลาง ผลการวิจัยพบว่าคณะกรรมการผู้รับผิดชอบดูแลทางด้านการจัดกิจกรรม สามารถที่จะกำหนดขั้นตอนในการทำกิจกรรมในพื้นที่วัดเกาะกลางได้คือ กิจกรรมชมทัศนียภาพและศึกษาประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยววัดเกาะกลาง โดยผ่านเส้นทางตามที่ได้กำหนดไว้ โดยเริ่มจากจุดที่ 1 คือการเข้าชมบริเวณเนินแม่หม้าย จุดที่ 2 บริเวณซุ้มประตูโขง จุดที่ 3 บริเวณฐานอุโบสถ จุดที่ 4 เจดีย์ทรงจุดที่ 5 เจดีย์ประธาน และจุดที่ 6 วิหารกลางน้ำ เมื่อดูแหล่งโบราณสถานทั้ง 6 จุดแล้ว ก็จะเข้าชมโบราณวัตถุที่ได้จัดแสดงไว้ในพื้นที่

จากการนำแผนการจัดการไปปฏิบัติ สามารถระบุได้ว่าการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจของคนในชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว รวมทั้งทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ อีกทั้งวัดเกาะกลางยังเป็นแหล่งรวมจิตใจของชุมชนจึงทำให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี แต่จากการดำเนินงานพบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ งบประมาณที่ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความล่าช้าเนื่องจากว่างงบประมาณที่ได้รับเป็นงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่กำกับดูแลพื้นที่ซึ่งมีขั้นตอนในการเบิกจ่ายงบประมาณที่อยู่ยาก ทำให้ได้รับงบประมาณล่าช้าจึงทำให้การดำเนินงานเกิดความล่าช้าตามไปด้วย

2. วัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว

ผู้ให้ข้อมูลได้หารือร่วมกันในการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดบ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว ผู้ให้ข้อมูลได้วางแผนการจัดการในด้านปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณวัดเหล่าพระเจ้าตาเขียว โดยมีการวางแผนจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยว บริเวณที่ทิ้งขยะของนักท่องเที่ยว ห้องน้ำห้องส้วม รวมทั้งการดูแลความสะอาดโดยรอบบริเวณวัดเหล่าพระเจ้าตาเขียว

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลารวมทั้งงบประมาณในการจัดการพื้นที่ไว้ดังนี้

ระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมท่องเที่ยว 150 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานประมาณ 30,000 บาท แหล่งที่มาของรายได้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนและประชาชนใน 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านเรือน

ผู้ให้ข้อมูลยังได้ลงมติตั้งคณะกรรมการที่จะรับผิดชอบดูแลพื้นที่ ได้แก่

1. พระสภาวุฒิ ยสวทฒฺโน	ประธาน
2. นางฟองแก้ว ไชยหมื่นของ	รองประธาน
3. นายบุญมี ชมพูศรี	รองประธาน
4. นางลำควน ไชยหมื่นของ	เลขานุการ
5. นางสมศรี แสงจันทร์	เหรัญญิก
6. นางเกสร จิวแก้ว	กรรมการ
7. นายใจ พุกกล้า	กรรมการ
8. นางอรวรรณ ภูระหา	กรรมการ
9. นางนิภา กิติทรัพย์	กรรมการ
10. นายจันทร์ ทองน้อย	กรรมการ
11. นางสาวนิตยา ปารีเสน	กรรมการ
12. นางทองสุข มาปินดา	กรรมการ
13. นายวิชัย เทพประชุม	กรรมการ
14. นางดวงแก้ว ไชยเมืองของ	กรรมการ

กิจกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดขึ้นคือ กิจกรรมชมทัศนียภาพและศึกษาประวัติศาสตร์วัดเหล่าพระเจ้าตาเขียว โดยจัดเจ้าหน้าที่คอยต้อนรับนักท่องเที่ยว จากนั้นเจ้าหน้าที่

นำนักท่องเที่ยวเข้านมัสการพระเจ้าตากיעวภายในวิหารที่เป็นที่นับถือของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งบอกประวัติความเป็นมาของวัดเหล่าพระเจ้าตากיעว เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าชมความงามในวิหารเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่จะพานักท่องเที่ยวชมทัศนียภาพโดยรอบของวัดเหล่าพระเจ้าตากיעว โดยเริ่มจากวิหารวัดเหล่าพระเจ้าตากיעวเป็นจุดที่ 1 จุดที่ 2 ชมคูบรรจุน้ำและรูปเหมือนครุฑบั้งน้ำ จุดที่ 3 ชมพระอุโบสถ และจุดที่ 4 ชมวิหารจตุรมุข

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลารวมทั้งงบประมาณในการจัดการพื้นที่ไว้ดังนี้

ระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมท่องเที่ยว 120 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานประมาณ 25,000 บาท แหล่งที่มาของรายได้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนและประชาชนใน 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านเรือน

ทั้งนี้มีมติเลือกตั้งคณะกรรมการที่จะดูแลภายในพื้นที่ ดังนี้

1. พระสกาวุฒิ ยสวทฒโน	ประธาน
2. นางฟองแก้ว ไชยหมื่นของ	รองประธาน
3. นายบุญมี ชมพูศรี	รองประธาน
4. นางลำควน ไชยหมื่นของ	เลขานุการ
5. นางสมศรี แสงจันทร์	เหรัญญิก
6. นางเกสร จิวแก้ว	กรรมการ
7. นายใจ พุกกล้า	กรรมการ
8. นางอรวรรณ ภูระหา	กรรมการ
9. นางนิภา กิติทรัพย์	กรรมการ
10. นายจันทร์ ทองน้อย	กรรมการ
11. นางสาวนิตยา ปารีเสน	กรรมการ
12. นางทองสุข มาปินดา	กรรมการ
13. นายวิชัย เทพประชุม	กรรมการ
14. นางดวงแก้ว ไชยเมืองของ	กรรมการ

เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดแผนทางเลือกแล้วนั้น คณะกรรมการผู้รับผิดชอบพื้นที่ได้ร่วมกันนำแผนที่ได้ปฏิบัติ ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบวัดเหล่าพระเจ้าตากיעว และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่ เช่น ห้องน้ำห้องสุขา ที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว สถานที่จอดรถ รวมถึงการดูแลความสะอาดภายในวัดเหล่าพระเจ้าตากיעวเพื่อให้เกิด

ความสวยงาม ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวคณะกรรมการที่ดูแลทางด้านกิจกรรมได้จัดโดยจัดให้มีการเข้ามัสการพระเจ้าดาเขิว และอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดพระเจ้าดาเขิว นอกจากนี้ยังจัดให้มีการเที่ยวชมสิ่งที่น่าสนใจและมีลักษณะพิเศษที่มีอยู่ในวัดเหล่าพระเจ้าดาเขิว เช่น กุฏิบรรจุอัฐิครุบากิ่งม้า และรูปเหมือนครุบากิ่งม้า รวมทั้งชื่นชมศิลปะลวดลายปูนปั้นที่เป็นฝีมือของคนในพื้นที่

จากการนำแผนการจัดการไปปฏิบัติสามารถระบุได้ว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบวัดเหล่าพระเจ้าดาเขิว เนื่องจากวัดเหล่าพระเจ้าดาเขิวเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในพื้นที่ ประชาชนจึงให้ความร่วมมืออย่างดี แต่จากการดำเนินงานพบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ งบประมาณที่ใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความล่าช้าเนื่องจากว่า งบประมาณที่ได้รับเป็นงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่กำกับดูแลพื้นที่ซึ่งมีขั้นตอนในการเบิกจ่ายงบประมาณที่ยุ่งยาก ทำให้ได้รับงบประมาณล่าช้าซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานเกิดความล่าช้าตามไปด้วย

3. แหล่งท่องเที่ยวทอผ้าฝ้ายทอมือ

ผู้ให้ข้อมูลได้หารือร่วมกันในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ โดยมีการวางแผนจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยว บริเวณที่ทิ้งขยะของนักท่องเที่ยว ห้องน้ำห้องส้วม รวมทั้งการดูแลความสะอาดโดยรอบบริเวณแหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ รวมถึงการจัดการในด้านการหาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลารวมทั้งงบประมาณในการจัดการพื้นที่ไว้ดังนี้

ระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผนจัดการแหล่งท่องเที่ยว 150 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานประมาณ 20,000 บาท แหล่งที่มาของรายได้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนและประชาชนใน 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านเรือน

ผู้ให้ข้อมูลยังได้ลงมติตั้งคณะกรรมการที่จะรับผิดชอบดูแลพื้นที่ ได้แก่

1. นางสุนิรัตน์ มาเป็ง

ประธาน

2. นางสาววัลย์ ไชยเมืองของ	รองประธาน
3. นางสาวนิภาวรรณ โพธิหงษา	รองประธาน
4. นางสาวยุวดี ชุมภูงศ์	เลขานุการ
5. นายดวงคำ ป่าไร่	เหรัญญิก
6. นางสาวจุฑามาศ ปัญญา	กรรมการ
7. นางยุพา ชุมภูศรี	กรรมาร
8. นายทองอินทร์ ยอดดา	กรรมการ
9. นางกนกวรรณ พรหมมาแบน	กรรมการ

ในส่วนการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ทางกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมในพื้นที่แหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ คือกิจกรรมการทอผ้า

ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันจัดกิจกรรมการทอผ้าฝ้ายทอมือขึ้น โดยจัดให้มีการแสดงกิจกรรมเป็นขั้นตอนในพื้นที่แหล่งทอผ้าฝ้ายเริ่มจาก ขั้นตอนแรกจะเป็นการอธิบายถึงการที่จะได้ฝ้ายมาใช้ในการทอผ้า ได้แก่นำเอาดอกฝ้ายที่เก็บมาจากต้น มากะเทาะเอาเมล็ดออก โดยใช้เครื่องกรีดฝ้าย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่คนเฒ่าคนแก่ทำกันเองในครัวเรือนเมื่ออดีตที่ผ่านมา เมื่อเอาเมล็ดออกแล้วก็จะได้ใยฝ้ายสีขาวฟู บางครั้งก็เป็นสีน้ำตาลขึ้นอยู่กับพันธุ์ฝ้าย จากนั้นนำมาพันกับไม้ปั่นให้เป็นแท่ง เมื่อได้ก็ถอดแท่งฝ้ายออกจากไม้ แล้วนำมาเข้าล้อ หรือเครื่องปั่นให้ออกมาเป็นเส้นด้าย

ส่วนอุปกรณ์ปั่นฝ้ายให้ออกมาเป็นเส้นด้าย ประกอบด้วย กงล้อปั่น สายคึง และจะมีเข็ม เพื่อป้องกันไม่ให้เส้นฝ้ายพันกัน โดยจะมีไม้คล้ายกากบาท เพื่อจะได้นำเส้นฝ้ายที่ได้จากการปั่นมาขึงให้เป็นใจ หลังจากนั้นนำไปตีมัดให้ตึง เพื่อไม่ให้เส้นแตกหรือร่วน และนำไปตากให้แห้ง จากนั้นจะเป็นขั้นตอนของการทอเส้นฝ้ายให้เป็นไปตามลวดลายที่ได้กำหนดขึ้น โดยการใช้กี่กระตุก ขั้นตอนการทอทำโดยการเหยียบไม้เหยียบเพื่อยกเขาฟืมขึ้นลง แล้งพุ่งกระสวยสอดเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นยืน ให้เส้นพุ่งพุ่งไปขัดกับเส้นยืนและใช้ฟืมดันให้เส้นพุ่งอัดเรียงกันแน่น แล้วใช้เท้าเหยียบไม้เหยียบให้ตะกอให้เส้นยืนสลับขึ้นลงและพุ่งกระสวยกลับไปกลับมาขัดกับเส้นยืน หลังจากพุ่งเส้นพุ่งไปมาแล้ว และใช้ฟืมดันให้เส้นพุ่งแน่นหลาย ๆ ครั้ง ก็จะได้ผ้าทอที่เป็นผืนตามลวดลายที่กำหนด ในขั้นตอนนี้ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าน่าจะมีโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการทอผ้าด้วย เมื่อชมการสาธิตการทอผ้าเสร็จแล้วนั้น จะเป็นแสดงผลผลิตที่ได้จากการทอผ้าฝ้ายทอมือ ที่ได้นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ผ้าม่าน ผ้าปูโต๊ะ ปลอกหมอน เป็นต้น

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดกรอบระยะเวลารวมทั้งงบประมาณในการจัดการพื้นที่ไว้ดังนี้

ระยะเวลาที่ใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมท่องเที่ยว 210 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานประมาณ 30,000 บาท แหล่งที่มาของรายได้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนและประชาชนใน 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านเรือน

ผู้ให้ข้อมูลร่วมกันลงมติตั้งคณะกรรมการร่วมกันรับผิดชอบดูแลพื้นที่ ได้แก่

1. นางสุนีรัตน์ มาเป็ง	ประธาน
2. นางสาววัลย์ ไชยเมืองของ	รองประธาน
3. นางสาวนิภาวรรณ โพธิหงษา	รองประธาน
4. นางสาวยุวดี ชุมภูพงศ์	เลขานุการ
5. นายดวงคำ ป่าไร่	เหรัญญิก
6. นางสาวจุฑามาศ ปัญญา	กรรมการ
7. นางยุพา ชุมภูศรี	กรรมการ
8. นายทองอินทร์ ยอดดา	กรรมการ
9. นางกนกวรรณ พรหมมาเบน	กรรมการ

เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดแผนทางเลือกแล้วนั้น คณะกรรมการผู้รับผิดชอบพื้นที่ร่วมกันจัดการพื้นที่โดยการ จัดหาอุปกรณ์และซ่อมแซมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่แก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่นั่งพักผ่อน ที่ทิ้งขยะ ห้องน้ำห้องสุขา รวมถึงจัดให้มีสถานที่แสดงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าฝ้ายทอมือ ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการผู้รับผิดชอบโครงการหรือร่วมกันเพื่อจัดกิจกรรมคือ การสาธิตขั้นตอนการทอผ้าอย่างครบขั้นตอนการทอผ้าฝ้ายทอมือซึ่งประกอบด้วย การกรอฝ้าย การปั่นฝ้ายเข้าหลอด และกระบวนการในการทอผ้าฝ้าย รวมถึงการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าฝ้ายทอมือ

จากการนำแผนการจัดการไปปฏิบัติ สามารถระบุได้ว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ผู้รับผิดชอบรวมถึงประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เนื่องจากกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มกัน จึงทำให้การจัดการพื้นที่และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ส่วนในเรื่องของปัญหาและอุปสรรคที่พบคืออุปกรณ์การทอผ้ามีจำนวนน้อยและ

อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ จึงทำให้ต้องมีการซ่อมแซมอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์พร้อมใช้งาน อีกทั้งในปัจจุบันในพื้นที่ตำบลบ้านเรือนไม่มีการปลูกฝ้ายเองจึงทำให้ขั้นตอนในการสาธิตกิจกรรมการทอผ้าฝ้ายต้องลดลง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ระบุถึงลักษณะส่วนบุคคลและสังคมของประชาชนท้องถิ่นผู้มีส่วนได้เสียกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน 2) ศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนจาก 8 หมู่บ้านในตำบลบ้านเรือน จำนวน 63 คน ที่มาด้วยความสมัครใจ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยนำกระบวนการยอมรับและชื่นชม การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การนำวิธีการมาเป็นแผนปฏิบัติการ (AIC) มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ได้นำรูปแบบข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (LAC Model) มาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัยด้วย การเก็บข้อมูลได้ดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2551 ถึงเดือนมกราคม 2552 ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคลและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 58.73) เป็นเพศหญิง มีอายุมากที่สุด 76 ปี และน้อยที่สุด 24 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.32) มีวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.78) เคยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปี 2550 มีจำนวนครั้งที่เข้ารับการฝึกอบรมมากที่สุด 11 ครั้ง และน้อยที่สุด 1 ครั้ง โดยมีจำนวนครั้งที่เข้ารับการฝึกอบรมเฉลี่ย 2 ครั้ง

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมที่จะจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจำนวน 3 แห่ง อันได้แก่ วัดเกาะกลาง วัดบ้านเหล่าพระเจ้าดาเขียว และชุมชนทอผ้าฝ้ายทอมือ

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่ง พอสรุปได้ดังนี้

วัดเกาะกลาง ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้จัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเกาะกลาง ในเรื่อง การปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบวัดเกาะกลาง มีการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานให้อยู่ใน สภาพที่ดีและมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น ที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว ห้องน้ำห้องสุขา จัดให้มีที่ทิ้งขยะ มีการปรับปรุงเส้นทางในการเข้าชมโบราณสถาน ส่วนการ จัดการกิจกรรมการท่องเที่ยววัดเกาะกลาง ผู้ให้ข้อมูลได้จัดทำเส้นทางการศึกษาสิ่งที่โดดเด่นมี ลักษณะพิเศษภายในวัดเกาะกลาง โดยได้กำหนดจุดเข้าชมที่สำคัญทั้งสิ้น 6 จุดด้วยกัน จุดที่ 1 บริเวณเนินแม่หม้าย จุดที่ 2 บริเวณซุ้มประตูโขง จุดที่ 3 บริเวณฐานอุโบสถ จุดที่ 4 บริเวณ เจดีย์ทรง จุดที่ 5 บริเวณเจดีย์ประธาน และจุดที่ 6 วิหารกลางน้ำ ตามลำดับ เพื่อให้นักท่องเที่ยว ได้เข้าชมแหล่งโบราณสถานตามเส้นทางที่ได้กำหนดขึ้น ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเข้าชมความ งามของโบราณสถาน อีกทั้งยังเป็นการป้องกันโบราณสถานมิให้ได้รับผลกระทบจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากถ้าไม่มีการกำหนดเส้นทางในการเข้าชมสำหรับนักท่องเที่ยวอาจเกิดความไม่เป็นระเบียบ เกิดขึ้น และอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากภายในบริเวณแหล่ง ท่องเที่ยวมีแหล่งโบราณสถานที่ควรค่าแก่การเก็บรักษากระจายอยู่เป็นจำนวนมาก

แหล่งท่องเที่ยววัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้จัดการ แหล่งท่องเที่ยววัดบ้านเหล่าพระเจ้าดาเขียวเรื่อง การปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวก ในบริเวณวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว รวมถึงการบูรณะซ่อมแซมโบสถ์ วิหาร ให้อยู่ในสภาพมั่นคง แข็งแรง อีกทั้งยังให้มีการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำห้องสุขา ที่นั่งพักผ่อนสำหรับ นักท่องเที่ยว สถานที่จอดรถ ทำให้ภายในบริเวณวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียวเกิดความสวยงามและมึ ความเป็นระเบียบมากขึ้น ส่วนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยววัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว ผู้ให้ข้อมูลได้ จัดทำเส้นทางการศึกษาสิ่งที่โดดเด่นมีลักษณะพิเศษภายในวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว โดยเริ่มจากการ เข้าชมและนมัสการพระเจ้าดาเขียว พร้อมกันนี้ได้อธิบายประวัติความเป็นมาของพระเจ้าดาเขียว รวมทั้งประวัติของวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว นอกจากนี้ยังจัดให้มีการศึกษาเที่ยวชมสิ่งที่โดดเด่น โดยรอบภายในวัดเหล่าพระเจ้าดาเขียว รวมถึงการสักการะภูที่บรรจู้ฐิและรูปเหมือนครุบาเก็งม้า ซึ่งเป็นที่เคารพของคนในพื้นที่

ชุมชนทอผ้าฝ้ายทอมือ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวทอ ผ้าฝ้ายทอมือ ได้ร่วมกันจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่นั่งพักผ่อน ที่ทิ้งขยะ

ห้องน้ำห้องสุขา รวมถึงจัดให้มีสถานที่แสดงขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายทอมืออย่างครบวงจร เพื่อความสะดวกในการเข้าชมการทอผ้าฝ้ายทอมือของนักท่องเที่ยว ส่วนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแหล่งทอผ้าฝ้ายทอมือ ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลได้จัดกิจกรรมการสาธิตขั้นตอนการทอผ้าฝ้ายทอมือซึ่งประกอบด้วย การกรอฝ้าย เป็นการนำฝ้ายมาคลี่เส้นฝ้ายเพื่อให้ง่ายในการนำมาปั่นใส่หลอด การปั่นฝ้ายเข้าหลอด และกระบวนการในการทอผ้าฝ้าย รวมถึงการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้าฝ้ายทอมือ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ครั้งนี้พบว่าการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน ประสบความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของเจ้าของพื้นที่ดังจะเห็นได้ว่าประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเรือนสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในพื้นที่เองซึ่งแสดงถึงพลังอำนาจของประชาชน นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโดยถือเป็นหน้าที่ที่จะดูแลแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อันจะนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังแนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 155) ที่ได้ระบุว่า หากมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวย่อมได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการพัฒนา อีกทั้งยังง่ายต่อการช่วยดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่และเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสินธุ์ สโรบล และคณะ (2546: 90) ระบุว่า การเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการพัฒนาและทุกกิจกรรม ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึกและความเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ในโครงการของประชาชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ร่วมปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตน และเป็นการสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้ง นำชัย ทนุผล (2542: 157-158) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นถือว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบ ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรท่องเที่ยว

ผลการวิจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรื่อน ผู้ให้ข้อมูลดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเรื่อง การปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่แก่นักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความสวยงามและความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว ทั้งที่จริงแล้วในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวควรพิจารณาถึงด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การจัดการด้านการให้การศึกษาสิ่งแวดล้อม การจัดการด้านการให้การรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว กฎ ระเบียบต่าง ๆ ในการเข้าชมพื้นที่ จัดทำป้ายบอกทาง คู่มือหรือสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น ดังเช่นที่วรรณ วลัยวานิช (2546: 30) ได้กล่าวว่า การเดินทางไปยังสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจนั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะต้องการเข้าเยี่ยมชมบ้านเมือง แหล่งโบราณสถาน สถานที่อันสวยงามตามธรรมชาติ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งที่น่าสนใจอื่น ๆ ตามความต้องการของตนแล้ว สิ่งที่นักท่องเที่ยวมักจะคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือความปลอดภัย ความสะดวกสบายของสถานที่ที่จะไป ถ้าหากนักท่องเที่ยวไม่ได้รับความปลอดภัยหรือไม่ได้รับความสะดวกสบายในการบริการด้านต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ย่อมจะทำให้เกิดเกิดความเบื่อหน่าย และก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวที่ประสบปัญหาดังกล่าวจะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเดินทางไปเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 29) ได้ระบุว่า องค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมแหล่งท่องเที่ยวแล้วให้ได้รับความสะดวกสบาย ทำให้นักท่องเที่ยวอยากอยู่ท่องเที่ยววันขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดที่จะให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวคงอยู่กับชุมชนตลอดไป

ผลการวิจัยด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรื่อน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้จัดกิจกรรมศึกษาสิ่งที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์พิเศษ เช่น การเที่ยวชมแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงการสาธิตขั้นตอนในการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ รูปแบบกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้นถ้าหากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น กิจกรรมปั่นจักรยานศึกษาวิถีชีวิตชุมชน กิจกรรมการฟ้อนรำของชาวมอญ รวมทั้งกิจกรรมสาธิตการปรุงอาหารแบบชาวมอญ และอาจจัดกิจกรรมในรูปแบบของประเพณีพื้นบ้านหรือเทศกาลต่าง ๆ ของชาวมอญที่มีในชุมชน เพื่อเป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวอยากที่จะเข้ามาเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากมีกิจกรรมนันทนาการที่มีความหลากหลาย เมื่อเข้ามาท่องเที่ยวแล้วเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย เกิดความสนุกสนาน รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์การด้าน

ท้องถิ่นของนักท้องถิ่นด้วย แต่ทั้งนี้รูปแบบของการท่องเที่ยวต้องไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่เคยเป็นมาของชุมชน ดังที่ บันเทิง เกิดปรากฏ และ เกษฎา เจียรไน (2546: 42) ได้ระบุไว้ว่า กิจกรรมนันทนาการการท่องเที่ยวที่ชนศึกษาหรือกิจกรรมนันทนาการเพื่อการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต สร้างความประทับใจ มีความซาบซึ้งในธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการเจริญด้านจิตใจ อารมณ์และสังคม การได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งนันทนาการนอกห้องเรียนเป็นการศึกษาธรรมชาติของชุมชนอย่างแท้จริง ดังที่สินธุ์ สโรบล (2546: 94) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและวัฒนธรรมบนพื้นที่โดยไม่มีเปลี่ยนแปลง แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้เทพ พงษ์พานิชและเฉลิมชัย ปัญญาดี (2542: 22-23) ได้ว่าไว้ กิจกรรมที่ตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงผลกระทบทางวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องคำนึงถึงความถูกต้องทางวิชาการ และความเห็นชอบของชุมชนในท้องถิ่น ไม่ควรเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เพียงเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวหรือทิศทางการท่องเที่ยวเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนอันจะเป็นข้อมูลสำคัญให้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินงานการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 - 1.1 ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการศึกษาดูงานเพื่อส่งตัวแทนในชุมชนออกไปศึกษาดูงานในชุมชนที่มีการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวต่อไป
 - 1.2 ควรดำเนินกิจกรรมพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความรู้ความสามารถทางด้านการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการต้อนรับ

นักท่องเที่ยว เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ถูกต้อง แก่คนในชุมชน การให้ข้อมูลที่ต้องการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เป็นการริเริ่มและชี้แนะให้ชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และรู้สึกถึงความเป็นกันเองเมื่อเข้ามาเยือนในพื้นที่ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

1.3 ควรเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเข้ากับแหล่งพื้นที่ตำบลใกล้เคียง เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนดูแลอยู่

1.4 ควรปรับปรุงพัฒนาด้านการจัดการ ให้อยู่บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ในการดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การจัดทำข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยวเลือก
- การกำหนดข้อปฏิบัติในการเข้าชมพื้นที่ สำหรับนักท่องเที่ยวเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน

2. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือนฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยว

2.1 ควรจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในตำบลบ้านเรือน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ขณะเดียวกันก็เป็นการระดมความคิดเห็น การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ กับชุมชน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรปรับปรุงพัฒนาด้านการส่งเสริมการขาย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ โดยขอความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนในการดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การจัดทำคู่มือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวและเป็นข้อมูลจริง โดยคู่มือหรือเอกสารดังกล่าวมีรายละเอียดต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น รายการกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง
- เชิญตัวแทนบริษัททัวร์ทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งร่วมกันหารือในการที่จะจัดทำโปรแกรมทัวร์พานักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว หรืออาจเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลใกล้เคียงเพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
- เชิญตัวแทนนักข่าวจากสื่อ ๆ ต่าง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ วารสาร ที่มีคอลัมน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ให้เข้ามาเยี่ยมชมและท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

เพื่อให้หน้าข่าวสาร รวมทั้งสิ่งที่น่าสนใจในพื้นที่กลับไปประชาสัมพันธ์ในสื่อของคน ให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

- จัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในพื้นที่ตำบลบ้านเรือน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและให้นักท่องเที่ยวสามารถหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมได้อีกทางหนึ่ง

2.3 ควรรับฟังความคิดเห็น สภาพปัญหา ข้อมูล ข้อเท็จจริงของประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

2.4 จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มทักษะทางการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่ในการดูแลให้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวตลอดรายการนำเที่ยว รวมทั้งสร้างความบันเทิงและความสุขให้แก่ นักท่องเที่ยว รวมถึงสร้างความบันเทิงและความสุขให้แก่ นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

3. นักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยเรื่องนี้

3.1 สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและ กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเป็นฐานในพื้นที่อื่น

3.2 ส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวกับชุมชนบ้านเรือนและ ชุมชนใกล้เคียงในจังหวัดลำพูนให้เป็นเครือข่ายทางการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ของตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเท่านั้น ผู้วิจัยควรศึกษาในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นธุรกิจของชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ กุศลศรีแก้ว. 2549. การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนศึกษาเฉพาะกรณี บ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538. วิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียนวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: ทางเลือกใหม่ของการพัฒนาชุมชนไทย. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กมล สุกประเสริฐ. 2540. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2547. แนวโน้มการท่องเที่ยวไทย. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.2tat.or.th/tat/e-journal/index.php?IssID=4. (5 มีนาคม 2550).
- เฉลียว บุรีภักดี, เฉียบ ไทยยิ่ง และ ประไพพร อักษรศรี. 2545. ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน. นนทบุรี: เอสอาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท: Popular participation in rural development. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เทพ พงษ์พานิชย์ และ เฉลิมชัย ปัญญาดี. 2542. “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: วิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”. วารสารการส่งเสริมและพัฒนา 11 , 3 (มีนาคม) : 22-23.
- เทศบาลตำบลป่าซาง. 2548. เอกสารบรรยายสรุปประวัติอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. ลำพูน: เทศบาลตำบลป่าซาง. (เอกสารอัดสำเนา).
- นำชัย ทนุผล. 2542. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บันเทิง เกิดปรำงค์ และ เจษฎา เจียรไธ. 2546. นันทนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

- ประพนธ์ ปิยรัตน์. 2535. “การมีส่วนร่วมและการมีหุ้นส่วนในการแก้ปัญหา : กลวิธีสำคัญเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชนแบบยั่งยืน”. วารสารสาธารณสุขมูลฐานภาคกลาง 7, 6 (กันยายน-ตุลาคม): 42-48.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2548. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อุกาการพิมพ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, สุทธิชัย ออบอุ้น, สุหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และ ชลกาญจน์ ฮาชินนารี. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว).
- ผ่องพรรณ ตรีชมงคลกุล. 2543. การออกแบบการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พจนา สวนศรี. 2540. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- พลอยศรี โปราณานนท์. 2545. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. 2540. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลิฟวิ่ง.
- วรรณ วลัยวานิช. 2546. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัฒนาพร สุญา. 2545. แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาดอยตุง จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2547. อำเภอในจังหวัดลำพูน. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.wikipedia.org/wiki/อำเภอป่าซาง. (2 เมษายน 2550).
- วิมล วิโรจน์พันธุ์, ประชิต สกณะพัฒน์ และ อุดม เขวกิ่งศรี. 2548. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: บริษัท อัลฟา มิเลินเนียม จำกัด.
- เศกสรรค์ พงษ์โสภาน. 2546. การวางแผนจัดการพื้นที่ป่าสงวนในเขตสำนักปฏิบัติธรรมพระธาตุ ดอยนางแล อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศูนย์กลางท่องเที่ยววิถีพหุและนันทนาการ จังหวัดเชียงใหม่. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาเฉพาะพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มภาคเหนือ (เชียงใหม่, ลำพูน, เชียงราย). เชียงใหม่: ม.ป.พ.
- สมยศ นาวิการ. 2545. แนวความคิด:การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: บรรจงกิจ 1999 จำกัด.

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2547. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. [ระบบออนไลน์].
แหล่งที่มา http://www.trf.or.th/tips/x.sasp?Art_ID51. (13 มีนาคม 2550).
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 10”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.nesdb.go.th/plan10/index.htm-35k>. (20 เมษายน 2550).
- สิทธิชัย ประพุทธนิตินสาร. 2545. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: ทางเลือกใหม่ของการ
พัฒนาชุมชนไทย. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สินธุ์ สโรบล. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ.
เชียงใหม่: ม.ป.พ.
- สินธุ์ สโรบล, อุดร วงษ์ทับทิม, สุภาวดี ทรงพรพาณิชย์, เบญจวรรณ วงศ์คำ และ อนงค์นาฏ
ปัญญาใหญ่. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์. เชียงใหม่: วนิดา
เพลส.
- สุชาดา วงษ์ชัยภูมิ. 2551. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัด
นครราชสีมา. ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภาพร พิศาลบุตร. 2548. หลักการวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการศูนย์หนังสือ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2531. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิภา จำปาวัลย์, จีราพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ และ สมนึก ชัชวาลย์. 2550. ของดีที่บ้านเรือน: การ
ประยุกต์ใช้เอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน. เชียงใหม่:
สถาบันวิจัยทางสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสรี เวชชบุษกร. 2545. การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสรี เวชชบุษกร, พงษ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์ และ ศุภสิทธิ์ เทพอำนวยกุล. 2544. โครงการศึกษาเพื่อ
พัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตะรุเตา. กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.
- อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2545. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการใช้เครื่องมือเก็บ
ข้อมูล”. เอกสารประกอบการบรรยาย บทบาทของผู้ช่วยนักวิจัยกับการพัฒนาคุณภาพ
งานวิจัย. วันที่ 19 ธันวาคม 2545 ณ บ้านกลางคอย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยการศึกษา ฝ่ายวิจัยและแผนงาน คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุทิศ ขาวเขียว. 2549. การวางแผนกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัทด้านยุทธศาสตร์การพิมพ์ จำกัด.

อรอนงค์ ดิเรกบุษราคม. 2536. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : การเรียนรู้ในชุมชน. สาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ จังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์: สวรรค์วิถีการพิมพ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

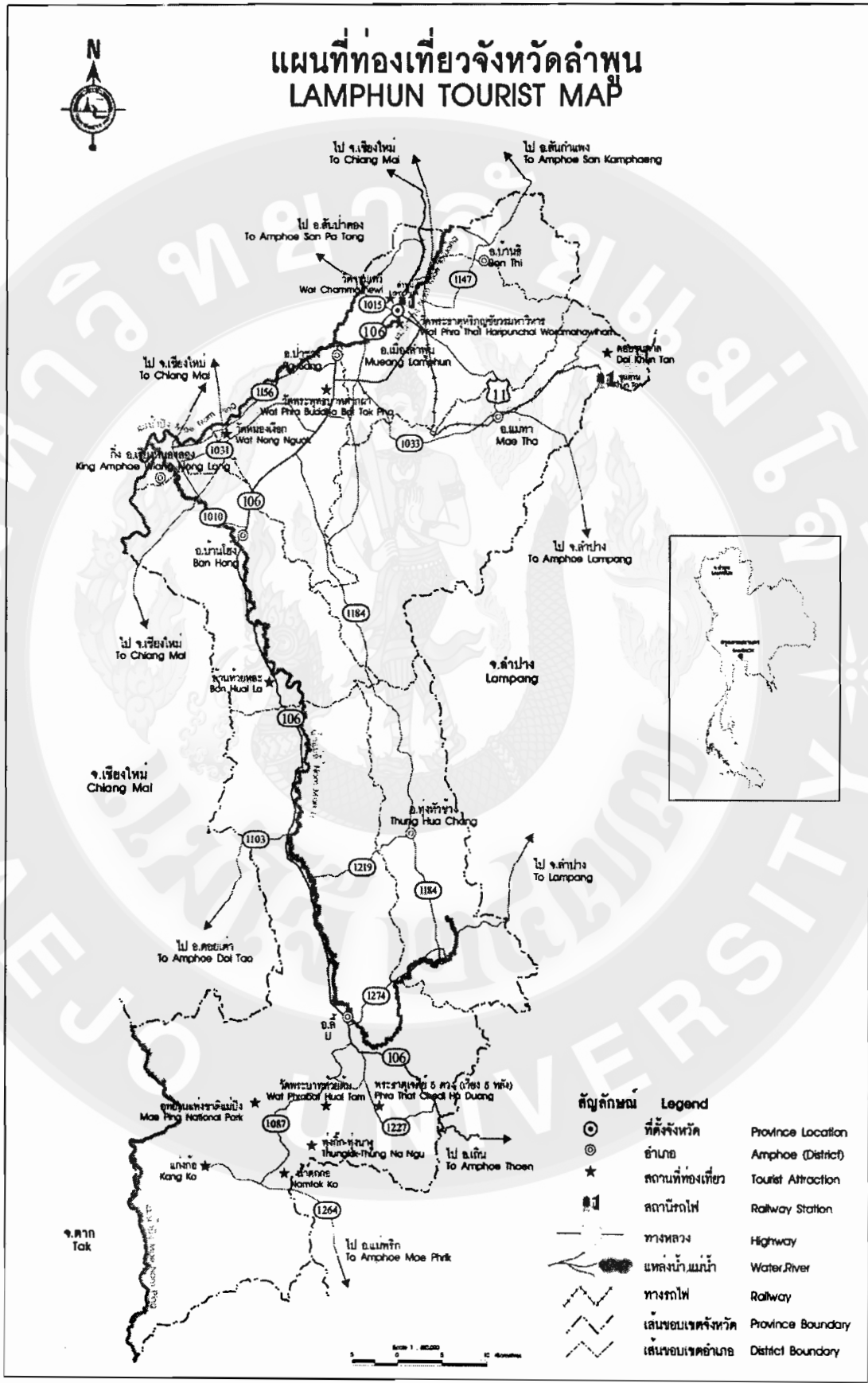
เรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐานของ
ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางสังคมของประชาชนท้องถิ่นผู้ที่มีส่วน
ได้เสียกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

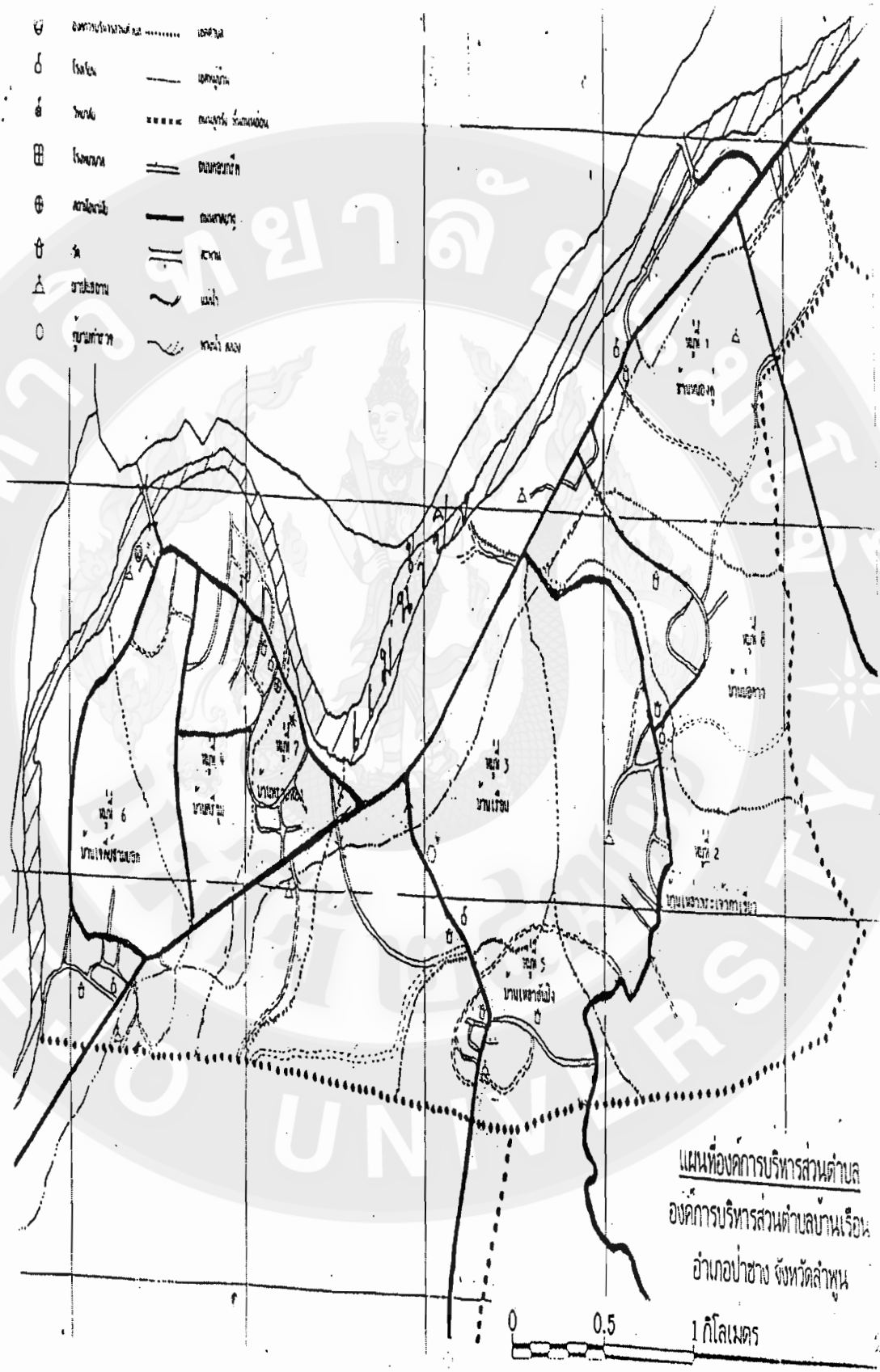
1. เพศ.....
2. อายุ..... ปี
3. ระดับการศึกษาขั้นสูงสุด
 - () 1. ระดับประถมศึกษา
 - () 2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 - () 3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - () 4. ระดับอนุปริญญา
 - () 5. ระดับปริญญาตรี
4. ประสบการณ์การฝึกอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - () เคยเข้าร่วมการฝึกอบรม
 - () ไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรม
 จำนวนครั้งที่เข้าร่วมการฝึกอบรม.....ครั้ง

ภาคผนวก ข
แผนที่

- ๑ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน
- ๒ ฝาย เขื่อน
- ๓ หนอง หนองน้ำ
- ๔ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๕ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๖ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๗ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๘ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๙ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๐ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๑ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๒ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๓ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๔ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๕ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๖ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๗ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๘ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๑๙ หนองน้ำ หนองน้ำ
- ๒๐ หนองน้ำ หนองน้ำ

แผนที่องค์การบริหารส่วนตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเรือน
 อำเภอบ้านเชียง จังหวัดลำพูน
 0 0.5 1 กิโลเมตร

ภาคผนวก ค
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวนฤพร เวศอุไร
เกิดเมื่อ	7 กุมภาพันธ์ 2520
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2538 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนคาราวีวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2542 ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2543 โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว ตำแหน่ง อาคันตุกะสัมพันธ์ พ.ศ. 2544 บริษัท Hot Line Tour ตำแหน่ง ประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2546 บริษัท อาราทัวร์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่จัดการธุรกิจการท่องเที่ยว พ.ศ. 2547 บริษัท Star in tour ตำแหน่ง มัคคุเทศก์ ปัจจุบัน หุ้นส่วนผู้จัดการบริษัทโคเรีย เซ็นเตอร์ แอนด์ ทราเวล
การศึกษาดูงาน	พ.ศ. 2549 ฝึกอบรมโครงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ภาษาเกาหลี ระดับต้น ถึงระดับสูงของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับมหาวิทยาลัย ราชภัฏจันทรเกษม พ.ศ. 2550 ฝึกอบรมหลักสูตร Eco-Tourism and economic Development ภายใต้โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่าง มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และ The University of Puget Sound ณ University of Puget Sound, Tacoma, Washington, USA